ד"ר נ. מ. גלבר

בוסק

תולדות יהודיה

הוצאת „עולמנו"

תל-אביב ת. ד. 3002 ישראל

ד"ר נ. מ. גלבר

בוסק
תולדות יהודיה

הוצאת "עולמנו"

תל-אביב ת. ד. 3003 ישראל

Dr. N. M. Gelber

The history of the Jews of Busk

Published by: Publishing House
"OLAMENU" Tel-Aviv,
P.O.B. 3002, ISRAEL

כל הזכויות שמורות למחבר
Copyright by the Author

נדפס במדינת ישראל תשכ"ג
Printed in Israel 1962

דפוס לידור ת"א.

לזכר

ר׳ שלום שכנא ואסתר ראטה ז״ל

1. העיר

שם העיר בוסק (Busk), שפירושו בשפה הרותנית חסידה הרגילה להתמהמה בסביבות מלאות בוץ. בגלל שפע המים החוצים את העיר וסביבתה היתה העיר, ביחוד באביב, קיץ וסתיו, שקועה ברפש ובוץ עד כדי כך שקראו לה „ונציה גליצאית".

בוסק היא אחד הישובים העירוניים העתיקים ברייסין. בשנת 1097 היתה בבעלותו של הנסיך מוולאדימיר דוד איהורוביטש (Ihorowicz), שהותקף על־ידי הנסיך מצרניחוב ולדימיר דוידוביץ, שגרש אותו מנסיכותו. ביער הסמוך לעיר היו נמצאים 14 קברות מימי המלחמות עם ליטא.

בהלוקת הנסיכויות בשנת 1100 קיבל דוד רק את העיר בוסק. אולם בשנת 1151 תפס יוריי איזאסלאבה במסעו המלחמתי מספר ערים בגבול הדרומי של ווהלין ובכללן גם בוסק.[1])

בשנת 1287 הוענק לבוסק כתב־קיום היסוד (Prawo lokacyjne)[2] בתנאי של הגנה במקרה ויהיה צורך לכך.

במשך שלוש מאות שנה עברה בוסק מבעלות אחת לשניה, עד שהעיר עברה לידי הנסיך ממזוביה ובלז זיאמיוביט. בתקופות המעבר שמשו במחצית הראשונה של המאה הט"ו — לפני הריפורמה של סטרוסטבה, כסטרוסטים יאן (1380) פטרוס ויפיסקא (1396), ניקולא קאמיאניצקי. בשנת 1435 בוטלו משרות הסטרוסטים בבוסק, לובאצוב, ירוסלב, טרמבובלה וחודשו אחרי ביצוע הריפורמה.

זיאמיוביט השתדל לשקם את העיר, שהיתה הרוסה ולשם כך העניק לעיר בזמן שהותו בסוקאל ב־15/8 1411 מספר פריבילגיות ובכללן את החוק המגדבורגי וגם זכות־דייג בבוג ופלטב, שהניחו את היסוד להתפתחותה העתידה.

את המותרות מסר למיקולאי שארר[3]. לפי הפריבילגיה אסור היה בהיקף של מיל אחד סביב העיר לבשל בירה ותמד והתושבים חוייבו לקחת בירה ותמד העיר, לרותנים נאסר בישול משקאות ותמד, לסוחרים

מחוץ היה אסור למכור בכפרים הסמוכים סחורות. התושבים שוחררו מכל שירות עבור הארמון ומכל היטלים.

ולדיסלב הנסיך המאזובי אישר ואף הרחיב בשנת 1448 את הפריבי־לגיות בתנאי, שבהיקף העיר עד מיל אחד יהיה אסור להחזיק בית מזיגה.

פריבילגיות אלו אושרו אחר כך על־ידי המלך הפולני אולברכט ב־10/5 1499, בהזדמנות זו שחרר את תושבי בוסק מתשלומי המסים[4]. סוחרים שנסעו להביא סחורות ובאו עם סחורות שוחררו מתשלומי־מכס לבוסק[5], וכן אושרו בשנת 1506 גם על־ידי אלכסנדר, וב־1510 ע"י זיגמונט. הוא נתן לסטרוסט יעקב סציגניוב את הטחנה.

זיגמונט הורה, שלמועצת העיר יש לבחור אך ורק קתולים.

בשנת 1521 שחרר ע"י פריבילגיה את תושבי העיר — בלי הבדל הדת — (cuiusque sectae et fidei sint). מתשלומי מכס.

בשנת 1540 אישר המלך זיגמונט אוגוסט את כתבי־קיום של העיר ובהזדמנות זו שחרר את התושבים מתשלומי דמי גשרים[6].

בתקופה זו התקיפו והתנפלו על העיר הטטרים, מהם סבלה העיר קשות ביחוד בשנת 1516 כשהוקפה על־ידי מחנה טטרים גדול, שחדר העירה, שדדו והציתו את כל הבתים. בתקופה זו הפכה בוסק למבצר, שהיה מוחזק בשני ארמונות וסוללות, שהקיפו את העיר כולה.

במאה הט"ז וי"ז נכללה בוסק בחבל בלז יחד עם העיירות לובאצוב, פוטיליץ, טישובצה, ויטקוב, דוברוטבור, סטויאנוב, ראדזיאכוב, לובפאטין[7]. הצמרת הפקידותית היתה מורכבת מווייבודה וקאשטלאן בלזאי, קאשטלאן מלובאצוב, מסטרוסטים בלזאי, בוסקאי (על גליל בוסק), גראבובסקאי והורדלסקאי.

הסיימיק של החבל הבלזאי היה מתכנס בבוסק.

בוסק לכשעצמה היתה יחידה שיפוטית. כשופט שמש במאה הט"ז ליאופולד יוהאן[8].

מתוך תעודה משנת 1531 מתברר, שהעיר בוסק בחבל בלז היתה משלמת מס־מבתים (szos) 64 פלורין, מטחנתו של קומאשובסקי היו גובים 32 פלורין, מאת כומר הכנסיה הרותנית 15 גזיבני.

בשנת 1533 המליץ המלך זיגמונט ה־I למסור את המוכתרות בבוסק הינקו פיוטרובסקי[9]. נגד זה ערערה בתו של המוכתר הקודם ויורשתו אננא

דזיאדושיצקא. ב־28/9 1533 הטיל המלך על הווייבודה לבובי אוטו מחוצ'צה להכריע בענין זה[10].

בשנת 1537 (11 בספטמבר) אסר המלך זיגמונט לסוחרים, שהיו רגילים להשתמש בכבישים העוברים את העיר בוסק לעקוף את העיר זלוצוב ואולסקו, בציינו —

„videlicet una via per oppidum nostrum Busko et alia via per bona terrestria hereditaria Olyesko ac Zloczow" —

כי במידה כזו הביאו נזק והרס למכס ו„לעירנו בוסק".

בשנות הארבעים שימש כסטרוסט בבוסק הקאשטלן מפוזנא אנדריי גורקא. הוא הסתכסך עם ראש ויועצי העיר.

המלך זיגמונט הטיל ב־29/4 1543 על השופט יאן פיאַסצקי לטפל בענין, שנמשך עד 1544 ונגמר בהוצאת פסק־הדין של המלך ב־6/3 1544[11].

ענין הסכסוך כלהלן: לפי כתב־קיום של העיר היו רשאים לתפוס משרות העיר רק קתולים.

בשנת 1541 הכניס הסטרוסטה בניגוד לכתבי־קיום, למשרות המועצה — רותנים. העירונים הקתולים הגישו למלך תלונה וקבלו ממנו אישור כתב־הקיום. לפי החוק הוצאו בבוסק הרותנים מכל השתתפות בניהול העיר[12].

גם המלך זיגמונט אוגוסט אישר בקראקא ב־2/4 1550 את כתב־הקיום של העיר במלואו[13]. מעמדה של בוסק היה בתקופה זו מרכזי בחבל בלז.

לפי החלטת הסיים משנת 1496 נקבע מקום מושבי הסיימיקים של החבל בלז בבוסק. בשנת 1524 הוכרזה העיר כמקום מרכזי לגיוס הכללי בנוכחותו של המלך.

במחצית השניה של המאה הט"ז — בימי זיגמונט אוגוסט — בוצע שינוי במוכתרות בבוסק. היא נמסרה לציבור העירוני במטרה, שההכנסות של המוכתר ינוצלו להגנת העיר. שינוי זה אושר באישור מיוחד בהחלטת הסיים[14]. כדי להקל על העיר בהוצאותיה למטרות ההגנה המליץ המלך ב־26/3 1572, שהמוכתר ברייסין קונסטנטין קורניאדן לא יגבה מתושבי בוסק דמי־מכס ומסים.[15].

בשנת 1578 היתה בוסק המרכז של הווייבודות בלז. באותה שנה שילם ראש העיר עם יועציו 110 פלורין — szos — [15]א והעיר שלמה זה מכבר 40 גרזיבני[15]ב — szos — טחנה 20 גרזיבני וכומר הכנסיה הגרקו־קתולית 15 גרזיבני.

ברשימות השלטונות נמסר, שבעיר נמנו:

150 סוחרים, 80 רוכלים ו־114 בעלי־מלאכה — בתוכם 5 יהודים. מבעלי־מלאכה היו 10 חייטים, 5 סנדלרים, 6 קצבים, 12 פרוונים, 3 כובענים, 11אורגים, 6 מבשלי־בירה, 2 מבשלי תמד, 3 חבתים, 1 מסגר, 1 נשק, 1 צורף, 1 בלן, 1 רוקח, 2 עגלים, 3 דייגים, 6 סוחרי מלח, 40 אופים.

בעיר היו 4 טחנות בעלות 20 אפנים. המסים הכניסו 316 פלורין ו־6 גרושים. נוסף לאלה הכניסו דמי־משקאות 487 פלורין 2 גרושים, דמי־דגים מלוחים 61 פלורין 6 גרושים[16].

במאה ה־16 ו־17 נתפרסמו הירידים בבוסק, שעברו את היקף הירייד המקומי ומשכו העירה סוחרים מרייסין.

בשנות העשרים של המאה הי״ז — (1621 — 1623 — 1626 — 1628) — היתה וויבודות בלז זמן ממושך מקום התנפלויות ופלישות של טטרים, שהרסו באכזריות כפרים ועיירות, ושדדו את רכוש התושבים ובמקרים רבים ערכו ממש שחיטות האנשים.

הערים שצורוביצה, סטויאנוב, בוסק הן הקרבנות העיקריים של פלישות אלו.

בשנת 1623 כאשר הטטריש חדרו מכאן לגליל פשמישל ולבוב, היו בקרבת העיר, אולם הפעם לא חדרו העירה אלא שודדים, שהלכו אחרי הצבא, נכנסו העירה ושדדו את כל העיר בהיקף גדול עד כדי כך שהסטרוסטה מבוסק יאן דאנילוביץ האשים את הבורגגרף, שהזניח את הארמון ונתן ללא־טטרים לעשות את מעשי השוד.

בשנת 1623 סגרו שלטונות העיר את הכניסה לעיר עקב המגפה הקשה.

הרס גדול יותר בא על העיר עקב פלישת הטטרים בשנת 1626, בה ניספה חלק גדול של האוכלוסיה בהתנפלות ובמגפה שפרצה. 31 בתים התרוקנו, מהם 2 של אצילים, 15 של העירונים ו־14 של היהודים. מלבד אלה נהרסו 48 בנינים בתוכם 6 של יהודים, עד כדי כך שנשארו רק מגרשים ריקים, כל בתי־מלאכה, פרט אחד של חבתן, פחח, ו־3 קצבים נשארו לאחר הפלישה בלתי פעילים.[17]

כמובן, שאירועים מלחמתיים כאלה הביאו הרס חמרי וגופני על כל האוכלוסיה.

אולם עוד יותר ירוד היה מצב העיר אחרי המלחמות בזמנו של המלך יאן קאזימירז. ביחוד סבלה העיר בימי מרד הקוזאקים, שהציתו את כל העיר ב־13/8 1640 ושחטו את כל האוכלוסיה. מאורעות אלה הביאו על בוסק התמוטטות וירידה שלמה.

בראשית המאה הי״ז הורחב שטח העיר כך, שבתעודות מדובר בפירוש על עיר עתיקה — (civitas antiqua), ועיר חדשה nova. מהי הסיבה שגרמה הרחבה זו — אין לדעת.

בשנת 1630 היו בבוסק, בעיר ובפרבריה 5 בתים גדולים, 395 בתים קטנים; בסך־הכל 400 בתים של נוצרים ו־17 של יהודים; בס״ה 417 בתים. מבחינה בטחונית ראו הגורמים השליטים בעיר חשיבות גדולה, היות ומצבה הגיאוגרפי קבע אותה לנקודה מבצרית נגד הפלישות הרבות של האויבים. מתוך תשומת לב למעמדה הטיל הסיימיק בוישניה ב־4 בספטמבר 1630, על צירי הסיים „לבקש את המלך להשאיר להם (לאזרחי העיר) את כתבי־הקיום שלהם בענין השוקים והירידים וכן שהרורם מכל היטלים ומסים שיוטלו בהחלטות הסיים.״

בתקופה זו שמש כסטרוסטה יאבלונובסקי וכסגנו יאן פראנצישק מרוזובסקי[18].

כאשר שוקמה העיר במקצת אחרי התנפלויות האויב עליה בשנת 1672, ריכז פה בשנת 1674 הוויבודה דרייסין הרוזן סטניסלב יאבלונובסקי את מחנה הצבא עד שהגיע המלך יאַן ה־III סוביסקי עם כל גייסו ויצא יחד אתו לאוקראינה — נגד הטורקים. המצב הגיאוגרפי של העיר עשה אותה והסביבה לנקודה נוחה מבחינת האסטרטגיה הצבאית בתקופה זו.

במחצית הראשונה של המאה הי״ז היתה בוסק אחוזה מלכותית. לעיר היה למעשה אופי כפרי, מבין האוכלוסיה היה אחוז קטן ממעמד העירוני, שעסק במסחר ובמלאכה. למעשה היה המסחר וגם המלאכה בידי היהודים. הרוב המכריע של האוכלוסיה התעסק בחקלאות והיה חי חיים של כפריים.

מבחינה מינהלית היתה בוסק כפופה לוויבודות בלז, שאליה השתייכו המחוזות: בלז, גראבובקא, הורודלה ובוסק, וכן הסטרוסטבו הרוביאשוב.

מפנה בא במאה הי״ח, כאשר העיר עם אחוזותיה הפכה להיות סטרוסטבו בידי הסטרוסט יוזף יאבלונובסקי, שעשה רבות לפיתוח העיר, שהכניסה רווחים גדולים.

במחצית המאה הי״ח היתה העיר בבעלותו של יוזף מיר (Mier), [18א], הוא ניצל את היערות בסביבה למפעלים משקיים ותעשייתיים. הקים בתי־יציקת־זכוכית, תנורי־סיד, אשלג ומנסרות עצים. ניצל את מי פלטב וסולוט־בינה לדייגות.

בסקר בשנת 1765 צויין: שבעל הסטרוסטבו הוא יוזף מיר.

להלן נמסר שבוסק כוללת למעשה שלוש ערים: 1) העיר העתיקה עם 18 אכסניות, בית עיריה וסביבו אטליזים וחנויות, 59 בתים — 30 של יהודים 29 של נוצרים. אין שער העיר ואין סוללות ואין גדר סביב העיר; 2) עיר חדשה עם 8 אכסניות יהודיות, 26 בתים של נוצרים, 3 מגרשים ריקים; 3) העיר השלישית יאבלונוב עם 3 אכסניות יהודיות, 4 בתי־נוצרים, 4 מגרשים ריקים.

ואלה היו הפרברים: 1) ניאמיאצקיא עם 33 צריפים (chałupy); 2) וולאנסקיה 24 צריפים; 3) ליפיבוצקיה 45 צריפים; 4) דלוגוסטרונסקיה 48 צר', ועם מספר בתים של אצילים.

בוסק שילמה — hiberna — 163 זה' 13 גרושים, מס גלגולת 120 זה' לשיעור אחד. דמי־חכירה מעירונים ומפרברים 54 זה', מפודזאמצה; מקתולים 103 זה' 12 גרושים; מסנדלרים 23 זה' 12 גר', דמי־חכירות שונות וכו'. הכל ביחד מכניס 12,622 זה', 24 גרושים.

לסטרוסטבו היו מסונפים הכפרים:

Rakobutsy, Jablonówka, Humniszcze, Pobuzany, Sokola Wolica; Derewlańska, Werblany, Grabowa, Nieznanów, Poloniczna; Czanyż.

ההכנסות הנקיות של הסטרוסטבו כולו עלו ל־31,243 זה' 4 גרושים[20].

עוד בימי פולין הקים פרידריך פרשל (1733—1808) בית ברוס ויבית־חרושת לעורות[21]. פרשל בא לפולין עם המתיישבים הגרמנים, שהוזמנו לזאלשציקי על־ידי אביו של המלך פוניאטיבסקי, השתקע בלבוב והתחיל במסחר אריגים.

בשנת 1760 נכנס כשותף לבנק טפר בוורשה. כפרוטסטנט נתקל בקשיים מצד העיריות, שלא העניקו לו כפרוטסטנט זכות אזרחות.

אולם הוא לא נרתע והקים בשותפות עם פולנים בלבוב בית מסחר אריגים. בהיותו בוורשה הצליח להתמנות על־ידי המלך סטניסלב פוניאטובסקי לסוכן חצר־המלך ובדרך זו לא היה זקוק לאזרחות עירונית והיה רשאי לנהל עסקים באופן חפשי בכל פולין.

בשנת 1767 לאחר ביקורו ביאסי ניהל מסחר־ייצוא מפולין בתוצרת חקלאית, בדים, עורות, טבק, אשלג, ייבא מבתי־חרושת באנגליה וצרפת אריגים, משי ונעלים.

בשנת 1769 בא לבובה בדרכו מרוסיה בורסקאי דאמבלב (Dambleve) ומוצאו מ־ (Leodyum/Lüttich) והוא יעץ לפרשל להקים מפעל בורסקאי. הם בחרו כמקום מתאים את העיר בוסק.

בשותפות אתו, עם הסוחר לונגשם (Longchamps) והרופא מרסניה (Mercenier) שהעמידו לרשותו את הכספים הדרושים, הקים בבוסק את בית־החרושת לעורות הראשון בגליציה. הסטרוסט בבוסק מיר נתן לו אדמות על־יד הבוג.

אחרי ישובם והקמת הבנינים נפתח בית־החרושת עוד בימי פולין בשנת 1770 עם 30 פועלים בהנהלתו הטכנית של דמבלב, שהזמין מ־Leodyum בורסקאים.

בשנים הראשונות היו לפרשל קשיים כספיים, כי שותפיו יצאו ודמבלב נפטר. אולם הוא לא התיאש, הזמין בורסקאים מגרמניה ובשנת 1774 — אחרי הכיבוש האוסטרי — הצליח לבוא לידי הסכם עם הועדה הצבאית בירוסלב וקבל הזמנה לספק בקביעות לצבא עורות.

פרשל יסד גם מטעי־כישות, שהביא מבוהמיה ויבולם השנתי עלה ל־40 טונות. המטעים שלו הצטיינו לא רק בטיפוחם ויבולם אלא גם בטיבם. למעשה הוכרח פרשל לאחוז בסודניה, שבעלו היה חייב לו כסף ולא היה יכול לסלקו. אחרי שהסודניה עברה לבעלותו ראה, שבעד צנטנר כישות מבוהמיה היו משלמים עד שמונים פלורין, סכום שהוקיר את הבירה. אז הזמין מצ'חיה מומחה ושתילים והקים את המטעים בחולות סביב העיר. בנה בית־יבוש במנזר הדומיניקנים, שרכש מהממשלה.

קיסר וסף ה־II ביקר פעמים בבית־החרושת לעורות שלו וגם במטעי־כישות. כדי לרכוש מגרשים לבניני בית־החרושת ולבתי הפועלים ממן בכספו את ייבוש הביצות והקים רובע מיוחד סביב מפעליו. פרשל מת בגיל 75 בשנת 1808 בבוסק.

את המפעלים ניהלו אחרי מותו בניו יוזף ולודויג [22].

בשנת 1773 כשבוסק סופחה לאוסטריה נמנו במחוז בוסק 10 ערים, 1 עיירה ו־178 כפרים עם 72,246 תושבים (60.022 נוצרים, 12,224 יהודים).

בימי הלשטון האוסטרי הוקמו ביערות בוסק בתי־יציקת־זכוכית, בתי יציקת־ברזל, תנורי־סיד, אשלג, מנסרות עצים, משרפות־פחמים.

בשנת 1857 נפטר בעל העיר פליקס מיר והוריש את בוסק וכל רכושו לאשתו אגנס. היא מסרה את כל נכסיה ורכושה לבני בתה צציליה הנשואה לבאדני — לסטניסלב מרצין באדני (1850—1912) ולקאזימיר (1846—1909) שקבל בוסק ואחוזותיה. קאזימיר באדני, ד"ר למשפטים מלא בחיים הפוליטיים באוסטריה תפקידים ממלכתיים, היה נציב גליציה ובשנת 1895—1896 ראש הממשלה האוסטרית.

ממחצית השניה של המאה ה״יט היתה בוסק בבעלות משפחת הרוזנים באדני. מספר התושבים הלך וגדל. בשנת 1880 נמנו 5800 תושבים. 1890 — 968 בתים ו־6.347 תושבים; 1900 — 1082 בתים ו־6.671 תושבים; 1910 — 7502 תושבים ובמפקד הראשון[23] בפולין המחודשת ב—שנת 1921 — 6.148 תושבים[24].

ו. ראשית הישוב היהודי

יהודים מוזכרים כבר בתעודות בשנת 1454[25]. באותה שנה מדיבר באחת התעודות על חוכר מכרות יאצקו מבוסק[26]. לפני 1499 קנו יהודים מאצילים הלקות אדמות וקבלו עליהן אדרכתאות מבית־המשפט. אמנם עיסקות אלו גרמו, לפי שלמדים מהתעודות של בית־המשפט סכסוכים בין שני הצדדים. ולא פעם הכחישו האצילים את הקניות.

בשנת 1501 הוחכר המכס בבוסק ליהודי יושקו מהרוביאשוב ואתו היה גם מנגנון מורכב מיהודים.

בצורה קיבוצית נזכרים היהודים בשנת 1502[27].

הוראת המלך אלכסנדר, שיהודי בוסק ישלמו — כפי שידובר הלאה — לרופא ד״ר יצחק הספרדי 12 מרקים, מוכיחה שהיה כבר קיים קיבוץ יהודי מאורגן במסגרת הנהוגה כבר בתקופה זו בפולין כקהלה מבוססת עם בית־הכנסת, בית־העלמין ובית־מרחץ.

במשפטים בשנים 1500—1530 מדובר כבר על יהודים הגרים בעיר עתיקה — הוכחה לקיום רובע יהודי מיוחד.

מבחינה קהילתית־ארגונית מהווים יהודי בוסק קהילה מסונפת לקהילת לבוב וכפופה לה בעניני השיפוט והמסים.

מראשית ישובם שלמו יהודי בוסק למלך מס שנתי בסך 12 מרקים במישרין לאוצר המלך, או כפי שלומדים מהתעודה הבאה לפי הוראת המלך.

בשנת 1504 נתן המלך אלכסנדר הוראה לשלם מהכנסות המס השנתי, ששלמו יהודי בוסק, תשלום שנתי בסך 12 מרקים לרופא היהודי שלו ד״ר יצחק הספרדי, שהיה בשנת 1501 בשליחות מלכותית אצל הטטרים בקרים ובשנת 1504 נשלח לפי בקשתו של מלך הטטרים מאחורי הוולגא, שהיה חולה. בהתחשב במסעו הארוך ובעיפותו, היה ברצונו של המלך לגמול אותו ולהכשירו לשירותיו להבא[28].

אחרי מותו בשנת 1510 קיבלה סכום זה אלמנתו בת־שבע. אולם במרוצת הזמן הוגדל סכום המס.

לפי פקודת המלך זיגמונט ה־I הזקן (Stary) (1506—1548) מ־10 באוקטובר[29] 1510 חוייבו יהודי בוסק להכניס במשך חמש שנים, בכל שנה מס (exactio) בסך 20 פלורין בזהב לאוצר המלך באמצעות פרנסי הקהלה הלבובית.

מענין לציין, שבוסק ולבוב היו הקהלות היחידות, ששלמו פרט מס הגלגולת תשלומים שנתיים לאוצר המלך. בשנים 1507—1510 שלמו יהודי פולין מס גולגולת בסך 1391 פלורין. מסכום זה חל על יהודי בוסק לשלם 40 זה׳. מבין הערים הבינוניות והקטנות שלמה בוסק את הסכום הגדול ביותר[30].

בשנת 1511 התחתן המלך זיגמונט ה־I עם ברברה, בתו של הנסיך מזיבנבירגן זאפוליא. לרגל הכתרתה למלכת פולין שלמו יהודי בוסק דמי־הכתרה (koronacyjne) בסך 10 מרקים[31].

בשנת 1518 שוחררו היהודים, עקב הדליקות והנזקים שנגרמו להם על־ידי הטאטארים, מתשלום המס השנתי 20 פלורין הונגריים בזהב טבין ותקילין, שאותם היו נוהגים לשלם למלך מדי שנה בשנה וכן פוטרו מכל המסים והיטלים העתידים, הואיל „ועתה מנינם פחת ואינם נהנים מכל הנחה והקלה״. את המס השנתי בסך 20 פלורין, נאמר בהוראה, ישלמו עם גמר הפיטור לא בזהב אלא במטבע הפולני ז.א. 30 גרוש כל פלורין. על כל הגובים והממונים על גביית המסים וההיטלים מן היהודים, הוטל לקיים את פקודת המלך[32].

אולם כבר שנתיים לאחר שחרור זה הודיע המלך במנשר אל יהודי פולין ורייסין מיום 1/1 1519 — שנרשם גם ברשומות בית־המשפט של בוסק, כי משום צרכי המדינה וקשייה הוחלט בסיים שהתכנס בטהורן להכפיל את המס השנתי הרגיל הנגבה מרכוש והכנסותיהם של היהודים והזרים היושבים בפולין ובארצות רייסין. המלך הפקיד את אדם קורצ׳באק (Korczbek) יורש קורופש (Koropesz) על גביית המס ברייסין, שלידיו או לידי בא־כחו ישולם המס. כל מי שיתרשל לשלם את כפל המס יוטל עליו קנס וישלם כפל מכפל המס ליד הסטרוסט של המקום.

לפי צו המלך התחייבו ראשי הקהלה: ישראל, ליבון, גרשון ושמעון, בשם כל הקהלה של בוסק לשלם את המס ביום חג – Dominica Rogationum — בלבוב בביתו של יהודי בשם ישראל.

הראשים הנזכרים התחייבו להמתין לגובה קורצ'ק בבית הנ"ל. לאחר שמלאו את התחייבותם אישר אדם קורצ'ק בכתב, שיהודי בוסק שילמו 20 פלורנים מכלל מכסתם של 40 פלורנים ואת יתרת הסכום ישלמו במועד הנקבע על־ידי יהודי בוסק[33] עצמם, באם יהודי לבוב לא ישלמו את הסך הנ"ל.

ב־9 בפברואר 1526 ניתנה מאת המלך פקודה לשלם את המסים השנתיים של יהודי בוסק במשך ג' שנים לסטרוסט מבוסק יעקב סציגניובסקי תמורת פעולותיו למען המלך והמדינה. בהוראה מודגש, שניתנה פקודה לפרנסי הקהלה וכן לגובי המסים, למסור לסציגניובסקי את הכסף נגד קבלתו, שתחשב ליהודים כאישור מלכותי[34].

בתקופה זו ידועים לנו ראשי הקהלה שמעון, לייזר, יקיר, אברהם שוסטק, יצחק (איזאצ'קו) והרב אהרן.

בשנת 1538 הופיעו ראשי הקהלה בפני סגן הסטרוסט ואשרו רשמית בשמם ובשם קהלת בוסק, כי באספת הקהלה, שהתקיימה בבית־הכנסת שילמו 28 יהודים בלבד את המס המגיע למלכות — פלורין אחד לנפש — לשנת 1538, שכן יהודים רבים שלמו קודם לכן מס זה לידי הגובה הארצי מבלז ובידיהם קבלות על כן[35]. הצהרה זו סבתה בהודעתו של פבל ריסט־ריובסקי מיופה־כח של גובה המסים של בלז, שקהלת בוסק חייבת מס של שנת 1536 ולכן בקשו ראשי הקהלה ממינהל הסטרוסטה לרשום ברשומות בית־המשפט של העיר את אגרת המלך זיגמונט ה־I — משנת 1518, עליו דובר לעיל, ולפיו פוטרו יהודי בוסק, עקב הנזקים אשר נגרמו להם על־ידי הטטרים, והיות ומספרם פחת, לשלם את המס בסך 20 פלורין זהב וכן שוחררו גם מכל מסים והיטלים, שעתידים להטיל על היהודים. בית־המשפט, לאחר שמצא כי האיגרת היא „אגרת של אמת ונקיה מכל חשד ופסול", נעתר לבקשתם של היהודים והכניסה לספר הרשומות.

בשנת 1531 עמדו היהודים לפני סכנה גדולה. ראשי הקהלה משה ושמעון הוזמנו לבית־המשפט. שם מסרו להם שמש בית־המשפט אנדרזיי סטרפשובסקי ולודויג וישניובסקי שנגד יהודי בוסק העלו אשמה, כאילו „ביום השישי האחרון בשעת תהלוכה דתית של הנוצרים חולל בכמה בתים של היהודים לחם הקדוש (Hostie) של הנוצרים". בתיקי התעודות אין זכר מה היה גורל ההאשמה ובאם הוגש משפט נגד יהודי בוסק.

ראשי הקהלה ידעו לעמוד על זכויות אזרחיהם, שהובטחו בכתבי־הקיום.

בשנת 1540 נקראו לעמוד למשפט לפני הפסה, ביום שבת ונחבשו בבית־הכלא של העיר ולא בבית־הכלא שליד בית־הכנסת היהודי. והסבה לכך: פטרוס אוזגא הנוטריון הארצי ופרפקט של בוסק ואחיו יוחנן אוזגא טענו שתלמיד חכם של היהודים בשם חיים, שכמה מיהודי בוסק ערבו לו כנגד אוזגא, נפטר ולא הציגו במועד הקבוע את תעודת המות שלו.

נגד עלילה זו מחו פרנסי הקהלה שמעון, לזר, איזאצקו, נחמן, יקיר, אברהם שוסטק והרב אהרן בשם כל הקהלה בהצביעם, כי זה נגד זכויותיהם וכתבי־הקיום „שניתנו להם על־ידי הוד קדושתו המלך, שהוא המקור של כל החוקים וכתבי־קיום שלהם ולמרות ההבטחה שקבלו בעל־פה מאת הוייבודה, שאוזגא יאסור אותם בבית־הסוהר שליד בית־הכנסת שלהם"[36].

בגלל חוסר תעודת כתב־הקיום אין לדעת באיזו שנה הוענקה ליהודי בוסק הפריבילגיה הראשונה, שהסדירה את מעמדם ותנאי קיומם.

מתוך אישור כתב־הקיום, שיהודי בוסק קבלו ב־24/4 1564 מידי המלך זיגמונט אוגוסט ובו נאמר, שניתן על־ידי אביו זיגמונט ה־I (1506—1548) יש ללמוד, שכתב־הקיום הוענק להם עוד בראשית מלכותו.

לפי כתב־הקיום רשאים הם לקנות ולמכור מגרשים ובתי־מגורים וכל מיני בנינים בכל העיר בוסק; כמו־כן להקים בנינים חדשים ולמכרם בלי שום עיכוב ועם זכות להעמידם לרשות אחרים לפי רצונם הם, לנהל כל מסחר סיטונאי וקמעוני בכל ערים וכפרים ברייסין ופודוליה, בסחורות שונות כגון: אריגים בחבילות ובשיורים, עורות במדות קטנות וגדולות, חלב, תמד תסוס, מלח ארצי ורוסי, חפצי הלבשה, פרוות וכן ניתנה להם זכות שחיטה חפשית ומכירה של בקר ובהמה דקה בשלמותם או בחלקים.

היות ויהודי רייסין, מוטלים עליהם כל היטלים והתחייבויות ממלכתיות ועירוניות כמו על כל תושבי העיר, נהנו היהודים בבוסק בשווה אתם, מכל זכויות, הקלות וחרויות[36א].

בתקופה המדוברת עסקו היהודים במסחר ובעיקר היו מביאים מוולכיה לבוסק בקר, שוורים, ומוכרים בירידים. מבין היבואנים ידועים אברהמוביץ ומושקו גרשנובץ. בשנת 1566 הורה זיגמונט אוגוסט ב־10/8 מלובלין לפקידיו „לעצור את היהודים אברהמוביץ ומושקו גרשונוביץ באם יביאו סחורות ולכיות[36ב] הסבה לכך בלתי ידועה.

בעיר היו מחזיקים חנויות בדים, מעילים, אריגים מעשה חוט זהב, צעיפים משי שזורים חוטי־זהב, בגדים, נעלים, מגפים. מבין בעלי חנויות התבלט יקיר, שהביא סחורות מקראקא ומערים אחרות. אחרי מותו ניהלה

אלמנתו ינטה את החנות. היו גם סיטונאים בתוצרת חקלאית וגם בסחורות אחרות, כגון הפרנס שמעון, בעל נכסי דנידי ודלא נידי. עליו רשום בתעודות בית־המשפט, כי „יש לו סחורות בכל מקום שבפולין ובליטא". הוא ובנו מאיר היו גם קונים שווּרים — כך 40 שווּרים מאציל מיקולאי בלזצקי, בעד כל אחד שלמו 3½ פלורין והביאום לבוסק למכירה ביריד. שמעון ובנו מאיר וחתנו ישראל קנו גם דגה בבריכות והיו מוכרים דגים בסיטונות.

לפעמים אפיינית צורת המסחר, היו קונים מבעלי אחוזות שווּרים ומשלמים חלק במזומנים ויתרת הסכום היו נותנים בבגדים או בסחורות־צריכה אחרות.

מסחר נרחב נעשה בשיפון, שהיו קונים בווהלין, ידועים הסיטונאים משה ובנו דוד, אכמן, איזצ'קו, שקנו בשנת 1537 לבד 164 טונות [37].

ביחוד היה גדול חלקם של יהודי בוסק בסחר רייסין, כפי שלמדים מתוך המספרים של תחנת המכס בגרודק בשנים 1546—1549.

בשנת 1546 עברו את התחנה 50 סוסים טעונים סחורות של יהודי בוסק אף סוס אחד לא היה עם סחורות של סוחרים נוצרים מבוסק.

בשנת 1547 — עברו 33 סוסים רק של סוחרים יהודים מבוסק; 1548 — 56 סוסים של יהודי בוסק, הפעם עברו גם 19 סוסים של סוחרים נוצרים. באותה שנה עברו עוד 118 סוסים, אולם לא צויין כמה מהם של יהודים.

בשנים 1547/1548 קנו סוחרי בוסק במכרות־מלח בדולינה 46 עגלות מלח [38].

במסחר תפס מקום ניכר סחר־דגים. הסוחרים היו קונים בסביבות בוסק ובווהלין את הדגה בבריכות. פרט למפרעה במזומנים היו משלמים בסחורות — פלפל, אריג משי, כלים שונים. במקרים רבים התחייבו למסור לבעלי הבריכות בכל יום ששי דגים במחירים זולים מאד. הסוחרים היהודים היו קונים מלח וחביות ושולחים בהם דגים לירידים שונים.

מבין סיטונאים בדגים התבלטו שמעון, יקיר, אברהם שוסטק, משה, ליבון.

מספר קטן של יהודים היו עוסקים בחכירת מכסים־מלכותיים ועירוניים.

במחצית הראשונה של המאה הט"ז ידועים יושקו מוכסן המלך, יעקב ויצחק. יושקו היה חוכר תחנות מכס בלובלין ובבוסק עוד מסוף המאה הט"ו והיה מכובד בעיני השלטונות. בשנת 1504 הודיע המלך אלכסנדר לכל המשרדים ש„יושקו המוכסן הלובליני והבוסקאי, בזמן

החכירה שלו לשלוש שנים פטור הוא משיפוט כל הרשויות וכפוף רק לשיפוטו של המלך״[39]. גם אשתו גולדה שוחררה מכל מסים. יצחק היה ממלא את תפקידו בקפדנות רבה. בשנת 1526 מסר, שהאציל מיכאל מסטפניה עבר על דיני המכס של בוסק ועל כן החרים אצלו 2000 ראשים של מלח ועגלה אחת. בא־כחו של יושקו טען במשפט אחד, כי האציל הינק מיאנוב עבר על דיני המכס של בוסק והוחרמו אצלו 41 חביות דגים לזכות אוצר המכס של בוסק. הינק טען, שהוא לא כפוף לשיפוטו של הסטרוסט מבוסק, כי הכפר קסיאַש — שם הוחרמו חביות דגים שלו — הוא מחוץ לתחום בוסק והסטרוסט לא מוסמך לשפוט בדין עברה כזו. הוא אינו סוחר וקבל דגים במתנה מדוכס קונסטאנטין כנגד חוב, שהדוכס לא יכול היה לשלם לו. הדגים נדוגו בבריכת צ׳רניגוב ושם לא גבו המוכסנים ממנו מכס.

המוכסן יושקו החרים את החביות לא כפי שהוא טוען בכפר קסיאַז, אלא בכפרים של יוחנן גולוגורסקי השייכים לאיזור לבוב ויושקו עשה לו מעשה גזל ועוול.

בא־כחו של הינק ביקש להעביר את המשפט בפני בית דין המלך בזמן הקרוב ביותר. אולם יושקו התנגד להצעה זו בטענה, כי מנהג עתיק הוא, שהסטרוסט שופט עבירות על מכס הנעשות על־ידי סוחרים וזרים עוברי־אורח. הינק אמנם רשאי לערער על פסק־הדין של הסטרוסט[40].

הסטרוסט חיוה את דעתו, כי בסמכותו ליישב את הריב. בא־כוחו של הינק הגיש ערעור לכס המלך. לפי דרישתו של הסטרוסט התחייבו ערבים של הינק, יוחנן וישניובסקי וסטניסלב דוידובסקי, לשלם לווייבודה ולסטרוסט של בלז 285 פלורין, אם המלך ימצא, כי הינק עבר על דיני המכס בכפר קסיאז וחביות הדגים הוחרמו בצדק. את הכסף עליהם לשלם תוך 6 שבועות אחרי פסק־הדין הדוחה את הערעור.

לפי רשימות המסים היו בתקופה זו בבוסק רק 5 בעלי־מלאכה יהודים, אולם פירוט מקצועותיהם בלתי־ידוע.

סוג מיוחד מהוות עיסקות כספים, הכרוכות תמיד במשפטים.

בשנת 1500 הואשם היהודי יוסף בהחזקת מטבע מזויף, שהוחרם בביתו והונח בבית האוצר של המלך. הוגש נגדו משפט. ארבעה יהודים — זרח, לוי, ישראל ומשה נתנו בשבילו ערבות בסך 10 גרזיבני. במשפט הוכח, שהוא חף מפשע[41].

באותה שנה התנהלו גם במקומות אחרים משפטים נגד יהודים על עבירת כסף מזויף. משפטים אלה סבתם בקנאה והתחרות של הסוחרים

הנוצרים במסחר היהודים, בהם ראו אויבים השואפים לחתור תחת מסחרם ומעמדם הכלכלי, פרט למשפטו של יוסף קויים באותה שנה גם משפט דומה נגד המוכסן יעקב ועבורו ערב האצ'קו מוכסן מבלז.

בשנת 1499 התקיים משפט של משה נגד ניסן ובו טען משה, שניסן העליבו והכהו. בשנים 1500—1508 קויימו משפטים[41]א בין היהודים יוסף וליבון לבין יודקא, שהעליב אותם. יודקא הושם גם בבית־הסוהר, כי הכה את אשתו. לא חסר גם משפט בענין זיוף חתימות; דוד בן משה מבוסק האשים את נחמן ואף הוא מבוסק, בזיוף חתימתו בשטר חוב על 400 פלורין, שניתן לסטניסלב ויוחנן קרופקו, סוחרים מקראקא, בעד סחורות בד. הוא קיבל את הבד יחד עם נחמן מידי הסוחרים קרופקו. אולם לפני עיסקה זו קנו שניהם ביריד בירוסלב בד ב־500 פלורינים מידי הסוחרים גראץ. דוד מילא את חובתו וחתם על שטר הלוואה ואלו נחמן חמק מירוסלב ולא נתן את חתימתו על השטר ונטל לידו את הבד והכסף. נחמן הכחיש את הדבר וטען שלא קיבל את הבד והעיסקה היתה עיסקתו של דוד בלבד.

בהמשך הבירור סיפר דוד, כי נחמן המיט חורבן על אביו משה כאשר לא פרע לו חוב של 800 פלורין — עובדה שהיתה ידועה בעיר. נחמן הכחיש גם את דברי דוד. בית־המשפט קבע את בירור־הדין לחודש מאי.

היו גם משפטים של לא־יהודים נגד יהודים וכך הגיש ביולי 1500 האזרח זאנקו משפט נגד היהודי יושקו בן יעקב מבוסק, כי העליב אותו וקראהו גנב[42].

ממשפטים אלה אנו למדים, שהחיים החברתיים בין יהודים היו מראשית יישובם בבוסק מלאים מריבות, קטטות ופגיעות בכבוד הזולת, — ומשמשים הוכחה, כי בראשית המאה הט"ו היה כבר בבוסק מספר ניכר של יהודים. אין ספק, שכבר בסוף המאה הט"ו היה ישוב קבוע בבוסק.

בשנות התשעים של המאה הט"ו קנו יהודים מאצילים חלקות אדמה וקבלו עליהם אדרכתאות מבית־המשפט. אמנם במקרים אחדים גרמו עיסקות אלו — כפי שלמדים מתעודות בית־המשפט — סכסוכים עם האצילים, שהכחישו את מעשי הקניות[43]. בשנים 1499—1538 מתבלט בבוסק בתיקי המשפטים היהודי משה, שהיה מלוה כספים ברבית, וקונה חלקות אדמה.

הוא היה מלוה סכומים ניכרים לאצילי בוסק ובסביבה ואף לאזרחים ולסוחרים מחוץ לבוסק וגם לדוכס אוסטרוב בליטא — הלוה 400 פלורין.

בעסקיו היה כנראה די תקיף ואף קשה־לב. הוא בעצמו לקח הלוואות מסוחרים נוצרים — כך ממארטינוס קראפסקי 770 פלורין על ביתו ומגרשו.

ברשימות בית־המשפט בבוסק מופיע משה פעמים אין מספר כלווה ומלווה, וכחוכר. בעסקיו משתתפים בפעילות אשתו פריידה — דמות של אשת־חיל, ובנו דוד.

משה הוא טיפוס של בנקאי בעל יזמה ואפקים מסחריים, מטפח קשרים עם סוחרי קראקא וליטא. מענין לסקור את עסקותיו, כפי שהם נרשמים בתעודות בית־המשפט בבוסק בשנים 1499—1535.

בשנת 1522 מתחייב הוא לשלם למלאכר קרופק (לא יהודי), איש עסקים בקראקא — דמי־ערבות בסך 67 פלורין. יחד עם יקיר — יהודי מבוסק חייב הוא לקרופק 80 פלורין.

בשנת 1532 לווה הוא 30 מארק ממיכאל אזרח מחוץ לבוסק. באותה שנה נותן הוא הלוואה בסך 25 פלורין, להרשיק בן משה מאוסטרוג בתנאי שיפרע את החוב לפני היריד בירוסלב. נגד משכון של 9 אריגים פשתן ו־2 בדים תוצרת וורוצלב, מלוה הוא באותה תקופה 65 פלורין לשני יהודים מאוסטרוג, נתיני ,הדוכס המהולל' קונסטאנטין לזמן קצר — ל־4 שבועות.

בשנת 1529 מלוה הוא לסטניסלב מאלוגורסקי 267 פלורין, שהחזיר לו את החוב עוד בשנת 1529. בשנת 1532 לווה הוא מפאולוס סטרפטובסקי 100 פלורין. הוא בעצמו לווה כספים לא רק מיהודים אלא גם מנוצרים — אצילים, עירונים כך בשנת 1530 100 פלורין מן הגברת דורותיא אשתו של יוחנן וזשץ (Wrzeszcz) בהתחייבות, שאם לא יחזירו עד 1532 — ישלמו לה במקום 100 — 200 פלורין. ב־22/7 1537 לווה הוא יחד עם בנו דוד 400 פלורין ממארטינוס קרפסקו עד 30/12 1537.

באותה שנה חייב הוא לסוחר נוצרי בקראסניסטב בשם לוקאס 22 פלורין על החוב משנת 1536 בסך 60 פלורין. הוא התחייב אז להחזיר את הסך בשעורים בירידים בלאדמיר. אחרי שסילק את כל החוב לקח הלוואה חדשה שוב בסך 60 פלורין. מיוחנן קוחובסקי ואשתו סופיה לווה משה 600 גרושים ו־10 קופ׳[44] של כסף דליטא.

משה עושה גם עיסקות כסף עם בנו ועם שותפים. בשנת 1537 25/1 לווה הוא עם בנו, אכמן, יקיר מיהודי קראקא ודוד האנדל 150 פלורין —

והוא — משה לבד, נוסף 15 פלורין — וכולם התחייבו להחזירם בארבעה תשלומים לפני היריד בירוסלב, לבוב ופשמישל.

בכלל נעשו רוב עיסקות כסף לצרכי קניות סחורות בירידים הארציים, במקרים שהם בעצמם קנו סחורות, או שכספים אלה הלוו נגד רבית לסוחרים אחרים מבוסק.

אחרי מותו ניהלה את עיסקות הכסף אשתו פריידה יחד עם בנה דוד. גם היא היתה די תקיפה והגישה משפטים ואף תלונות. כך הגישה בשנת 1539 תלונה על מארטיניוס קראפסקי, אחד מהלווים של בעלה, שעשה בביתה מעשה אלימות.

ורקע התלונה שנידונה ב־1539 (21/12) לפני בית־המשפט בהרכב אנדרזיי מיאקובסקי, טריבון בלובאצ'וב ומנהל הסטרוסטבו בוסק וסטניסלב קופיצקי סגן הסטרוסטה בבוסק היה כדלקמן.

בעלה משה לווה ממנו 420 פלורינים על ביתם, שבעיר העתיקה ועל מגרשם שמחוץ לבוסק. רכוש זה הניח להם משה בעזבון. על חוב זה לא שלמו אף שעור אחד. קראפסקי גרש את פריידה בכוח מביתה ומאחוזתה. לקחם לעצמו וגזל עוד מביתה אבנים יקרות, כסף, זהב, רהיטים ומאחוזתה צאן ובקר.

במשפט התפשרו, שלמו לו כשעור ראשון 70 פלורין והתחייבו לסלק את היתרה 350 פלורין ב־5 שעורים שנתיים (1540—1544) שווים, כ״א 70 פלורין.

קראפסקי הנזכר שר פרשים — rotmistrz —היה גם טיפוס של מלווה ליהודים סכומים ניכרים, אולם רק כמשכנתאות על בתים ומגרשים.

פרט למשה ידועים בשנים אלו כמלווים ברבית עוד היהודים אהרן, אכמן, משה יורדן, שמעון ויעקב בן לוי ועסקיהם דומים לאלה של משה, לווים מיהודים ומאצילים ומלווים ליהודים ולנוצרים.

לשם סילוק החוב מוכרים את בתיהם כגון יעקב בן לוי, שמכר את ביתו לצמיתות שבעיר העתיקה בבוסק ליהודי ביניש מבלז במחיר של 50 מארקים.

III. 1575—1772

בשנת 1575 נבחר למלך פולין סטפאן באַטורי ושנה אחרי בחירתו — 1576 — אישר הוא את הפריבילגיות של קודמיו ליהודי בלז.

כפי שתואר לעיל היתה לבוסק פריבילגיה מיוחדת ובה הובטחו ליהודים הזכות למסחר חפשי לעסוק במלאכה, שווי זכויות עם יתר התושבים של העיר בתשלומי המכס, התחייבות להגנה מפני התנפלויות ופרעות ובתי־דין יהודיים אוטונומיים.

בעלות מלך חדש היו משתדלים לקבל אישור כתב־הקיום הנמצא בידיהם. אולם לא תמיד השתדלה קהילה קטנה כמו בוסק לרכוש את אישורו של המלך החדש.

אך שלוש שנים לאחר עלותו של המלך באַטורי — 1578 — השיגו את אישור כתב־הקיום. בהזדמנות זו חדש המלך גם כל זכויותיהם לחופש מכירת משקאות־יי״ש, בירה, תמד — עיסוק במסחר ובמלאכה וכן נקבע, שכל בעל־הבית מחוייב לשלם זהוב אדום לשנה (quotannis) וכל דייר חצי זהוב אדום.

בשנת 1578 נמנו בבוסק 150 משפחות יהודיות והן החזיקו 30 משרתים (servi judaei), 5 בעלי־מלאכה, אם נקח בחשבון שלכל משפחה היו בממוצע 7—5 נפשות, כפי שמקובל בחישובי ההיסטוריונים הפולנים — נמנו בישוב היהודי קרוב ל־800 נפשות. בידי היהודים היו 15 בתים.

מבחינה קהילתית־מינהלית היתה בוסק גם במאה הי״ז נתונה לשיפוט הקהלה הלבובית וגם קשורה אתה קשרים מסחריים־כלכליים.

מרדכי בן יצחק ופרנס הקהלה הלבובית אהרן רובינוביץ הם — במחצית השניה של המאה הט״ז — החוכרים הראשיים של תחנות מכס בבוסק.

סוחרי בוסק היו באים לירידים בלבוב ואלה מלבוב הרבו לבקר בירידי בוסק, שהיו כבר מפורסמים.

מבחינה חוקית־פוליטית היה חישוב חי בתנאים יציבים ומסודרים.

עד שנת 1628 שלמו רק מס־הגלגולת ומס־stacyjne — (תשלום כתחלף לתת למלך מקום איכסון וכלכלתו בזמן שעבר דרך העיר). בשנת 1581 הקנה הסטרוסט קוסצקי, באישורו של המלך, דמי סטאציינה מיהודי בוסק ללונצינסקי(Łączyński) [45]. היהודים היו פטורים מלשלם את מס־szosowe ויתר מסים ממלכתיים. משנת 1629 חוייבו לשלם מסים מבתים (podymne) משלהם וגם מבתים נוצריים מושכרים [46]. סכום המס נקבע לפי גודל העיר, ומקום הבית, (בטבור העיר, ברחוב, על־יד הגדר של חומת העיר).

ב־8 באפריל 1633 אישר המלך ולדיסלב ה־IV את כתב־הקיום של יהודי בוסק במלואו ובתנאי, שהוא בתוקף באם איננו בניגוד לחוק הכללי — דבר שהיה קשור ברצונם הטוב של שלטונות העיר ובפירושם.

בשנת 1623 סבלה בוסק מפלישת טטרים. ב־3 ביולי 1623 נפל פחד גדול על תושבי העיר.

פרנס הקהלה הרסים מושקוביץ התאונן, כפי שמצוין ברשימה תעודתית, על בני קהלתו, שמתוך פחד מפני הטטרים לא רצו לצאת לחומות העיר, כפי שהיו — לפי כתב־הקיום במקרה כזה — מחוייבים לשרות־הגנה[46]א. אולם במקרה לא חדרו הפעם — לפי כותב הרשימה — הטטרים העירה, אלא הנגררים אחרי פלוגות הטטרים פלשו העירה ושדדו בעיר. הסטרוסט בבוסק יאן דאַנילוביץ האשים את הבורגגרף של הארמון, שנתן להם לפלוש העירה.

באותה שנה פרצה בעיר מגיפה קשה ולפי פקודת שלטונות העיר נאסרה כל כניסה לעיר. מענין שמיסדר הדומיניקנים האשים דווקא את היהודי אברהם שטאנצל „שבזמן מכה זו בעיר המלכותית לא רצה לתת להכנס העירה לא לשלוחי ולא לאחי המיסדר"[47].

גם במגיפות, שפרצו בכל הווייבודות בשנים 1625—1626 סבלו יהודי בוסק קשות. מ־31 בתים שנתרוקנו מתושביהם היו 14 של יהודים ומ־48 בנינים שנהרסו לחלוטין היו 6 של יהודים[48].

בקשר עם החלטת הסיים בשנת 1629, שחייבה גם את היהודים לשלם פרט מס הגלגולת גם מסים מבתים, כפי שהוטלו על האוכלוסיה הנוצרית, התברר הצורך להכין משום־כך רשימות בתי־המגורים של היהודים. רשימות אלו סודרו על־ידי נציג העיריה ופרנס הקהלה שהושבעו, כי יערכו את הרשימות בנאמנות.

לפי רשימות אלו[49] היו בשנת 1639 בבוסק 417 בתים, מהם 400 בתים של נוצרים (5 גדולים, 395 קטנים בכל העיר בוסק ופרבריה). בתי־מגורים של יהודים היו בשנת 1629 17, מהם 15 בטבור העיר (Rynek) ו־2 בעיר העתיקה (in civitate antiqua) ז.א. 4,1% מכל הבתים ומספר המשפחות היהודיות היה בשנת 1629 40—49[50].

בתקופה שבין 1578—1629 סבלה האוכלוסיה מפלישות הטטרים ומספר היהודים ג"כ הלך וירד. סמוך לשנת 1629 נפל מספר יהודים קרבן למגיפת החולי־רע. בשנות השלושים היתה תנועת נדידה בווייבודת בלז. יהודים עברו ממקומות הרוסים לערים ולעיירות בהן קיוו למצוא תנאי־מחייה חדשים והתיישבו שם. יש להניח, שלבוסק בא מספר תושבים חדשים.

בתקופה שבין 1629—1635 גדל הישוב היהודי, כי לפי רשימות הבתים בשנת 1635 עלה מספר הבתים הנושבים על־ידי היהודים ל־56 בלי שצויין

אם הם גדולים, קטנים ואם בתי־מרזח; אולם צויין בפירוש, ששלושים בתים הוקמו מחדש [51].

אם נניח בחישוב, שבכל בית גרו בממוצע 2—1 משפחות וכל אחת מהן היתה בת 7—5 נפשות לפי הממדים באותה התקופה, היה מספר האוכלוסין בשנים אלו 600—700 נפשות, מספר שהוא מציאותי.

במאה הט"ז—י"ז ממלאים יהודי בוסק יחד עם יהודי לבוב, חלם ובלז תפקידים ראשוניים במסחרה של רייסין. המחוז בוסק מהווה במסגרת הווייבודות בלז איזור־תבואות חשוב.

סוחרי בוסק — ביחוד יהודים היו מארגנים את הייצוא של תבואות, תוצרת חקלאית, עצים, בקר, סוסים למערב פולין ותמורת תוצרת זו היו מביאים משם מיצרכים חיוניים כגון בדים, אריגים, סחורות קולוניאליות, ברזל, מתכת, ומוכרים אותם לאיזורים המזרחיים — ווהלין, פודוליה ואף לאוקראינה.

הסוחרים היהודים בבוסק נמנו בשנות השמונים של המאה הי"ז על גדולי הסיטונאים בסחר מלח, עורות, בהמות ובפרוות.

סוחרי בוסק היו זקוקים להון, בפרט לפני הירידים הגדולים בירוסלב ולווים באמצעות מתווכים — אחד מהם הוא השתדלן של קהלת לבוב בתוך העיר מארק איזראאלוביץ. הוא היה המסדר עיסקות כסף בזמן הירידים בלבוב.

ברוך בן משה (מושקוביץ) מגדולי הסיטונאים בבוסק מסר באמצעות המתווך הנ"ל בשנת 1638 שטר על סך 7000 זה' לטובת שלושה סוחרים בקראקא — ישראל מושקוביץ, אהרן חיימוביץ וישראל יעקובוביץ, וקבל מאיזראאלוביץ שטר אחר על סך 2,350 פלורין [52].

במאה הט"ז—י"ז השקיעו עשירי בוסק כספים בקניית מגרשים ובתים בברודי ואחדים מהם עברו גם לגור בברודי. מהם היו גם אחדים, שהלוו לתושבי ברודי סכומים לרכישת בתים ולאחר זמן העבירו תמורת החוב את הבתים על שמותיהם. כך ידוע לנו אייזיק מבוסק, שתמורת הלוואה בסך 160 זה', שנתן ליהודי מברודי יוסף ותשלום נוסף קבל את רכושו — בית בטבור העיר ושדות על־יד לאהאדוב [53].

מספר ניכר עסק בחכירות טחנות, מבשלי תמד ובירה, כגון אברהם שלומוביץ, ירשוב (?) ומשה הצנום. בדליקה שפרצה בבוסק בשנת 1645, נשרפו המבשלים שלהם.

יהודי אחד פיביש עסק בייצור אבק־שריפה. בבית־חרושת שלו פרצה

בשנת 1623 — מתוך אי־זהירות — דליקה שגרמה להתפוצצות, שהרסה מספר בתים יהודיים ובית נוצרי אחד[54].

היו גם בתקופה זו מספר בעלי־מלאכה, רובם היו קשורים במבשלי־בירה ותמד.

יש להניח, שהיו גם בעלי־מלאכה שרק הם היו יכולים מבחינה דתית לשרת את האוכלוסיה היהודית, כגון חייטים, נחתומים וקצבים. אמנם אין בתעודות רמז לחייטים ונחתומים, אולם מתוך תעודה לפיה התיר הסטרוסט לקצבים יהודים לבצע את מלאכתם ביום ג' ו־ה, למדים שעוד לפני 1624 באו הקצבים היהודים בבוסק לידי הסכם עם אומנית הקצבים (הנוצרים) שלפיו הרשו ראשיה וחבריה לקצבים יהודים לשחוט כל בקר תמורת ההתחייבות של ראשי הקצבים היהודים להשתתף בתשלומים שהיו משלמים לסטרוסט ולמוכתר ז.א. במתן 30 אבנים * חלב[54]א.

יש להניח, שהיתה גם אגודת פרוונים יהודים, כפי שלמדים מתוך הפקעת פרוות, שבצעה אמנית פרוונים נוצרים בבוסק בשנת 1623[55].

מבין בעלי־מלאכה יש גם להזכיר עובדי מלַחת (saleternicy)[56], שהיו קשורים, כנראה, עם בתי־החרושת לאבק־שריפה.

***

המאורעות הפוליטיים והמלחמתיים, שחלו בפולין, ביחוד בתחומיה המזרחיים באמצע המאה הי"ז השפיעו לא מעט על מעמדם של יהודי בוסק במסחר, ובכלכלה ברייסין — מאורעות בהם הושמדו קהלות שלמות ונהרגו תושביה היהודים.

המצב הזה הפך את בוסק, שהיתה במשך כמעט מאה וחמשים שנה, אחת הקהלות המבוססות ביותר — לעיירה נידחת מבחינה כלכלית, שלא היתה יכולה כבר להתאושש ולעלות למעמדה הקודם.

שנת ת"ח גרמה את ירידתה. לצערנו לא נשאר פנקס הקהלה ולא תעודות אחרות על החיים הפנימיים של הקהלה בתקופה זו.

מבחינה ארגונית־קהילתית היתה בוסק דומה לכל יתר הקהלות בפולין. פרט למוסדות המקובלים בקהלה היה בבוסק גם בית־חולים עם אנשי שרות רפואי.

מהרבנים הראשונים ידועים בשנים 1500—1540 הרב אהרן, אחר כך הגאון ר' יצחק בן אברהם חיות (1538—1610), מגזע חסידי פרובנס. הוא בא לפולין והיה משנת 1568 רב בבוסק, ואחר כך כיהן בשנים 1584—1587.

כרב בפראג וראש־הישיבה בפרוסניץ. הוא היה גיסו של הגאון ר' ליווא בן בצלאל מפראג, אבי ענף משפחת חיות באירופה המרכזית והמזרחית. מחבר הספרים „פחד יצחק" (לובלין 1573) „שית־יצחק" (פראג 1587) „פני יצחק" (קראקא 1591).

בימי כהונתו היתה בוסק קהלה גדולה וידועה, אם ביכלתה היה למשוך אליה כרב אישיות גדולה כזו. מלבדו ידוע עוד הרב יהודה אריה ליב בן יהושע האשקי, שכהן בקהלה שנים רבות. נפטר בשיבה טובה. פרסם ספר „לב אריה", דרשות ופשטים על מדרשים תמוהים כסדר התורה וחמש מגלות ועל קצת הגדה של פסח (ווילהלמסדורף תל"ד 1674).

על ספרו הסכים הרב מליסא ר' יצחק בן שלום, קרובו של הרב ר' אברהם אבלה גומבינר מחבר הספר „מגן אברהם"[56]א.

עד מחצית הראשונה של המאה הי"ז השתררה לבוב על הקהלות שברייסין. כשגדלו הקהלות זולקווא, פשמישל, ברודי ובוסק, התקוממו נגד הקהלה הראשית — דבר שהביא לידי קטטות ומלחמות בועד המדינה. לסוף יצאו פשמישל ועוד מספר קהלות מערבה מלבוב מן המדינה ויסדו קרוב לשנת 1700 מדינה מיוחדת. למרות התפרצות זו נמשכה עוד השתלטותה של לבוב ובית־הדין שלה על הקהלות מזרחה מלבוב.

***

שנת ת"ח עברה גם על בוסק בשואה. ר' אברהם בר שמואל אשכנזי, החרוניסט בע"מח ספר „צער בת רבים" או „מספד פולוניא" כותב:

„פלגי מים, תרד עיני על שאר הערים איך בני ק"ק בוסק היקרים[56]א סבלו מהצוררים שהרגו ושדדו".

ור' שמואל פייביש בר נתן פייטל מוינה רושם בספרו „טיט היון" „ומשם (מפוטליץ) הלך לק"ק בוסק ושם מאה בעלי בתים ונהרגו כולם"[56]ג.

היהודים המרוחקים מבוסק חשבו, שלכאן לא יבוא חמילניצקי, ורבים ביחוד מתושבי זלוצוב עזבו את מגוריהם ונמלטו לבוסק. אולם גם לבוסק הגיעו הכנופיות ונהרגו הזרים יחד עם היהודים המקומיים.

פרט להתנפלויות של הקוזאקים סבלו שרידי הישוב מפלישות הטטרים, שהציתו את העיר ב־13 באוגוסט 1649 ושחטו את התושבים. המצב המלחמתי נמשך כמעט בלי הפסק עד 1675.

עוד בשנת 1667 קבע הסקר (lustracja), שהעיר הרוסה, גם בתי היהודים הרוסים. רק מספר קטן של התושבים נשאר בעיר.

עשרות שנים עברו עד שהקהלה התאוששה מסערות שנות ת״ח—ת״ט, ומהמאורעות המלחמתיים, לאחר השנים האלה בוסק לא תפסה כבר בחיי הכלכלה את מעמדה הקודם, היא נהפכה לעיירה קטנטנה בתחומיה הצרים. המסחר הצטמצם רק לעיירה ולסביבתה, רוב היהודים היה חי על מסחר קמעוני, רוכלות ומספר קטן על מלאכות.

גם העיר כולה ירדה ונתדלדלה, פרט מנזר הדומיניקנים, שהיה בעל רכוש עצום באחוזות בסביבה, וביכלתו היה גם להלוות כספים. הוא נותן הלוואות גם למוסדות יהודיים וכך חייב לו ועד הגליל רייסין — ברצלב, משנת 1739 — 11.000 זהובים [57]. עד שנת 1765 עלה רק חוב הרבית ל־1680 זה׳ [58]. בלתי ידוע דבר על חובות הקהלה בבוסק עצמה.

בחיים הפנימיים של הישוב היהודי לא חלו שינויים ניכרים. למעשה אין בנידון זה ידיעות תעודתיות.

מהרבנים בתקופה זו ידוע הרב ר׳ צבי הירש בר׳ משה מזולקווא, אשתו שרה היתה אחותו של הרב צבי הירש בר דוב בער אבד״ק בוליחוב ואח״כ בעיר לבוב [59]. אחריו כהן כרב נחמן בן שמואל, אולם חוסל לאחר הצטרפותו ליעקב פראנק ובמקומו בא כרב ר׳ דוד פנחס מבוהורודצאני, שהיה ראש המדברים מטעם הרבנים בויכוח עם הפראנקיסטים בלבוב (1759) ובגלל ביטוי חריף בו השתמש בויכוח — הורחק [59]א.

מפנה יוצא מן הכלל חל בחיי הקהלה החל מהמאה הי״ח, בהשפעת התנועה השבתאית.

בפודוליה ובאיזורים המזרחיים של רייסין קמו בתעמולתו של חיים מלאך תאים של שבתאים במספר קהלות קטנות ובכפרים.

בין המקומות בהם התבצרו השבתאים מונה ר׳ יעקב יעבץ, פרט גליניאני, רוהאטין, נאדבורנא, לורודנקא, טישמיניץ, בוצאץ, פודהייצה, זבאראז, זלוצוב, קאמיונקא, גם בוסק. מערים אלו התנהלה תעמולה בעזרת שליחים ברחבי רייסין ופודוליה. החרם על השבתאים שהוכרז בשנת 1722 החריף עוד את המצב וגרם למריבות בתוך הקהלות.

בוסק המונחת בקו הגיאוגראפי זלוצוב—לבוב, הושפעה לא מעט מתעמולתו של ר׳ פישל (פריבל) מזלצוב, (גיסו של השליח השבתאי משה־מאיר מקאמיונקא).

לכן, אין פלא שבוסק נעשתה אחד המבצרים של יעקב פראנק. בבואו בשנת 1755 לפולין נסע ממוהילב לקורולובקא ואח״כ לקופיצינצה דרך יזיזאנו, ומשם ישר לבוסק. לפי דברי פראנק עצמו: בבוסק „התמהמהתי

קרוב לשבוע, שם הצטרפו כשלושים בעלי־בתים לאמונת השלישיה הקדושה (Wiara o Trójcy Sw.) וקבלתי אותם ברצון, כי ראיתי מעל ראשיהם סימנים". בין חסידיו פה היה גם הרב נחמן בן שמואל הלוי.

מתוך גביית עדות אחת בבית דינו של הרב בסאטאנוב המובאת בספר „סדר עולם רבה" של יעבץ נודע, שגם הרב מבוסק היה שבתאי ומעורב במעשי זימה[60]. בבוסק היו לפראנק אנשי־שלומו מבין למדנים.

בוויכוח בקאמניץ בין הפראנקיסטים וראשי היהודים בפודוליה היו בין 19 הפראנקסיטים, שעמדו להתווכח עם הרבנים, 4 מבוסק: יצחק בן מרדכי מבוסק, אליעזר מבוסק, נחמן בן שמואל הרב לשעבר בבוסק, ונחום מבוסק, „מתנגדי התלמוד היחידים מרייסין הצפונית".

אליעזר מבוסק יחד עם ליב קריסא, אלישע שור, חיים מקופצינצה נמנו על ראשיהם של הפראנקיסטים.

בפסק־דין של ההגמון בקאמיניץ פודולסקי הטיל בית־הדין על כל יהודי לאנצקרון וסטנוב לשלם להם את הקנס ופצוי בסכום 5000 זה', „לאחר שראשי הפראנקיסטים יקבעו תחילה בשבועה בבית־הכנסת בזבאראז' את גודל הנזק לאמתו שסבלו".

אחרי מותו של ההגמון דמבובסקי, כשנרדפו הפראנקיסטים וראשיהם ברחו לדזורדזו, שם ישב יעקב פראנק, אחרי שהתאסלם, בחסות השלטונות התורכים היה ביניהם גם ליב מבוסק וגם הוא קבל עליו יחד עם יתר אנשי שלומו של פראנק את דת האיסלם.

כאשר פראנק קבל מכתב הברזל של המלך הפולני אוגוסט ה־III מ־16/6 1758, חזר לפולין והתיישב באיוואניה.

ב־20/2 1759 הגישה משלחת שלו לארכיבישוף לובינסקי בלבוב בקשה לקבלם תחת כנפי הנצרות.

בבקשה השניה מיום 16/5 1758, שהגישו למלך ולפרימַס דרשו ויכוח פומבי עם היהודים. בשים לב לדחקות בה היו חיים אוהדיהם, דרשו שיתנו להם „להתישב בבוסק וגליניאני, בהן חיים רוב אחיהם ובהן נבקש לנו אמצעים הגונים לפרנסתנו במסחר או במלאכה ובלבד שלא נחלל כבוד השם. כי איננו משערים שאחד משלנו ישתקע מעתה בבתי־מרזח לבקש את לחמו על־ידי עזרו לשכרות ועל ידי השימוש בדם הנוצרים, שהתלמודיים רגילים בהם, אצלם לרמות — כפרה (Odpust). אנו מבקשים את חסדו ובשם אהבת אל נבקש מאת הוד קדושתו לכתוב לסטרוסטה בבוסק, שהרבה משלנו מצויים אצלו וכן לסטרוסט בגליניאני"[61].

בקשה זו מוכיחה, שבבוסק היה מספר גדול של פראנקיסטים, כך שראו את האפשרות להקים פה את מרכזם, כי הם היו מעונינים פחות בהתנצרותם, כי אם בליכודם תחת שלטונו של פראנק ובחסותו של המלך הפולני — רצו להקים מין קיבוץ אוטונומי, שיקויים בתרומות אוהדיהם בפולין וביתר המדינות.

ב־19/6 1759 ענה להם הפרימס לובינסקי. הוא הסכים לוויכוח והודיע שיקבלו מאת המלך את מכתבי־המלצות אל הסטרוסטים בבוסק וגליניאני, אולם דרש מהם, שקודם כל יתנצרו.

בויכוח בלבוב השתתף מטעם הרבנים גם ר' דוד פנחס יליד בוהורוד־צאני, שהיה באותו הזמן אב"ד בוסק. הוא היה בוויכוח הדבר הראשי של הרבנים, אולם בוויכוח השני ביום 20/7 1759, בו הקריא בשם כל הרבנים מתוך —הכתב את תשובת התלמודיים על הטענה הראשונה של הפראנקיסטים בא בסכסוך עם הכומר מיקולסקי, המנהל את הוויכוח, ונאלץ לעזוב את מקומו בספסל הראשון ובמקומו ישב ר' דוד הרב מסטאניסלבוב.

בזמן הוויכוחים יצא פראנק מאיוואניה, ונסע לערים ועיירות לבקר את מאמיניו ואחר כך ישב בבוסק ומשם עבר עם בני־ביתו ועם 15 משפחות לבובה.

אחרי שנגמרו הוויכוחים נתחייבו הפראנקיסטים להתנצר. ביום 15/8 התחילו בהכנות להתנצרות, מ־25/8 החל בשבילם לימוד הדת הנוצרית.

כשהתחילו להתנצר בהמון היו הראשונים „המאמינים" מבוסק[62].

ביום 17/9 1759 התנצרו יחד עם יעקב פראנק 14 גברים, 6 נשים ו־10 ילדים, מהם מבוסק 4 גברים, 2 נשים ו־5 ילדים, ביניהם נחמן בן שמואל מי שהיה רב בבוסק, שקיבל את השם פיוטר יעקובובסקי.

בשנת 1759—1760 התנצרו בלבוב 514 פראנקיסטים (156 גברים, 119 נשים, 239 ילדים). מהם היו 103 מבוסק, (38 גברים, 39 נשים 26 ילדים). ב־21/4 1760 התנצר בורשה עוד אחד מבוסק איצקו נחמנוביץ, שקבל אחרי טבילתו את השם אנטוני מבוסק, אתו עלה מספר המתנצרים מבוסק ל־104.

היו גם מקרים, שבעלי הנשים הסיקו את המסקנות, לא רצו להתנצר ונשארו בחיק היהדות, כגון בעלה של ברברה לפני זה — Chrzeskowa שלפי הרשימה ב־"Cathalogus omnium Contratalmudistarum" מנובמבר 1759 מספר 273[63] "maritus remansit in infidelitate in Busk".

כל בני בוסק „המאמינים" של פראנק עזבו את העיר ויצאו עם „המחנה" לורשה.

במפקד משנת 1765 נמנו בבוסק ובישובים המסונפים לה 481 נפשות[63]א סערת הפראנקיסטים עברה וחלפה עם העלמם מהעיר. נשארו אחדים ממאמיניו שלא הלכו אתו עד הקצה, נרתעו מצעדו האחרון — התנצרות — וחזרו לחיק היהדות ומסורתה. לאלה כינו בעיר „שפסים" (שבתאי־צבי־ניקים) ומספר משפחות קבל אף בימי מתן השמות בימי השלטון האוסטרי את שם המשפחה שפס — Szeps.

בשנים האחרונות של השלטון הפולני היתה בוסק עיירה ירודה מנותקת מהעולם המסחרי, בו מלאה במאות הקודמות תפקידים חשובים. הרובע היהודי לא שינה את חיצוניותו, בתי־עץ רעועים, מסודקים ותושביהם קמעונים, סרסורים, רוכלים ומקצתם בעלי־מלאכה הנאבקים ללחמם היומי.

זו תמונתה של בוסק בסוף המאה הי״ח.

שנת 1772 הביאה את בוסק תחת כנפי המונרכיה ההאבסבורגית. העיר בוסק וסביבתה הוקמה כמחוז בוסק, בו נכללו 12 סניפים כנסתיים, 10 ערים, 1 עיירה, 178 כפרים.

מספר התושבים בכל המחוז עלה ל־72.246, מהם 60.022 נוצרים, 12.224 יהודים[64].

IV. בימי השלטון האוסטרי

סיפוחה של בוסק לאוסטריה הביא מבחינה כלכלית שינוי מה. הוקמו מפעלים כגון בית־החרושת לעורות של פרידריק פרשל שהעסיק מספר ניכר של בורסקאים ופועלים ותוצרתו היתה מיועדת לצרכי הצבא, גם מפעל שני בית־חרושת לנייר של ביני (Binny) המציא פרנסה למספר משפחות.

גם בשטח ההקלאי השתפר המצב. פרשל הביא מבוהמיה שתילי־כשות, ונטע מטעי כשות. במשך זמן קצר כשות גדל ופריונו השנתי הגיע ל־30—40 צנטר, התוצרת נמכרה על־ידי יהודים, שמצאו בענף זה פרנסה עד סוף המאה הי״ט.

מבחינה ארגונית־מדינית היה מצבם כמצב בכל קהלות גליציה בימי השלטון האוסטרי בסוף המאה הי״ח ובראשיתה של המאה הי״ט. בבוסק שהיתה אח״כ כפופה למחוז זלוצוב, לא היה רב אלא מורה הוראה (Religionsweiser) שקיבל משכורת שנתית בסך 312 פל׳[65].

בשנת 1780 פרצה מחלוקת עקב בחירת מורה הוראה, שחוסלה בהשתדלותו של בעל העיר הרוזן יוזף מיר (Mier) [66].

במיוחד העיק על יהודי בוסק איסור הנשואים. נוכח הקשיים החוקיים התקיימו נישואים חשאיים.

הלשנות מצד הלבלר הנוצרי של הקהלה בבלז הביאו לידי משפטים וקנסות ניכרים לפוגעים באיסור [67].

בשנת 1785 לבד גילו השלטונות 464 נישואים חשאיים במחוז זלוצוב ומהם מספר ניכר בבוסק.

במסגרת ההתישבות החקלאית היהודית שהקיסר יוסף השני פקד בשנת 1785 לבצע ושכלל בכל גליציה 1410 משפחות, נקבעו לבוסק, 7 משפחות (8 גברים, 8 נשים, 5 ילדים ו־2 ילדות). משפחות אלו קבלו 7 חלקות אדמה, 7 בתים, 7 גרנות ורפתות, 14 סוסים, 14 שוורים ו־11 פרות. מבצע ההתיישבות היהודית הסתיים עד סוף 1803 [68].

מהוראת משרד המחוז מ־4 באוקטובר 1785 לפיה נאסר על מחסני המזון לקנות מיהודים מזונות, נפגע מספר יהודים. אולם איסור זה לא חל על יהודים עובדי־אדמה שהציעו למכירה את תוצרת משקיהם [69].

למרות השינויים במדיניות המסים לגבי היהודים, חל על יהודי בוסק עוד ההיטל מימי פולין שחיב אותם לספק לעיר לחיזוק הגשרים והסכרים 360 קרשים. הקהלה פנתה לוינה ובקשה לשחררה מהיטל זה.

ביולי 1786 ניתנה מוינה הוראה לשחרר את היהודים מאספקה זו [70].

בשנת 1785 פרץ סכסוך עם חוכרי מס בשר כשר, הואיל והקצבים משה הירש וצבי שלום שחטו בשר בלי רשיון החוכרים. שניהם נקנסו בשנת 1788 לשלם פרט דמי־הרשיון גם עונש כספי.

בשנת 1810 נמנו בבוסק 106 משפחות יהודיות (199 גברים, 221 נשים — ביחד 240 נפשות) [71].

בראשית המאה הי"ט פגרו יהודי בוסק בגלל מצבם הכלכלי הירוד, בתשלומיהם של מסים עד כדי כך, שבשנת 1802 עלו הפיגורים לסכומים גדולים.

אחרי השתדלויות רבות מצד הקהלה הסכימו השלטונות להתיר למפגרים לסלק את חובותיהם במסים בשעורים, שחולקו לעשר שנים [72].

למרות ההנחה הזו לא הצליחה הקהלה למלא את ההסכם ולשלם את חוב המסים בשעורים שנתיים.

להיפך בשנים 1810—1812 הלכו וגדלו החובות, הפעם ממס הבשר הכשר וממס נרות ונוסף לזה בעד אגרות־חוב הממלכתיות, שהוטלו על היהודים בשנים אלה עקב המלחמות שאוסטריה ניהלה נגד נפוליון ה־I.

המסים ממס־הבשר הכשר והנרות דיכאו לא רק את השכבות הנמוכות אלא גם את האמידות המעטות שבבוסק, שגם להן לא היתה היכולת לקנות בשר. ליטרה בשר עלתה בערים ואף בעיירות לצרכן הנוצרי 6 קרייצר וליטרה בשר כשר 20 קרייצר, אולם גם מחיר זה היה רק על הנייר, כי בידי החוכרים היה להעלותו, הואיל והיו פטורים מכל מתחרה והבשר היה מונופולין שלהם.

עוד יותר קשה היה המצב במס הנרות. החוכרים ועוזריהם — התיחסו באכזריות נוראה לגבי היהודים, שראו בהם „שטני־עינויים" ו„סוחטי כספים". גם ביתר המסים נעשה עוול בהערכת ובגביית המסים.

השמאים הנבחרים בתוך הקהלה להערכת המסים היו עובדים בשיתוף עם ראשי הקהלה ושולטים ממש על הרכוש של חייב המסים.

מהמסים הישירים למדינה, שהוטלו על היהודים היו בשנים אלו:

א) מס מגרשים, ב) מס בנינים, ג) מס אישי, ד) מס הכנסה ר"ת) מס השלמה לכיסוי ההכנסות הפחותות ממס הבשר ומס הנרות.

כמובן, שמצב זה גרם לסחיטות, למחלוקת תמידית ולסכסוכים בקרב הקהלה.

נטל לא קל היו גם דמי איכסון צבאי, ביחוד בשנים 1811/1810, עד כדי כך שהשלטונות הוצפו ערעורים על ערעורים נגד אומדן מסים בלתי צודק, שעמד בניגוד למצב המציאותי, וכן נגד התנהגות חוכרי המסים.

שרי המחוזות הדגישו את קשיי המצב והסכימו להקטין את המסים ולמסור את גבייתם לרשויות המקומיות — אולם מכל זה לא יצא כלום ולא חלו שינויים.

במחצית הראשונה של המאה י"ט היה השלטון בקהלה — גם בבוסק — בידי קבוצות ומשפחות הקשורות ברובן עם חוכרי המסים, שעצמם תפסו בהגה הקהלה עשרות שנים מבלי להתחשב בסעיפי התקנון היוזפיני, לפיו היו מחוייבים לערוך בחירות בכל ג' שנים.

בשנות השלושים והארבעים התחילו ביזמת המשכילים לדאוג לשיפור מצבם הפוליטי בגליציה ולהשתדל בפני השלטונות, שיחסלו את המסים המיוחדים ויקטינו את עול המסים בכלל.

בוסק היתה עוד רחוקה מכל המאבק הפוליטי, כי ההשכלה וסיסמאותיה טרם חדרו לבוסק.

בשנת 1846 עבר על השטחים בגליציה המזרחית — ביחוד במחוז זלוצוב ובו היתה כלולה בוסק — משבר כלכלי קשה עקב ההכנות של המהפכנים הפולניים למרד בגליציה המזרחית.

במחוז זלוצוב וכן באיזור בוסק היו צריכים להתארגן בפלוגות ולרכוש למבצעיהם את האיכרים, שהתנגדו למשימות האצילים הפולניים.

מצב זה גרם אי־שקט, מתיחות והפרעות ניכרות בחיים הכלכליים, דבר שפגע קשה ביהודים.

באוירה הפוליטית הזו פרצה סערה — המהפכה בשנת 1848. אולם יהודי בוסק לא התרשמו באופן מיוחד ממאורעות אלה ולא מן הנמנע, שהידיעה עליהם הגיעה אליהם די מאוחר.

אין גם לדעת אם יהודי בוסק הצטרפו למבצע הפטיציות, שנשלחו ע״י הקהלות לפרלמנט האוסטרי, בהן נדרשה הממשלה לבטל את עומס המסים המיוחדים ליהודים — ביחוד מס בשר ונרות ולהעניק להם שווי־זכויות.

גם השנים שלאחר 1848 לא הסתמנו בחייהם ולא שינו את אורח חייהם, לא הורגשה שום פעילות של משכילים כגון בברודי, טרנופול, סטניסלב, זלוצוב, היות ולא היו בבוסק משכילים והקהלה נוהלה לפי המסורת ובלי שום שאיפה לתיקונים.

משנת 1848 היה בתוקף גיוס לצבא.

בנוגע ליהודים לא נדרש מהם, אחרי סיפוחה של גליציה, שרות בצבא. אמנם הקהלות חוייבו להקריא בכל שנה בבתי־הכנסת את הפטנט על העריקים — הגם שהיהודים לא היו משרתים בצבא ולכן לא היתה סכנה של עריקים יהודים.

כוונת השלטונות היתה להזהיר את היהודים מפני מתן עזרה לעריקים. בשנת 1788 פורסמה פקודה, שעל היהודים לשרת בצבא כמו הנתינים הנוצרים[73].

עקב פקודה זו התחילו יהודים להגר לארצות השכנות, בקהלות הטילו הרבנים צום מיוחד, מקהלות נשלחו משלחות מיוחדות לוינה לבקש את ביטול הגזירה.

כדי לא לכפות על חיילים יהודים לאכול טריפה לא סופחו לגדודים, אלא רוכזו בפלוגות רכב.

בשנת 1790 בוטלה הפקודה ובמקום הגיוס האישי הותר מתן כסף, בו גוייסו אחרים לשרות הצבא.

בשנת 1804 בא שינוי, שביטל מתן כסף במקום הגיוס והיהודים חוייבו כמו הנוצרים להעמיד טירונים. אולם ניתנה גם הקלה שכל חייב גיוס היה רשאי להמציא ממלא־מקום.

למעשה, הורשו היהודים לתת פדיון לשם רכישת ממלאי־מקום. על כל קהלה הוטל מכסה מיוחד להעמיד לרשות שלטונות הגיוס מספר מסויים של טירונים בהתאם למספר תושבי הקהלה.

בדרך כלל היו הקהלות נוהגות לפני כל גיוס לאסוף כספים כדי להשתמש בהם לשחרור חייבי גיוס יהודים מחוסרי אמצעים כספיים.

והנה בשנת 1848 אירע בבוסק מקרה מיוחד.

על בוסק הוטל באותה שנה להמציא 12 טירונים, דבר זה עלה לקהלה הון תועפות, כי היו צריכים לשלם לאלה שהתרצו להתנדב לצבא.

הואיל והכספים הספיקו „לקנות" בכסף רק 11 מועמדים היו מוכרחים למצוא את המועמד ה־12 בקרב בני 21 משלהם.

אחרי התייעצות הקהל הוחלט למצוא בדרך הגרלה את המועמד, אולם כדי שלא יפול הגורל על בן עשירים או למדנים זרקו לקלפי כל הפתקאות עם שם אחד של שלמה פוס, שהיה חייט עני בעל אשה וילדים. והנה שמו הוצא מתוך קלפי הפתקאות.

בלילה חדרו ז'נדרמים — לאחר שנודעה תוצאת ההגרלה — לביתו של החייט פוס, הוציאוהו מהמטה, כבלו אותו באזיקים והובילו לזלוצוב, שם הלבישו אותו במדי צבא ושלחו אותו לחזית באיטליה.

בינתים נשארו בבוסק אשתו עם 6 ילדים מחוסרי כל אמצעים למחייה, וסבלו רעב וקור.

הקהלה הפסיקה לאחר זמן קצר כל סיוע.

בשנת 1850 לאחר סיום המלחמה בין אוסטריה ואיטליה הופיע לפני ראש השנה לפתע פתאום בבוסק חיל חסון עם עיטורים על חזהו. היה זה שלמה פוס, שנכנס לדירתו עם ארגזים מלאי־מזון. בני הקהלה, כשנודע להם, ששלמה חזר כסמל בעל עיטורים בקרו אצלו, שוחחו אתו, אולם שלמה העדיף לשבת בביתו עם משפחתו ורק בשבת הלך עטוף בטלית לבית־הכנסת. כל אחד מבעלי־הבתים התפאר לפניו כיצד עזר לאשתו, אולם שלמה ענה במלת השתוממות בלי שהודה להם, כאילו לא האמין להם, והם קבעו רק

שהוא כפוי תודה. ביום הכפורים בא לבית־הכנסת, התפלל וצם ככל בני העדה.

כאשר הרב נגש לארון הקודש להוציא ספר־תורה קפץ שלמה במהירות ליד הארון ואסר על הרב להוציא את ספר התורה. בקהל פרצה מהומה, רצו להכותו — אולם שלמה הוציא מנרתיקו את חרבו וכל הקהל נסוג, ואז אמר לנאספים: „אני שלמה אוסר עליכם לפתוח את ארון הקדש, כי אתם בלתי ראויים לעלות לתורה, אתם נוכלים, רשעים, פושעים, חלאת־ישראל, אתם הוצאתם אותי בלילה ממטתי ומכרתם אותי, אתם עזבתם את אשתי וילדי בסבל, עוני ורעב, וכל זה כדי להציל את עצמכם. קיוויתם שכדור יפגע בי וייעלם עד לפשע שלכם. אולם ד' הצילני והנני פה. אני חוזר כנוקם וגוטר ומצהיר לפניכם, שלא תסיימו היום את התפלה עד שלא תגמלו את הפשע שעשיתם לי ולמשפחתי".

מבני הקהל נשמע קול להביא ז'נדרמים וההמון פרץ החוצה לתחנת־הז'נדרמים, אולם הם צחקו וסרבו לצאת נגד שלמה הסמל, כל זמן שלא תנתן להם פקודה מאת הממונים עליהם.

הם פנו אל ראש העיר והוא ענה, שאין לו שום סמכות על בית־הכנסת. על כן לא נשאר מוצא אלא לחזור לבית־הכנסת לשאת ולתת עם שלמה.

הרב פנה אל שלמה בשאלה מה תביעתו.

שלמה ענה: „תבואו מחר לדירתי ותבקשו בכריעה את סליחת אשתי וילדי".

הרב ענה, שיעשו זאת ושלמה הוסיף: זה לא הכל, „עליכם לשלם קנס. דרוש לי כסף שאוכל לעזור למשפחתי עד שאסיים את שרותי בצבא לאחר ארבע שנים ואני דורש 350 גולדין ולא אוותר אף על קרייצר אחד". הקהל התרעם כיצד יוכל לדרוש מהם סכום כזה.

שלמה לא נרתע והצהיר, שעוד היום ישלמו לו את הסך ואם לא ישלמו לו — לא יגמרו את התפלה.

כאשר אמרו לו שביום־הכפורים לא יוכלו לשלם לו כסף ענה, שיביאו תכשיטים וישימו לטלית שלו. הרופא — ד"ר ליאו שפס, אביו של העתונאי מוריץ שפס ישמור על התכשיטים ומחר יפרטו לכסף מזומן.

לא הועילו הטענות של בעלי־הבתים והם רצו לבתיהם להביא את התכשיטים וד"ר שפס לקח את המשכונים לביתו.

שלמה דרש עוד עליה לתורה ודרישתו זו נתמלאה, הרב קרא את פסוקי התורה והתפלה נגמרה בשקט ובאוירת שלום.

למחרת באו ראשי הקהלה לדירתו של שלמה, בקשו בכריעה את סליחת אשתו וילדיו, ומסרו לו את הסך 350 גולדין.

שלמה טרם שחזר לגדודו עשה עוד חשבון מדוייק, ראה שקבל מאה גולדין יותר, ונדב סכום זה לעניים.

לאחר ארבע שנים חזר שלמה לבוסק והמשיך בחייטות. מאז קראו לו שלמה דער קרי־ג'ער (שלמה החייל) [74].

*

בשנת 1854 הותר לקהלת בוסק, שהטילה על מחירים של בשר כשר תוספת, להשתמש בה רק לכיסוי הוצאות מוסדות ציבוריים ורק במקרה של גרעון לצרכי התקציב [75].

לפי חוק הערים משנת 1869 נקבע מספר חברי מועצת העיר ל־30, מהם 10 קתולים (פולנים), 14 גרקו־קתולים (רותנים), 6 יהודים.

בשנות הששים—השבעים הוטב המצב הכלכלי. המסחר היה כולו בידי היהודים. פרט המסחר הקמעוני בעיר, שהיה קשור בימות השוק, בהם באו העירה האכרים מכפרים בסביבה והביאו תוצרת חקלאית ותמורתה קנו דברי צריכה — ניהלו יהודים מסחר רב בקרשים מהמנסרות בעיר ובסביבה, בכלי חרס, פשתן וכשות.

אחרי שהותר ליהודים בשנת 1860 לרכוש נכסי דלא־ניידי הגישו יהודים בקשות, שירשו להם לרכוש מגרשים, בתים ואחוזות. גם מבוסק הוגשו בקשות.

בשנים 1829—1851 שמש בבוסק כרופא ד"ר ליאו שפס, גם כן יליד העיר, שגמר את לימודיו בלבוב ובוינה [76].

הוא היה עשרות שנים — עד מותו בשנת 1851 — המשכיל היחידי בעיר ועשה רבות בשטה הרפואי והתברואתי. משפחתו נתנה רבנים מלומדים ואף רופאים.

לפי שם המשפחה יש להניח, שהיא היתה קשורה עם פראנקיסטים וחזרה אחרי הוויכוח בלבוב בשנת 1859 לחיק היהדות.

הוא אביו של העתונאי והמדינאי הוינאי הידוע מוריץ שפס, שנולד בבוסק ב־4 בנובמבר 1833. למד בגמנסיה ואח"כ באוניברסיטה בלבוב פילוסופיה ומדעי־הטבע, עבד במעבדה של החימאי פרופ' ד"ר וולף ושימש שנים אחדות כעוזרו המדעי.

בשנת 1854 יצא לוינה ולמד רפואה. היה תלמידו של פרופ׳ הנודע לאנטומיה הפתולוגית ד״ר קארל רוקיטאנסקי (1804—1878).

עוד בזמן לימודיו באוניברסיטה כתב בירחונים — ביחוד ב„פאַמיליענ־בוך דעס עסטעררייכישען יודענטום״, מאמרים בשטח מדעי הטבע ורפואה. בהשפעת האסיסטנט המדעי של פרופ׳ רוקיטאנסקי והעורך הראשי של העתון הוינאי „דער וואַנדערער״ הפולני ד״ר ויסלוצקי, התחיל לכתוב גם מאמרים פובליציסטיים וספרותיים. ביחוד נתפרסם בחוגים הספרותיים במאמריו, שנדפסו אחרי מותו (1855) של אדם מיצקאביץ ב„וואנדערער״ בשטה הפובליציסטי נודע ממאמריו ב„וינער פרעסע״ על מלחמת קרים (1856—1855), על המזרח הקרוב, על רוסיה ובעיותיה הפנימיות.

רושם כביר עשו מאמריו בימי מלחמת אוסטריה־איטליה (1859), בהם הטיף לתיקונים פוליטיים יסודיים במונרכה ההבסבורגית.

ביחוד התרשמו המדינאים ואף חוגי החצר הקיסרי מעלונו „Freie Worte eines Bürgers an den Kaiser Franz Josef" שנדפס גם בעתון יומי „וינער פרעסע״ והופץ בעשרות אלפים אכזמפלרים.

בראותו שמצליח כעתונאי וסופר, הפסיק את לימודי הרפואה. לאחר זמן קצר נתמנה לעורך הראשי של העתון היומי בוינה „מאָרגענפאָסט״.

בהנהלתו התפתח העתון גם מבחינה כספית. בשנת 1867 קנה את העתון היומי „נייעס וינער טאגבלאט״, הרחיבו והודות ליעילותו העתונאית והמיכ־הלית הגיע ל־52.000 מנויים.

הוא נמנה לכותבי־מאמרים ראשיים הראשונים והטובים ביותר.

בניגוד ל„נייע פרייע פרעסע״ בעריכתו והנהלתו של מוריץ בנדיקט[77] התווה שפס בעתונו כיוון ליברלי־דמוקרטי. השפעתו על הלך העניינים הפוליטיים באוסטריה הלך וגדל, ביחוד כשהתידד אתו יורש העצר רודולף בשנת 1882. רודולף הושפע ממנו בשאלות מדיניות־חברתיות וכתב גם בעתונו, בעילום שם, מאמרים פוליטיים[78]. בהשפעת עתונו היה שפס הדבר של החוגים הליברליים.

הוא הטיף לברית אוסטריה—צרפת וראה בהתקשרותה עם גרמניה הפרוסית שגיאה גדולה, שתביא רק להשתלטות גרמניה על אוסטריה — דבר שיתנגדו לו העמים הסלביים במונרכיה. דעותיו אלו נתקבלו גם על־יורש העצר רודולף.

לשפס היו קשרים פוליטיים ידידותיים עם מדינאי צרפת ואתם ניהל

שיחות ברוח זו, ביחוד עם ראש הממשלה הצרפתית ליאון גאמבטא, עם המדינאים ג'ורג' קלמנסו, ז'ול פרי.

בימי הקונגרס הברלינאי (1878) נפגש עם דברי המדינות האירופיות וד'ישראלי, היה מבקר אצלו במלון „קאַיזרהוף" [79].

ביחוד התהדקו קשריו עם צרפת, מדינאיה וסופריה, אחרי שבתו זופיה התחתנה עם אחיו של ג'ורג' קלמנסו — פאול קלמנסו [79]א. בהשפעתו של שפס בקר ג'ורג' קלמנסו גם בגליציה ובעיר מולדתו בוסק ותאר את רשמיו בספרו „Au pied du Sinai".

ידידותיים מאד היו קשריו עם יורש העצר רודולף [79]ב. כפי שלמדים מחליפת המכתבים של רודולף עם שפס, היה שפס המדריך הפוליטי שלו. בכל בעייה שצפה בזירת המדיניות האוסטרית הן בפנים והן בחוץ — היה רודולף פונה אליו ובקש ממנו אינפורמציה או חות־דעתו.

דוקא השנים האלה — 1882—1889 — עמדו באוסטריה בסימן הריאקציה ההולכת והמתגברת והסכנה שארבה לאוסטריה מצד רוסיה. הקבינט האוסטרי בראשותו של הרוזן טאאַפה נלחם בכל נסיון ליברלי בעזרת הקואליציה הסלבית־הקלריקאלית.

רודולף היה ליברלי ושנא את שיטות הקבינט. הוא היה משוכנע, שבוא יבוא היום ואוסטריה תעמוד במלחמה עם רוסיה. הוא ראה — וזאת בהשפעתו של שפס — בצרפת את המבצר של החופש ולכן שאף לברית אוסטריה עם צרפת, הגם שלא התנגד לברית עם גרמניה, בתנאי שלא תשתלט על עניני המונרכיה. אולם יחד עם שפס התיחס בחששות אל ביסמרק.

שפס התקיף בעתונו את מדיניות הלאומנים הגרמנים באוסטריה עם שנרר בראש ונידון במשפט, ששנרר הגיש נגדו בשנת 1886, לחודש מאסר.

עקב עמדתו האנטי־לאומנית נעשו לו קשיים בהנהלת העתון עד כדי כך, שלפי הצעתו של יורש העצר רודולף עזב בסוף 1886 את „נייעס וינער טאגבלאט" ויסד עתון חדש בלתי תלוי „וינער טאגבלאט" עם התכנית — „כיוון מערבי" („Westliche Orientierung") את הכסף הדרוש העמיד לרשותו בהשפעתו של רודולף הבארון מוריץ הירש. הוא ניהל בעצמו את המערכת ובשנת 1888 מסר את הניהול לבנו יוליוס.

בדצמבר 1886 בא ג'ורג' קלמנסו לוינה לחתונת בתו של שפס עם אחיו, בהזדמנות זו הפגישו שפס עם רודולף ובלילה מ־22—23 בדצמבר 1886 בקרו שניהם אצל רודולף לפי בקשתו ובשיחה ארוכה דן אתם רודולף על המצב הפוליטי [80].

מוריץ שפס — יליד בוסק היה האיש, שהדריך את רודולף, ששנא את הפרוסים, בכיוון פוליטי־ליברלי ואף פרנקופילי.

בהשפעתו של שפס השתדל יורש העצר רודולף לשכנע את אביו פרנץ יוסף ומנהלי מדיניות־חוץ של אוסטריה—הונגריה לכרות ברית אוסטריה—צרפת. אולם לא הצליחו — היות ושר־החוץ האוסטרי גרף קאלנוקי טען, שאין אפשרות לקשור את הקיסרות האוסטרו—הונגרית עם הריפובליקה הצרפתית.

בתו השניה ברטא, שהיתה גם מזכירתו וסופרת התחתנה עם האנאטום המפורסם פרופ׳ דר אמיל צוקרקאנדל ונתפרסמה בספר זכרונותיה — „Ich erlebte fünfzig Jahre Weltgeschichte".

אחרי התאבדותו הטראגית של יורש העצר רודולף ב־31/1 1889 יחד עם אהובתו מריה וצרא במאירלינג התחילו האנטישמים והלאומנים הגרמנים בראשותו של גיאורג שנרר להתקיף את שפס כיהודי.

אולם שפס נשאר נאמן לדעותיו הליברליות והמשיך במלחמתו האמיצה נגד הריאקציה והלאומנות הגרמנית.

וכך היה יליד בוסק ממעצבי ודברי המדיניות הליברלית באוסטריה ההבס־בורגית.

שפס נפטר בוינה ב־11/8 1902. אולם זמן קצר לפני זה ביקר עוד ביחד עם ג׳ורג׳ קלמנסו בעיר אבותיו — בוסק.

*

את המצב בו היו נמצאים יהודי בוסק בסוף המאה הי״ט מתאר קלמנסו שבקר יחד עם שפס את העיר במלים הבאות: —

„פרט האוזים ובראוזים מישבים את בוסק יהודים חרדים ועניים העוסקים בכל משלוח־יד ובכל ענפי המסחר. העוני בו הם חיים, נורא. אם הם מצטערים ממצב זה, קשה להגיד. הם תמיד מוזנחים, מעוררים רחמנות ובשפתותיהם תמיד חיוך מתרפס.

מקצועם — ככר העיר, רבוע גדול מלא בוץ מוקף בתים קטנטנים, ובו תמיד המון צועק, שם הם סוחרים״.

להלן מספר קלמנסו, שבעל הארמון (קאזימיר באדני) אמר לו: „אם אני רוצה לקנות דבר־מה או למכור, מזמין אני אלי יהודי. קשריו עם שווקי הארץ, ידיעותיו המסחריות וגם ענינו להחזיקני כלקוח שלו, ערבים, שהוא ישרת אותי מהר ויפה. אין בגליציה בעל אחוזות שאינו מוכרח לפנות אל בני־ישראל״ [1].

דומה לדבריו של באדני העריך גם קלמנסו את תפקידם של יהודי גליציה ובכללם — של בוסק. בהיותו בבוסק ביקר יחד עם שפס את קבר אביו בבית־העלמין היהודי.

*

המצב הכלכלי שהלך והחמיר ביחוד בחוגי־הסוחרים הקמעוניים ובעלי מלאכה החיש יזמה לעזרה הדדית להקל עליהם במתן אשראי.

בשנת 1876 יסדה קבוצת סוחרים בעלי יזמה ומרץ אגודת מלוה 'חבורת מלוה למתן הלוואות" בתשלומים חדשיים לקמעונאים, בעלי מלאכה ברבית קטנה. עפ"י רוב ניתנו הלוואות בסך 64 פלורין.

האגודה התפתחה ולפי דו"ח משנת 1880 עלה הונה ל־54.054 פלורין[81]א. בשנת 1880 היה כבר צורך להקים אגודת מלוה שניה והיא נוסדה ע"י אליקום בילר בשם: „פארשוססקאססע־געגענזייטיקע הילפע" שנתנה הלוואות בריבית קטנה לכל מבקש נגר ערבות בטוחה גם על שטרות ומשכונות[81]ב.

בקהלת בוסק גופא לא חלו שינויים למרות האירועים הפוליטיים והחברתיים בעולם הכללי והיהודי במחצית השניה של המאה הי"ט.

את המצב בפנים הציבוריות היהודית מתאר המשכיל יהודה לאבינר[81]ג שהיה יליד זבורוב והשתקע בשנות השבעים של המאה הי"ט בבוסק באחת הכתבות שלו על בוסק[81]ד: „אנשיה כמעט כולם חסידים, כולם „קדושים", כולם לובשים כובע — שער וראזיוואלקע וכולם עושים באימה ובירא רצון רבם וצדיקם, אך לא רצון קונם ואביהם שבשמים" לפי דעתו הם „מורדי אור אשר יפרו וישרצו בה ותמלא העיר אותם וילא גם עט סופר מהיר, לתאר אף אחד מאלף שערוריות והנבלות אשר יעשו ע"י העטלפים אשר יחדיו בוקר למו צלמות! העיר נתנה בידי החסידים, ולא יאומן כי יסופר, כי בכל העיר (אשר לא לקטנה שבקטנות תחשב) לא ימצא אף אחד מהעברים אשר ישלח את בנו לבית הספר, אשר כבית הנזירים יחשב למו, האיש אשר יזיד לשלוח את בנו שמה חבר הוא לאיש משחית ולא יבוא בקהל ד'". גם מורה פרטי אין להם זולת איש אחד אשר ילמד בני הנעורים כתב ולשון יהודית ובשפת האשכנז לא יטמאו ח"ו את נפשות בניהם הטהורות ויותר מהמה נזהרו בזהירות יתרה — בשפת עבר, ובכל העיר לא יראה ולא ימצא איש אשר יוכל לכתוב שתים או שלוש דלתות בשפת קדשנו, מלבד אחד מילידי ברודי, אבל גם הוא נחבא אל הכלים וירא לנפשו

פן יבולע לו מחמת המקנאים הפראיים". לא יותר טובים היחסים החברתיים בין זולת לבין זולת.

„אש המחלוקת היא אש תמיד תוקד על מזבח העדה לא תכבה, ובחוצותיה ישמע בכל עת תמיד אך קול ריב ומדנים, מהלומות ואגרוף רשע. המחלוקת אמנם תאכל את הונם ורכושם, כי איש את רעהו יצודו חרס, יוציא בלעו מפיו ויורד לחייו, ולכן קננה העניות, בעיר ההיא יותר מבערים אחרות. הכנסות העיר ילכו בתהו ויאבדו בענין רע, כי החסידה גם בראשים ביתה והמה יעירו את העיר עד היסוד בה ויחד עניניה ובכיון. זה חמש עשרה שנה (משנת 1866) אשר החלו אנשי העיר לבנות שמה בית הכנסת ומאז ועד עתה יעמדו הקירות בנויים עד החלונות, ומי יודע עד מתי יעמדו עוד, כי לא מחסרון־כסף עמדו מלבנות, כ"א ע"י פרוד הלבבות והמחלוקת הארורה. בכל העיר נמצא אך בית המדרש אחד, שמה יתפללו הבעלי־בתים, והחסידים, ויהי באשר קבלו להם הבע"ב ש"ץ מטיב נגן, חיל אחז „החסידים" אשר תפלת מנצח בנגינות תועבה להם ותפרוץ מריבה וקטטה בין החסידים והבע"ב, ולעתים לא רחוקות, גם למהלומות. אם יתפלל החזן יאטמו החסידים אזנם וינוסו החוצה משמוע „תפלתו התועבה" וכה יריבו וישטמו את החזן, עד אנוס הוא לעזוב את משמרתו, וכשבא כן ילך לו — זה רבות בשנים, אשר העיר בלי רב, זה אשר יבחרו ויקרבו הבע"ב ימאסו וירחיקו החסידים, ואשר יעלה לרצון לפני החסידים לא יתן קטורה באף הבע"ב, וכה יעברו עוד עדן ועדנים ולא ישב רב על כס הרבנות שמה. הצדיק שלח להם איש חסיד אחד אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו והוא יורה יורה, ידין, ידין ורועה אוילי זה עוד יפריע את העדה לשמצה — נגד צרעת „המזיקים"[81]ה אשר פשטה בעו"ה בקירות בית ישראל, נראתה גם בעיר ההיא וגם פה יסדו „זנב" לחברה „מזיקי הדעת (מחזיקי־הדת) והנזק הזה הוא מקור מי־חטאת, מי מריבות הדעת".

עם קבלת חוק הקהלות בפרלמנט האוסטרי בשנת 1890 חלו גם בקהלה שינויים, קויימו בחירות למועצת הקהלה והושם סוף לשלטון „הרעגירער".

נוסף לשינוי פוליטי זה התגבשו כבר בקרב הישוב היהודי גרעיני אינטליגנציה יהודית. מצד אחד המשכילים ומצד שני הרופאים, עורכי־דין היהודים, שהשתקעו בבוסק והשפיעו לא מעט על החיים הציבוריים.

מסוף המאה הי"ט עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה היו בבוסק פעילים הרופאים ד"ר תיאודור בלאואר, ד"ר אהרן אדלשטין ועורכי־דין ד"ר ארנולנד שאַרר, ד"ר שמעון אוארבאַך, ד"ר יקב זיגלבוים.

לא מעט השפיעה גם התנועה הציונית, שסיסמאותיה התחילו כבר בשנות השמונים לחדור לערי ועיירות גליציה המזרחית. בבוסק נוסדה עוד לפני הציונות ההרצלאית אגודה ציונית ובראשה עמד שלמה גולדברג, בשנת 1899 נוסד סניף של „אהבת ציון" בטארנוב, בראשותו של יעקב הורוויץ.

מבין המשפחות היהודיות היו פעילים בחיים הציבוריים ברוח הזמן המשפחות הלפרן, ראָטה, בילר, זיידן, גולדברג, הורביץ, דאנציגר [81].

להנהלת הקהלה מזמן פרסום חוק הקהלות עד 1910 השתייכו כיו"ר יעקב הלפרן [82], סגנו מאיר גולדהאבר.

למועצת הקהלה נבחרו: נפתלי הלפרן, וולף כץ, ד"ר יעקב זיגלבוים, משה זיידן, ברוך שטראוס, נתן וואקס, יוסף מינצר, משה רכט, חיים יצחק דרבפלייש. כמזכיר הקהלה כיהן אברהם הלפרן. בקהלה היו מלבד בית־הכנסת 3 בתי־מדרש ו־2 חברות קדישא.

ממחצית המאה הי"ט ישבו על כס הרבנות בני משפחת באב"ד.

1) יעקב באבד, בנו של הרב ביאבורוב, ר' נתן באבד, שהיה חתנו של הרב ר' אליעזר בן מנדיל אָטינגר, רב בזולקווא [83].

2) אחריו נבחר בנו אברהם באבד (נולד 1844), ששימש ברבנות עד 1905;

3) בשנת 1906 נבחר כיורשו בנו יששכר בר, שהיה הרב האחרון בבוסק בימי השלטון האוסטרי.

כמורה דת בבתי־הספר הכלליים שימש טרקל.

לועד הקהלה נבחרו בשנת 1911 כיו"ר משה זיידן, כסגנו יהושע קרבן.

לחברי המועצה: מנדל לייב מאי, יצחק גולדברג, שלום שכנא ראָטה, מאיר גולדהאבר, פנחס שימלמאן, גרשון יהושע פרידמן, ישראל ציפר, שמואל קוהן, יצחק דאנציגר. כמזכיר שימש בתקופה זו מרדכי הלפרן.

פרט לבית־הכנסת היו בשנים אלו 6 בתי־המדרש, חברה קרישא, בראשותו של מרדכי הלפרן ותלמוד־תורה בראשותו של יהושע ליב פולאק.

מילידי בוסק שמלאו תפקידים חשובים בחיים הכלכליים או ספרותיים יש עוד להזכיר את בניו של פרנס הקהלה שלום שכנא ראָטה [83]א: ד"ר ויליאם זאב יקותיאל ראָטה ואחיו. שנים רבות ניהלו מפעלי התעשייה החימית באוסטריה. אחרי פלישת הנאצים נמלטו לאמריקה. ויליאם ראָטה [83]ב למרות גילו גמר למודיו באוניברסיטה והוסמך לד"ר למדעי־היהדות. עוסק בחקר התלמוד, מפרסם מאמרים, מחקרים ורשימות בקרת על ספרות ההלכה בירחונים

תלמודיים ונמנה לנדבנים ידועים בניו־יורק, תומך במוסדות חינוך ותורה ובבנין ישראל.

בשירה האידית הכניס נימות חדשות ותרם תרומה בעלת ערך לספרות האידית דוד קניגסברג. נולד בבוסק ב־27/12 1891, למד בגמנסיה הגרמנית בברודי ובעודו תלמיד הגמנסיה התחיל לכתוב בשנת 1905 גרמנית ופולנית ומשנת 1910 אידית. בשנים 1911—1913 היה פנקסן בלבוב, ב־1914 גוייס כתותחן, השתתף בקרבות ונפצע. בשנת 1918 פרסם 17 שירים בקובץ של יעקב שמואל אימבר — "Inter arma", השתתף בירחונים ספרותיים.

אחרי מות בתו היחידה התבודד והשתקע בכפר האנאצוב ע"י סבירז יחד עם אשתו ועסק בחקלאות.

קניגסברג הוא מטובי הליריקנים בספרות האידית הצעירה בגליציה. כתב סונטות, שירים לאומיים, שירי אהבה. פרסם „לידער" (לבוב 1912), „סאָנעטען" (לבוב 1913), „הונדערט סאָנעטען" (וינה 1921), תרגם מיונית לאידית את „האיליאדה" של הומר „פאן תאדאוש" של מיצקביץ, „בוך דער לידער" של היינה.

נספה בימי הנאצים בגלציה.

שני צעירי בוסק התנסו גם בשירה העברית: שמואל אלעזר ברקון, בוגר המחזור השני של הסמינריון העברי למורים ולגננות בלבוב משנת 1930/31, יליד בוסק קיבל חינוך והכשרה פדגוגית מעולים, ועסק מאז הסמכתו בהוראה עברית בעיירתו הלכה למעשה. פרסם בירחון „הסולל" (לבוב) שירים [84].

השני אברהם צבי ויטלין, ג"כ יליד בוסק. גמר בי"ס ממלכתי ולמד עברית מפי מורי־תרבות. היה כבן כ"ח כשהתחיל לפרסם ב„הסולל" שנת 1932 בכורי פרי עטו. במאבק לשוני קשה, ללא סיוע מבני סמכא, רכש לו ידע מספיק עד מצוא ניב להלכי רוחו [85].

שניהם נהרגו ע"י הנאצים.

*

מבחינה סטטיסטית גדל הישוב היהודי מ־481 נפשות בשנת 1765 ל־106 משפחות בשנת 1810.

הגידול העיקרי חל במחצית השניה של המאה הי"ט.

בשנת 1880 נמנו במפקד הרשמי על 5.800 [86] תושבים, 2035 יהודים, שהיוו 35.1% מכל האוכלוסיה;

בשנת 1890: על 6.347 [87] תושבים 2.310 יהודים (36,4%);

בשנת 1900 : על 6.671 [88] תושבים 2340 יהודים (35.1%) ;
בשנת 1910 — המפקד האחרון בימי השלטון האוסטרי על 7502 [89] תושבים 2545 יהודים (33.9%).

במפקד הראשון של פולין העצמאית בשנת 1921 נמנו על 6148 תושבים 1.533 יהודים (24.9%).

בשנת 1907 — בבחירות אל הפרלמנט האוסטרי לפי חוק הבחירות החדש משנת 1906 היתה בוסק כלולה באיזור הבחירות, 63 (זלוצוב, בוסק, קאמוינקא, סטרומילובה, אולסקו, פשמישלאני).

מטעם ההסתדרות הציונית היה המועמד אדולף שטאנד, שנבחר בבחירות. בשנת 1911 נכשל המועמד הציוני.

המלחמה העולמית הראשונה (1914—1918) הביאה הרס גמור על העיר ועל תושביה היהודים בכלל.

מספר רב של יהודים נמלט מן העיר וחלק ניכר מהם בלה את שנות המלחמה במחנות פליטים בבוהמיה, מוריביה ואוסטריה. מספר קטן הצליח להגיע לוינה.

בתום המלחמה חזר חלק מיהודי בוסק לעירם, אולם לא ניתן להם לחזור למסלול החיים הרגועים והמסודרים.

בסוף אוקטובר 1918, אחרי התמוטטות המונרכיה ההבסבורגית הוכרזה בגליציה המזרחית הרפובליקה של אוקראינה המערבית. בכל הערים המאוכלסות יהודים בוטלו הקהלות ונוסדו ועדים לאומיים (יודישע נאציאנאלרעטע).

בימי השלטון האוקראיני סבלו יהודי בוסק ממצב כלכלי קשה ומרפיונו של השלטון המרכזי באוקראינה המערבית, שהיה אין אונים לרסן את השתוללות המנגנון הפקידותי והצבא נגד היהודים.

שאיפתם של האוקראינים להוציא את היהודים ממעגל החיים הכלכליים בכל הארץ התבלטה גם בבוסק גופא.

המסחר, המלאכה היו ממש משותקים עקב המדיניות האנטי־יהודית של השלטונות. חוסר במזונות ומיצרכים חיוניים, המצב המלחמתי וניתוק עיר אחת מהשניה מחוסר אמצעי התחבורה ואי־אפשרות לנסוע ברכבות בגלל התנפלויות, שוד של חיילים, אלה הם האירועים בחיי היהודים בגליציה המזרחית בימי הריפובליקה האוקראינית המערבית.

אולם עם כיבוש גליציה בידי הפולנים התחילה ליהודים פרשה חדשה של מצוקות ודיכויים, שנמשכו עוד שנים מספר.

הערות

1. M. Hruszewskij, Istorja Ukrainy-Russ, t. I. p. 173
2. פריבילגיה זו קבעה את התנאים עם המיכד — lokator —, זכויות וחובות העיר, העירונים לפי החוק הגרמני.
3. Akta grodzkie i ziemskie: vol. X Spis Oblat, Lwow 1884, p. 3, Nr. 41.
4. t. X, p. 12, Nr. 178.
5. t. X, p. 23. Nr. 354.
6. A. gr. i z. t. X, p. 41.
7. M. Hruszewskij t. V p. 372.
8. A. gr. i. z. t. XVII, p. 496, Nr. 3987.
9. A. gr. i. z. t. X. p. 35, Nr. 520.
10. A. gr. i. z. t. X. p. 36, Nr. 523.
11. A. gr. i. z. t. X p. 44. Nr. 664, p. 46, Nr. 692.
12. M. Hruszewskij 1. c. V p. 239.
13. A. gr. i z. t. X p. 57, Nr. 853.
14. Volumina legum t. III p. 140.
15. A. gr. i z. t. X p. 113, Nr. 1657.

15א. מתחלה מס עירוני מבתים ואח"כ גם מס ממלכתי שגבו מערים.

15ב. גרזיבנה = 48 גרושים, 60 גרושים = 1 קופא.

16. Aleks. Jabłonowski: Zródła dziejowe t. 18, część 1, p. 22; M. Hruszewskij I. c. t. VI p. 136.
17. M. Horn: Żydzi województwa Bełskiego w pierwszej połowie XVII w. (Próba Statystyki). Biuletyn Żyd. Inst. Hist. Warszawa 1958, Nr 27, p. 35.
18. „§ 46. Miasto Busk lubo samem położeniem miejsca jest obronne jednak aby tak częstym i gęstym inkurzyom pogańskim obrona dostateczniejsza przez mieszany buskie bydź mogła, Ich M pp. posłowie J. Kr. Mci prosić mają aby onych, przy przywilejach ich od Królów Ichmci nadanych na jarmark i od podwod wolnych czynach wcale zachowany, od podatków teraźniejszych na sejmie uchwalonych z miłościwej łaski swej Pańskiej uwolnić raczył" (Wisznia 4.9.1630).
(A. gr. i z. t. XX p. 291, Nr. 168).

18א. משפחת מיר מוצאה מסקוטלנד. הראשון שבא לפולין היה אביו ווילהלם שקבל בשנת 1726 את האצילות. היו לו שני בנים יוזף שהיה נשוי עם אנגא נסיכה מאפיאהא ויוהאן. ליוזף היתה בת אגנס נשואה לבנו של אחיו יוהאן פליקס (1788—1857) ולהם בת צציליה (נולדה בשנת 1825) והיא נשואה לרוזן וולא־דיסלב באדני.

19. מס ששלמו הכמורה והאכרים להחזקת הצבא בחורף.
20. Baliński-Lipiński, Starożytna Polska t. III, p. 343.

.21 הנציב הראשון בגליציה גרף פרגן הדגיש בדו"ח שלו על גליציה ששלח לווינה ב־3/8 1773 „פרשל מלבוב הוא בעל בית־חרושת לעורות המייצר סחורה טובה" (Staatsarchiv Wien: Act 1773, 2388).

.22 Samuel Bredetzky: Historisch-statistischer Beytrag zum deutschen Kolonialwesen in Europa nebst einer kurzen Beschreibung der deutschen Ansiedlungen in Galizien. Brünn 1809.

.23 Dr. Ignacy Weinfeld: Ludność miejska Galicyi i jej skład wyznaniowy (1881—1910). Lwów 1912, Str. 50

.24 Bohdan Wasiutyński: Ludność żydowska w Polsce w w. XIX i XX. Warszawa 1930, p. 120.

.25 Inducta Relatorum Inscriptionum castrense Ruscense 1499—1537. Ind. I. Akta grodzkie i ziemskie t. XIII, Nr. 1109. ; בארכיון הברנרדינים בלבוב לפני 1918, אח"כ ארכיון ממלכתי.

.26 Helcel: Starodawne prawa polskiego pomniki, t. II, Nr. 4544.

.26 Dr. Ignacy Schipper: Studya nad stosunkami gospodarczymi Żydów w Polsce podczas średniowiecza. Lwów 1911 p. 242.

.27 A. gr. i z. t. XIX Nr. 2626. T. Wierzbowski: Matricularium t. III Nr. 82.

.28 „propter iter longum et fatigas quod ex mandato nostro ad Cesarem Tartarorum Zavolhensem fecit, volentes igitur eundem Isaac prennare et ad servitia nostra ulteriora magis idoneum efficere" (Bersohn: Dyplomatarjusz p. 228—229. Nr. 413).

.29 Metryka Koronna 1508 Nr. 24, p. 194—345. Russko-jewrejski, Archiv t. III, St. Peterburg 1903, Nr. 70, p. 96.
„ut autem in futuro ad quinque annorum decursum sumptibus portando exactionem ad fiscum nostrum pareant indulsimus eis, ut singulis annis iudeis leopoliensibus senioribus in manus viginti florenos aureos deponant, ut iidem Judei seniores cum suis pecuniis nobis de eidem respondeant."

.30 בתקופה זו שלמו היהודים מסים:
א) מס יהודי — exactio iudiaca, censusannus et ordinarius
ב) מסים בלתי רגילים contributiones.
ג) היטלים בכספים או בחמרים ועבודה solutiones, datia, angaria
מהערים הגדולות שלמו פוזנא 200, גניזנו 20, לבוב 300, לובלין 75, קראקא 300. וטרנוב
מהערים הבינוניות: אינוברוצלב 35, קאליש 35, מינדזיז'ץ 22, ברזשץ קויאבסקי 25, פלוצק 16, לנצ'יץ 15, אולסקו 16, לובזניצה 10, הורודוק 16, חלם 20, לובומיל 20, שצ'בושין 26, כאנדומיר 24, סאמבור 13.
יתר הערים שלמו פחות מ־10 זה' Rybarski l.c. I, p. 224—225

.31 Russko-jewr. Archiw III, Nr. 79, p. 104.

.32 Metryka Koronna 1517—1518, Nr. 31. p. 79—80.

נדפס ב: Russko-Jewrejski Archiv t. III, Nr. 102, p. 126—127
„Quia annuentes supplicationibus Judeorum nostrorum in oppido Busko residencium sic rationem habentes damnorum, que per Tartaros, his temporibus acceperunt, eosdema Judeos gratia nostra relevare volentes, dedimus et concessimus illis libertatem ab exactione nostra annua, ratione cuius viginti florenos ungaricales puri auri et iusti ponderis nobis singulis annis solvere consuverunt, nec non ab aliis exactionibus seu contributionibus nostris super omnes

Judeos in regno nostro agentes, per nos imponendis et instituendis damusque et concedimus, hinc ad unius anni decursum per presentes."

33. נספח — LI a, b.
34. Russko-Jewr. Archiw t. III, Nr. 131 p. 164.
35. נספח — V.
36. נספח — XII, c.
36א. תעודת הפריבילגיה: נספח A
b36. A. gr. i z. t. X p. 91 Nr. 1362
37. לפרק זה נספחים: X L V, X L III, LXI, LXVII b, c. LIX, L XXIX, LXXXIII —
38. R. Rybarski: Handel i polityka handlowa Polski w XVI wieku. Poznań 1928—1929, t. II, p. 253—254 tablice i materyaty statystyczne.
39. M. Bersohn, 1. c. p. 230, Nr. 418, p. 234, Nr. 432.
40. נספח — L Xa — c.
41. ראה נספח XXII נדפס גם ב: A. gr. i z. t. XXII, p. 467, Nr. 2596
41א. במקרים שהיהודים היו מופיעים כתובעים או כנתבעים בפני בית־הדין של סטרוסטה או של העיר, היו מפקיעים את עצמם מדיני ישראל ומכתב־הקיום וסרים למשמעתו הגמורה של בית־המשפט של העיר.
42. ניספח XXV.
43. ראה ניספח I המשפט בין היהודי משה והאציל יוחנן דאמפסקי.
44. קופה = kopa = 60 גרוש, 60 גרוש — גרזיבנה אחת, — 10 קופה — 10 גרזיבני.
45. M. Bersohn: Dyplomataryusz, p. 112 Nr. 186.
46. Volumina Legum t. III, p. 324, Nr. 677.
46a. Ossolineum, Lwów, rękopis 4609 II. Wypisy z aktów buskich.
47. M. Horn, 1. c., p. 38.
48. M. Horn, 1. c., p. 38.
49. M. Horn: Żydzi województwa bełskiego w pierwszej połowie XVII wieku. Biultyn Żyd. Instytutu historycznego Warszawa 1958, Nr. 27, p. 40, tablica 2, p. 53 tabl. 10.
50. בכל 31 ערים ועיירות בווייבודות בלז היה מספר בתים נושבים על־ידי יהודים 338, מהם 95 בטבור העיר, 10 ברחובות העיר, 88 ברחובות, 26 על־יד הגדר, 75 בתים בטבור שכורים של נוצרים, 95 בלי סימון מיוחד.
בכל הווייבודות בלז היו בשנים 1629—1630 ב־28 ערים 6032 בתים, מהם 5612 של נוצרים, 420 של יהודים (7,0%) והם מתחלקים כדלקמן:
ב־15 ערים מלכותיות: 3175 בתים, מהם 2975 של נוצרים, 200 של יהודים (6,2%)
ב־13 ערים פרטיות 2857 בתים, מהם 2367 של נוצרים, 220 של יהודים (7,7%).
M. Horn 1. c., tabl. 12 p. 58.
51. Hocque annotaverunt, quod Judaeorum domus quas incolunt Judaei una cum conflagratis, a quibus ante fumalia regno pendebantur, sunt 26..., domus novae constructi sunt 30."
(M. Horn, 1. c. p. 41/112).
52. Dr. M. Balaban, Żydzi lwowscy, p. 365.
53. שטר מכירה בספרי: תולדות יהודי ברודי, ירושלים תשט"ן ע' 350 ניספח 14.
54. M. Horn: Rzemieślnicy Żydowscy na Rusi Czerwonej na przełomie XVI i XVII w. Biuletyn Nr. 34, p. 57.
54a. M. Horn 1. c., p. 34..

55. M. Horn 1. c. p. 56.
56. M. Horn 1. c. p. 66.
*. אבן kamień משקל פולני ¼ מצנטנר = 25 ליטרות (פפונט).
56a. Dr. Louis-Lewin: Geschichte der Juden in Lissa. Pinne 1904, p. 175.
56b. ח״י גורלאנד: לקורות הגזירות על ישראל, קראקא תרמ״ט, מחברת ב׳, ע׳ 17.
56c. נדפס ב„ספר הדמעות״ לד״ר שמעון ברנפלד, ברלין, תרפ״ו, כ׳ ג׳, ע׳ קמט.
57. 9000 בזהב ו־2000 במטבע פולני. לפי הדקרט של ועדת הפירוק מ־24/6 1766, ישראל היילפרין פנקס ד״ד ארצות ע׳ — LXXXII
58. ד״ר י. שיפר: פינאנציעלער חורבן פון דער אויטאנאמיע אין אַלטן פוילן. עקאָנאָמישע שריפטן, איווא, באנד II, ע׳ 11.
59. ש. בובר אנשי שם, ע׳ 248. בער מבוליחוב מספר בזכרונותיו (ברלין 1922, ע׳ 89), שבשנת תקכ״ג, „כשבאו הקומיסרים לבוליחוב לפקוד את ראשי בני קהלתנו״ יצ״ו היו מחוייבים שני אנשים ראשים מזקני ישראל לישבע אם העליתם לנו מספרכם האמתי, והוכרחנו לשלח שני אנשים זקנים, האחד היה הרב המאה״ג מו״ה צבי הירש אב״ד דק״ק בוסק ז״ל והשני בהר״ר שלמה בהר״ר גרשון איש זקן נשוא פנים ז״ל ונסעו לעיר ונשבעו שם בעיר זידצשוב״. כנראה, שהרב צבי הירש התגורר בזקנותו בבוליחוב.
59א. עליו כותב דוב בר בירקנטאל מבוליחוב בספרו „דברי בינה״: „בין הרבנים המרובים מרוסיה ופודוליה היה ראש המדברים ר׳ פנחס מבוהורודצאני אב״ד דק״ק בוסק (מקום שהרבה פראנקיים ישבו בו) ששמש אחר כך ברבנות בק״ק לוצק, אבל פעם נכשל בלשונו כי שאל בלשון „בתמיה שאולי אבד גם משה את שנותיו״ (בענין שית אלפי שנין) והכומר העונה חשב שהוא אומר את משפט באופן מוחלט ונזף בו וקרא עליו בקול: „הולטאיו* כלומר ריקא — ומאז דבר ר׳ דוב אבדק״ק סטאניסלאבוב בשם אחיו הרבנים״.
(ד״ר אברהם יעקב בראוור: מקור עברי חדש לתולדות פראנק וסיעתו השלוח, כרך ל״ג (1915) חוב׳ ה—ו, עמ׳ 442.
*) Pikulski: Złość żydowska, p. 201. לפי
קרא הכומר מיקולסקי:
„O hultaju, a możerże ty w przytomności wielu słuchaczów tak wielką kalumnią kłaść na mojego i całego Izraela patryarchę Mojżesza? Jak ty nie masz pokątnie bluźnić prawdziwego Mesyasza Boga i człowieka kiedy publicznie nie przepuszczasz Mojeszowi?"
60. מצוטט בספרו של ד״ר משה אריה פרלמוטר: ר׳ יהונתן אייבשיץ ויחסו אל השבתאות. ירושלים, תש״ז, ע׳ 54. „בבכי ובדמעות הודה ר׳ שמואל בן שמואל: אויך דער בוקסער רב האָט מזנה געווען אין כפר״. היה זה נחמן בן שמואל שהודח אחר־כך מרבנותו ובמקומו בא הרב ר׳ פנחס מבוהורודצאני.
61. „Żądamy najpierw osieść w Busku i w Glinianach, jako w miejscach we środku prawowiernych zostających, w których przystojnych sposobów do przeciągnienia i szukania pożywienia szukać będziemy, czy handlem, czy z pracy rąk byle bez obrazy Boskiej. Nie spodziewamy się bowiem, aby odtąd który z naszych miał osiadać w karczmach przez szynki posługę pijaństwu i wycieńczeniu krwi chrześcijańskiej, szukać chleba sobie, do czego talmudystowie przywykli, u których oszukać — odpust. Żebrzemy tedy miłosierdzia i na miłość Boską prosim J. O. W. Ks. Mości napisać za nami do J. O. Ks. J. Mci Starosty Buskiego u którego wielu naszych znajduje się i do J. W. Jmci Pana Starosty Gliniańskiego."

62. בבוסק קראו להם „בוסקער שבתי־צבי־ניקעס" (שעפס).
63. A. Kraushaar, Frank i Frankiści I p. 349.
63a. Józef Kleczyński i Franciszek Kluczycki: Liczba głów żydowskich w Koronie z taryf r. 1765, Kraków 1898, p. 17.
64. W. St. A. Staatsratsakten, e.a. 1773, Z. 2940.
65. Michael Stöger: Darstellung der gesetzlichen Verfassung der galizischen Judenschaft. Lemberg 1833, I, p. 81.
66. Archiv des Min. des Innern, Wien, Protokolle Galizien 1780, September 13.
67. A. d. Min. d. Innern, Wien, Protokolle Galizien, 1784 Febr. 27.
68. A. d. Min. d. Innern, Wien zu Nr. $\frac{49695}{2800}$, Nr. 201, ad Juni 1804.
69. A. d. M. d. I. Acta, Nr. 106 — VII, II 2.
70. Protokolle 1786 Juli, Nr. 97, Carton 2582, 143.
71. TV T 11 Carton 2582, Oktober 1812.
72. IV T 11 Carton 2659 ad Nr. 77, Dez. 1802.
73. Hofdekret v. 18/III. 1788, Pilleriana, p. 86.
74. הסופר והמדינאי הצרפתי הידוע ג'ורג' קלמנסו, ידידו של מוריס שפס, שביקר בשנת 1902 בבוסק שמע סיפור זה מפי בנו של הרופא ד"ר שפס, שהיה נוכח בבית הכנסת ורשם את דבריו בספרו: „Au pied du Sinai" בו תיאר את מסעו לגליציה. אני מצטט לפי התרגום הגרמני:
G. Clemenceau: Jüdische Gestalten, Wien 1923, p. 177.
75. ארכיון משרד הפנים בוינה: IV T 11 $\frac{23472}{682}$, 1854.
76. הוא היה רופא מסור ועזר לכל חולה וחולה. הוא תמך ביהודים ונתן להם פרט העזרה הרפואית גם תמיכות כספיות. G. Clemenceau, l. c. p. 156.
77. בוינה נפוצה מימרה, ששני „מוריצים" משתלטים בעתוניהם על דעת הקהל באוסטריה.
78. פורסמו גם בספר:
„Kronprinz Rudolf. Politische Briefe an einen Freund (1882—1889) Wien 1922, p. 171—198.
שהוציא לאור בנו של שפס ד"ר יוליוס שפס.
79. Berta Szeps — Zuckerkandl: Ich erlebte fünfzig Jahre Weltgeschichte. Stockholm 1939, p. 14—15.
79א. טקס הנישואים נערך ב־26 בדצמבר 1886 בעירית וינה, כי בתו לא התנצרה. כתבו של שפס בפריז פרדיננד ברונדזא נשא לאשתו את אחותם של ג'ורג' ופאול קלמנסו.
79ב. לפי דברי הביוגרף של רודולף ד"ר אוסקאר פון מיטיס הביאה לו ידידותו עם היהודי שפס רק קשיים ואף אסון:
„Der Tag, an welchem ihn Menger mit Moritz Szeps zusammenbrachte — die erste Unterredung fand am 28.X.1881 statt — wurde für den Lebensweg des Thronfolgers von schwerwiegender Bedeutung: wohl gewann Rudolf an dem Verkehr mit diesem Journalisten grossen Stils die dauernde Freude, sich mit einem Mann von beweglichen Geist über alle Fragen des öffentlichen Lebens aussprechen zu können, wohl eröffnete sich ihm der weitverzweigte Nachrichtendienst des Zeitungsmannes, den der wissens- und tatendurstige, von den Berufeneren wenig entgegenkommend behandelte Thronfolger mit Begierde aufnahm, auch hatte er nun

die ersehnte Gelegenheit, für seine Ansichten publizistisch einzutreten, sooft es ihm beliebte, aber halb willens, halb unbewusst geriet er, der einstens über die Verjudung der Monarchie und auch darüber geklagt hatte, dass die fortschrittliche Partei allzusehr von der Presse abhänge, in die Macht der Szep'schen Dialektik, in den Bannkreis seiner Anschauungen und Tendenzen. Rudolf musste bis an sein Lebensende und noch darüber hinaus das Kainszeichen dieser Freundschaft tragen, das ihm in den Kreisen, welche in dem Reich seines Vaters Macht besassen, sei es aus hergebrachten Vorurteilen, sei es aus dem politischen Daseinskampf heraus, Widerspruch und Hass zuzog." (Oskar Freiherr von Mitis: Das Leben des Kronprinzen Rudolf. Mit Briefen und Schriften aus dessen Nachlass. Leipzig 1928, p. 178—179).

80. רשימתו של שפס על השיחה נדפסה בספר בתו. 138—136 .c. p .1 .Georges Clemenceau 1. c. p. 149, 151.

81. העברי 1881 גל' 14, ע' רכ"ה.

81א. העברי 1882 גל' 8, ע' ק"מ.

81ב. יהודה לאביגר היה אחד המשכילים הראשונים בעירו זבורוב ואח"כ בבוסק. כתב מאמרים וכתבות ב„עברי אנכי", „הצפירה" וגם בעתונים יהודיים בשפה הגרמנית. אחרי שעזב את בוסק היה מורה שפת עבר בבית הכפר מיסודו של הברון הירש בזבורוב.

81ג. העברי (ברודי) 1881 גל' 20, 1882 17/6) עמ' שט"ז.

81ד. בשנים 1879—1882 התחוללה בגליציה — אחרי „יום הקהלות" הראשון שהתכנס בלבוב בקיץ 1878 — מלחמה חריפה מצד הרב בקראקא שמעון סופר והאדמו"ר מבלז נגד מנהיגי הקהלות, ששאפו לאחד את כל קהלות גליציה בארגון מאוחד. הרב סופר רצה לפלג את הקהלות לפי דוגמת הונגריה והקים לשם כך ארגון הרבנים האדוקים. ארגון זה הוציא לאור כתב־עת „מחזיקי־הדת". המשכילים ומתנגדי הרב שרייבר והרבי מבלז, קראו להם „מזיקים" ואת העתון כינו „מזיקי הדעת".

81ה. אחת המשפחות המעטות שנשארו מתקופת יעקב פראנק ולא הצטרפו אליו.

82. אביו של המשורר האירי הידוע משה לייב הלפרן.

83. שמואל נח גאטליב, ספר „אוהל שם", פינסק 1912, עמ' 388—389.

83א. נולד ביולי 1866 בציעשאנוב (גליציה) לאביו ר' זאב יקותיאל שהיה תלמיד חכם וסוחר ידוע. קבל בבית אביו חינוך מסורתי. בשנת 1886 נשא לאשה את אסתר בת יוסף דאנציגר מבוסק ועבר לגור שם. בבוסק עסק בחקלאות. אחרי זמן קצר התבלט בפעילותו בחיים הציבוריים, השתתף בקהלה ובאגודות כלכליות. היה חבר הנהלת הקהלה. בשנת 1939 עלה ארצה וכאן התמסר ללמודי תורה ועסק בצרכי ציבור. נפטר בתל־אביב בג' תשרי תש"ה (1944), אשתו נפטרה בכ"ח חשון תש"ב (1941). צאצאיו: 1) זאב יקותיאל (ויליאמס) ראטה; 2 מרדכי (מאַרצל) עסק בתעשיה כמית. עד 1939 התגורר בורשה, משם נמלט לארצות הברית וחי שם. אחת מבנותיו נשואה להיסטוריון הידוע ומרצה באוניברסיטה הורד ד"ר ריכרד פיפס ; 3) נחום דב באמריקה ; 4) אברהם יעקב, נולד 1903 בבוסק, היה פעיל בתנועה הציונית. מ־1921 בוינה, סוחר רהיטים. ב־1939 עלה עם הוריו ארצה, אחרי שאחיו זאב יקותיאל שהיה כבר בשוייץ שחררם בסכומים גדולים מידי הנאצים בוינה. בארץ־ישראל הקים תעשיית צבעים. נפטר בתל־אביב בט' חשון תש"ג (1942).

83ב. נולד בבוסק ב־1 בספטמבר 1888, קבל בבית אביו חינוך מסרתי, למד בחדרים ובבית המדרש, אח"כ בבית הספר התיכוני למכחר בסאמבור. מנעוריו חובב ספרים, יסד בבוסק חברת „תיקון ספרים" לכריכת הספרים הקרועים

מרוב שימוש בבית המדרש. בקר בעצמו מבית לבית וגבה את דמי החברים. היה פעיל בעניני צבור ובתנועה הציונית.
לפני מלחמת העולם הראשונה השתקע בוינה, עסק בתעשיה כימית. בשנות המלחמה המשיך בשוייץ בעסקי בנקאות ותעשיה כימית. בשנים 1918—1939 גר בוינה. בביתו יצאו ובאו סופרים, מדענים וראשי הישוב היהודי. היה אספן כספרים, תמונות וכתבי־יד עבריים. התעניין במדעי היהדות ובמיוחד בחקר התלמוד. תמך ביד רחבה בכל מפעל יהודי וארצישראלי.
משנת 1940 בניו־יורק וגם פה תומך בנדיבות במגביות למען ישראל ובמפעלים תרבותיים־מדעיים. ביתו פתוח למלומדים וחוקרים יהודיים. הוא דאג גם להנציח את זכר עיר מולדתו.

84. בחוברת ניסן־אייר תרצ"ג שיר „בלי תקוה" ובחוברת תרצ"ג בשם „קלפים".
85. פרסם בחוברת א, שנה א, ב„הסולל", כסלו תרצ"ג 2 שירים „מן המצר".
בחוברת ב, שנה א, רשימה „בלי עבודה".
בחוברת ג־ד שנה א, 2 שירים „נוקטורנו".
בחוברת ה, שנה א, „בלדה לאלהים".
בחוברת ו, שנה א, „שירים".
שנה שניה, בחוברת ג־ד, אייר־סיון תרצ"ד שיר: „בנפול משחור שמי הליל"...
86. מלבד היהודים היו 2.284 קתולים (פולנים), (39.4%), 1.439 גרקו־קתולים (רותנים־אוקראינים) (24.8%); 42 בני דת אחרת (0.7%).
87. 2.398 פולנים (37.8%); 1586 רותנים (25%); 53 בני דת אחרת (0.8%).
88. 2710 פולנים (40.6%); 1612 רותנים (24.2%); 29 בני דת אחרת (0.1%).
89. 3269 פולנים (43.6%); 1688 רותנים (22.5%).

נ י ס פ ח י ם

I. רשומות – (רגסטים)

II. תעודות מארכיון הברנדינים בלבוב משנים 1499—1537.

III. מיסמכים.

I.

רשומות (רגסטים) מתעודות על יהודי בוסק[1] מן השנים 1499—1537[2]

I

a.

דינו של דאמפסקי עם משה

הענין נדון ביום האדון שבו שרים בכנסיה Ovili res, שנת 1499 בפני הפודסטארוסטא של בוסק. ניקולאי Chrezonowski, שופט של בוסק ניקולאי Byeleczki, רוטמאגיסטר של הוד מלכותו יוהאן Chomatowski, יוהאן Jaczymirski, מאתיאש Polak ומושבעים נאמנים אחרים רבים.

בפני יוחנן דה־Syenno, הסטארוסטא של בוסק, עמד משה יהודי מבוסק וטען, כי יוחנן דאמפסקי הוכר Candzerzawczice חב לו 7 פלורנים, משום שקנה מיורשיו של דרסקאי המנוח חלקת קרקע שעליה קיבל (משה) אדרכתא מבית המשפט. דאמפסקי הכחיש את מעשה הקניה ומאחר שסרב לאשר את הכחשתו בשבועה אישית, בית המשפט חייבו לשלם למשה את שבעת הפלורנים ולהפקיד 7 פלורנים נוספים. דאמפסקי הצהיר, כי יערער על פסק הדין בפני פטרוס מישקובסקי, הקאפיטאן הכללי של ארצות רוסיא ואף בפני הוד מלכותו. דאמפסקי מתחייב לתת למשה הנ"ל חזקה בטוחה על חלקת קרקע שבה יושבת דורותיאה עם בניה ושמשה יהא רשאי להחזיק בה ולהשתמש בה עד לפרעון המלא של 14 פלורנים.

עמ' 7[3]

b.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלאחר חג השילוש הקדוש (יום האדון הראשון שלאחר הפנטקוסטה), שנת 1499 בפני הפודסטארוסטא של בוסק, שופט בוסק וכו'.

היהודי משה

היהודי משה טוען, כי היהודי ניסן העליבו והכהו. ניסן מבקש לדחות את המשפט ולהביאו להכרעתו של הסטארוסטא העומד לבוא לעיר ומוסיף ואומר שאם הסטרוסטא לא יבוא, יפסקו בנידון הפודסטארוסטא ושופט העיר. והפודסטארוסטא מחייב את שני הצדדים בעריבות בטוחה בסך 60 מארקים להתנהגות טובה עד ליום המשפט.

עמ' 8

c.

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע ביום החג של אנטוניוס הקדוש, שנת 1499 בפני יוחנן Chrzanowski הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

יוחנן דאמפסקי מתחייב להשבע בפני הוד מעלתו פטרוס מישקובסקי, הפאלאטינוס של בלז והקאפיטאן הכללי של ארצות רוסיא, כי היהודי משה לא עקל (כחוק?) את חלקתו של דרסקאי המנוח באשר לא הודיע לו מראש על מעשה העיקול.

עמ' 31

II

תעודות מראשיתה של שנת 1500

a.

התעודה שבעמוד 31 לקויה וממה שנשתמר ניתן להסיק כי דובר בה בשטר חוב שנתן פאולוס Strzeptowski ליהודי שמעון (זמנו של הקטע מוטל בספק).

עמ' 39

b.

שנת 1538

לוקאס, אזרח וסוחר מקראסניסטאב, נותן יפוי כח לניקולאס אברא־מוביץ אזרח בוסק, ליצגו בהעדרו בבית הדין של בוסק במשפט שעומד להגיש נגד משה. אזרח ויהודי מבוסק. בדבר הלוואה של 120 פלורינים.

עמ' 45

c.

הענין נדון ביום הששי בשבוע שלפני יום האדון שלפני חג הפסחא, ante Dominicam Ramis palmarum שנת 1538, בפני הפודסטארוסטא וכו'.

מארקוס ניסטוכובסקי, אציל מניסטוכוב ו־Bamonij מאשר אישית שקיבל במו ידיו מן היהודים יקיר ומאנוש, אזרחי בוסק, 90 פלורנים ו־3 horth׳ במזומנים וכמו־כן 6 בדים: אחד ששוויו 12½ פלורנים, שניים ששווים 20 פלורנים ושלושה ששווים 14 פלורנים — וכל זה תמורת 30 שוורים, 5½ פלורנים השור, אשר ניקנו על ידי אותם היהודים עצמם מן האדון דאמפסקי המנוח כנגד שטר שנחתם ושמור בבית המשפט של בוסק. ועל פי שטר זה הוסכם שדמי החוב ישולמו במלואם בידי ניקולאס הרבורת, הטריבון של קאמיניץ ומוציא לפועל של צוואת המנוח. ומארקוס ניסטו־כובסקי בהפקיעו עצמו מדיני פלך לבוב ובסורו למשמעתם הגמורה של דיני בוסק ערב בזה שניקולאס הרבורת הנ״ל יבוא לבית המשפט של בוסק ביום הרביעי בשבוע שלאחר חג הפסחא הקרוב, על מנת לתת שובר קבלה על אותם 90 פלורנים ו־3 horth, 6 הבדים הנ״ל ועל 5 פלורנים שהיהודים הנ״ל שילמו קודם לכן לדאמפסקי המנוח באמצעותו של חוינובסקי ועל מנת לבטל את החוב ואת שטרו. כמו כן התחייב ניסטוכובסקי להענות ללא טענות ומענות להזמנת בית המשפט של בוסק ולשלם ליהודים הנ״ל סך של 137½ פלורנים, אם הרבורת הנ״ל לא יבוא לבית המשפט במועד הנ״ל.

עמ׳ 48

d.

הענין נדון ביום החמשי בשבוע שלפני חג הפסחא בשנת 1538 בפני סטאניסלאוס, הסטארוסטא של בוסק וכו׳.

מחאתה של אשת משה נגד קראפסקי

מארטינוס, השמש הארצי של בית המשפט, גיאורגיוס זוואשובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וסטאניסלאוס קופיצקי מוחים בשמה של פריידה, אלמנתו של משה היהודי ואזרח בוסק, על כך שמארטינוס קראפסקי, רוט־מאגיסטר[5] של הוד מלכותו, עשה מעשה של אלימות בביתה. (המשך התעודה חסר).

עמ׳ 51

III

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלפני יום האדון החמישי שלאחר חג הפסחא בשנת 1538 בפני סטאניסלאוס Seczygnijewski הסטארוסטא של בוסק וכו׳.

שמעון ומאיר בנו, יהודים ואזרחי בוסק, בהפקיעם עצמם מדיני ישראל ובסורם למשמעתם של שופטי בוסק אישרו אישית ובמפורש שקנו מניקולאוס בלזצ'קי יורש בלשצ"ה, 40 שוורים, 4 פלורנים ו־3 גרושים השור, ובלזצ'קי בבואו לבית המשפט אישר בכתב שקיבל על חשבון 40 השוורים הנ"ל 50 פלורנים במזומנים. את יתרת החוב, כלומר 114 פלורנים — 30 גרושים בפלורן — התחייבו היהודים הנ"ל לפרוע במלואם עד לחג הקרוב של השליח בארתולומיאוס הקדוש (24.8) בימי היריד בבוסק. ואם שמעון ומאיר בנו לא יפרעו את החוב עד למועד הנ"ל, יהיה בלזצ'קי רשאי מיום המחרת לחג של השליח בארתולומיאוס הקדוש לרדת לנכסי דלא ניידי ודניידי שלהם אשר בבוסק או בכל מקום אחר שבמלכות פולין או שבדוכסות דליטא, להחזיק ולהשתמש בהם ולהנות מפירותיהם עד לפרעון המלא של החוב. כמו כן מתחייבים בזה שמעון ובנו מאיר להבטיח לבלזצ'קי חזקה בלתי מופרעת ושמור ולהגן עליה מתביעה כל שהיא של צד כל שהוא וערבים בזה בערבות מוסכמת בסך 164 פלורנים.

עמ' 62

IV

הענין נדון ביום השני בשבוע שלאחר החג של מרצלוס הקדוש בשנת 1538 בפני יוסף דושא, הפודסטארוסטא, יוחנן פיאסצקי השופט הארצי של העיר בוסק וכו'.

משפט אשת משה נגד קראפסקי

פריידה, אלמנתו של משה, יהודי ואזרח בוסק, האשימה את מארטינוס קארפסקי, הרוטמאגיסטר של הוד מלכותו המקודשת, על שהוא גרשה בכוח מביתה שברחוב היהודים שבעיר העתיקה של בוסק ומאחוזתה שבפרברי העיר בוסק שהניח לה בעלה המנוח לפי דיני ישראל, לקחם לעצמו וגזל מביתה אבנים יקרות, כסף, זהב, רהיטים ומאחוזתה ראשי צאן ובקר...

עמ' 126

V

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלפני חג אגידיוס הקדוש, שנת 1538, בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן לאשץ' הפודסטארוסטא לופאצינסי (Lopaciense)[6] וכו'...

שמעון ואיזאצ'קו, זקני הקהילה, אישרו רשמית בשמם ובשם קהילת בוסק, כי באסיפת הקהל שנתקיימה בבית הכנסת שילמו 28 יהודים בלבד את המס המגיע למלכות — פלורין 1 לנפש — לשנת 1538; שכן יהודים רבים שילמו קודם לכן מס זה בידי הגובה הארצי מבלז ובידיהם קבלות על כך.

עמ' 127

VI

a.

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלאחר חג השליח והמבשר מתיי הקדוש (21.9), בשנת 1538 בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק, Andreus Lipszynskij הגובה של הוד מעלתו האדון מפוזנא...

השובר של ברזצ'קי לזכותם של שמעון ומאיר היהודים

ניקולאס בלזצ'קי מאשר, כי שמעון ומאיר בנו, יהודים ואזרחים של בוסק, פרעו לו את חובם של 114 פלורנים ומבטל לצמיתות את שטר החוב שלהם על אותם 114 פלורנים.

עמ' 130

b.

הענין נדון ביום השני בשבוע שלאחר חג פראנציסקוס הקדוש, שנת 1538, בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

יקיר נגד חולבסקי

סטאניסלאוס חולבסקי מחבל קראקוב וסוחאצוב, פרש של הורד מלכותו, טוען שסוסו שנגנב ממנו נמכר על ידי היהודי יקיר, אזרח בוסק, לפועל מפובוז'אניה וקורא בשמותיהם של אנשים שהיו עדים לעסקת המכר. יקיר שאינו רוצה לעכב את לאחובסקי העומד לצאת לשרות הוד מלכותו, פודה את הסוס ומחזירו לבעלו.

עמ' 135

VII

הענין נדון ביום שבת שלאחר החג של מארטינוס הקדוש (11.11), שנת 1538, בפני סטאניסלאוס קופיצקי, הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

עמ' 137

ביטול החוב של אשת יושקו

סטאניסלאוס קוטובסקי מאשר רשמית, כי קיבל מידי יושקו, חתנה של חנה אשת יושקו מבלז, 47 פלורינים ומבטל את שטר החוב של יושקו ושל חנה.

עמ' 167

VIII

הענין נדון ביום האדון שלאחר חג לוציה הקדושה (13.12), שנת 1538, בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק, פליקס גרזיבובסקי סטאניסלאוס צ'אסובסקי, לבלר בית המשפט הכותב רשומות אלה וכו'...

יקיר ואברהם שוסטאק יהודי בוסק שקנו במזומנים את הדגה שבבריכתו של Bohawijtyn Pijchowicz שבכפר Schwinbary שבווליניא מצרפים את ניקולאס אבראמוביץ, אזרח בוסק, כשותף לעסק בתנאים כלהלן: מלבד מפרעה בסך 60 פלורינים שאותה שילם כבר במזומנים לשם קנית מלח וחביות לדגים ולשם הובלתם למקום הבריכה, מתחייב אבראמוביץ לספק לבוהובויטין פלפל ושורשים אחרים, אריג משי תוצרת מלמט וכלים למיניהם. כללו של דבר, כל מה שלא יהא לאל ידם של היהודים לספק לו כדרישתו. כמו־כן, אם יחסר כסף לפדיון הדגים, ישיגו אבראמוביץ מידי הסוחר העומד לקנות את הדגה. כנגד זה יהיה אבראמוביץ רשאי להוציא ראשון את כספי הקרן שהשקיע בעסק והיהודים מתחייבים כלפיו שלא ישא כל נזק ולהתערב ולהגן עליו מתביעה משפטית של כל צד שהוא.

עמ' 174

IX

הענין נדון ביום חמישי בשבוע, הוא חג סטפאן הקדוש (26.12), שנת 1538 בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

ביטול החוב של היהודי שמעון

ניקולאוס, האדווקאטוס (wójt) של אולשאניצ'א מאשר, כי היהודי שמעון פרע לו במלואו חוב של 100 פלורינים ומבטל לצמיתות את שטר החוב של שמעון.

עמ' 188

X

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלאחר החג של אגנס הקדושה (21

או 28 בינואר), שנת 1539 בפני אנדרי מיאקוסקי הטריבון של לובאצ'וב והאדמיניסטראטור של הסטראוסטבו בוסק, סטאניסלאוס קופיצקי וכו'.

שמעון, יקיר, לזר ואברם שוסטאק, יהודים ואזרחים של בוסק, מציגים אגרת של הוד קדושתו המלך בדבר פטור ממס שנתי למלכות ומבקשים להעתיקה ולרושמה לעדות ברשומות בית המשפט של העיר בוסק. ובית המשפט לאחר שמצא, כי האגרת היא אגרת של אמת ונקיה מכל חשד ופסול, נעתר לבקשתם של היהודים. וזה לשון האגרת:

זיגיסמונדוס, בחסד אלוהים מלך פולין, ארכידוכס של ליטא רוסיא, אדון ויורש של פרוסיא וכו'...

אנו מודיעים בכתבנו זה לכולם, כי נעתרנו לתחינותיהם של יהודינו היושבים בעיר בוסק ושמנו את לבנו לנזקים אשר נגרמו להם על ידי הטאטארים. אי לזאת החלטנו ברוב חסדנו להקל עליהם ופטרנום מן המס השנתי שלנו — 20 פלורנים אונגאריקאליים של זהב טבין ותקילין, שאותם היו נוהגים לשלם לנו מדי שנה בשנה. כמו כן פטרנו אותם מכל מסים או היטלים שעתידים אנו להטיל על היהודים העושים במלכותנו. ואשר לקובלנתם של אותם יהודי בוסק שגם עתה, שעה שמנינם פחת, אינם נהנים מכל הנחה והקלה ומוסיפים, כמו קודם לכן, לשלם 20 פלורנים כנ"ל, הטינו חסד ונעתרנו לתחינותיהם ולפיכך אנו קובעים בזה שעם תום הפטור הנ"ל שהענקנו להם, לא יוסיפו לשלם, כמו קודם לכן, מדי שנה בשנה 20 פלורנים בזהב אלא במטבע של מלכותנו, כלומר בפלורנים, 30 גרושים בפלורן. ועל הגובים שלנו הממונים בהווה והעתידים להמנות על גבית המסים וההיטלים מן היהודים, אנו מצווים שיקיימו את החסד שעשינו ליהודי בוסק, כלומר, את הפטור וההנחה הנ"ל שהענקנו להם. וכעדות לכך תלוי ומחובר בזה חותמנו.

ניתן בקראקוב בסיים הכללי, ביום הרביעי בשבוע, שנת האדון 1518, בשנה השתים עשרה למלכו.

על החתום: פטרוס קאפיטאניאוס ומשנה לקאנצלאריוס.

עמ' 194

XI

היהודי שמעון נגד דושא

שמעון, יהודי ואזרח בוסק, לווה מיוסף דושא 30 פלורנים ומתחייב לפרוע את החוב במלואו עד לשבועיים ימים שלאחר החג הקרוב של

פנטקוסטה. ויהי כי שמעון לא יפרע או יתרשל לפרוע את החוב במלואו עד למועד האמור יהיה יוסף דושא רשאי לעקל את נכסי דניידי ולא דניידי שלו אשר בבוסק וכל סחורותיו אשר בכל מקום שבפולין ובדוכסות דליטא, להחזיק בהם חזקה בטוחה, להשתמש בהם ולהנות מפרותיהם עד לפרעון המלא של החוב. ואילו שמעון מתחייב בזה במתן משכון (vadium) כשעור החוב, דהיינו ב־30 פלורנים, להבטיח ליוסף דושא החזקה בלתי מופרעת של נכסיו המעוקלים ולהגן עליה מתביעה משפטית של צד שלישי ולהענות ללא טענות ומענות להזמנת בית הדין של בוסק ולעמוד למשפט פרואמפטורי ולשלם את דמי הערבות הנ״ל, אם יפר את התחיבותו ויתנכל, הוא עצמו או באמצעות צד אחר כל שהוא, להחזקה בטוחה ושלווה של נכסיו המעוקלים שבידי יוסף דושא, והחוב עצמו יהיה שריר וקיים.

עמ׳ 197

XII

נחמן וניסן

נחמן, יהודי ואזר בוסק לווה מניסן, בנו של סלומון המנוח, יהודי ואזרח לבוב, 64 פלורנים ומתחייב לפרוע אישית את החוב בלבוב בעוד שבוע ימים, משמע ערב החג הקרוב של אדאלברטוס הקדוש (23.4) בתנאים הרגילים.

XIII

a.

הענין נדון ביום השני בשבוע הוא חג תומאס הקדוש (21.12), בשנת 1539 בפני אנדריאוס מיאקובסקי טריבון לובאצ׳וב והמנהל של סטארוסטבו בוסק, סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו׳.

עמ׳ 211

השובר של אשת משה

פריידה, אלמנתו של משה, יהודי ואזרח בוסק, דוד והרשיק, בניו, פורעים למארטין קרפסקי, יורש בילקה ורוטמאגיסטר של הוד קדושתו המלך, 70 פלורנים שהם שעור ראשון על חשבון חוב כולל בסך 420 פלורנים, שלווהו על ביתם שבעיר העתיקה ועל מגרשם שמחוץ לבוסק, שהניח להם בעזבון משה המנוח. את יתרת החוב, 350 ועוד 20 פלורנים, מתחייבים הלווים לפרוע במשך של 5 שנים: 1540—1544, בחמישה שעורים שנתיים שווים, 70 פלורין בשעור, שמועד פרעונו יהא ערב החג של פנטקוסטה. וערבים לתשלום כל שעור ושעור במועדו בערבות מוסכמת של 350 ועוד 20

פלורנים בתנאים הדומים לאלה שנתפרשו בתעודות אחרות. הוסכם בין הצדדים, כי עם תשלום כל שעור יתן המלווה שובר ללווים והללו יתנו ללווה שטר על יתרת החוב. יחד עם זה מתחייבים הלווים בעריבות מוסכמת הנ"ל ובתנאים רגילים, לשלם ללא השהיה לקראפסקי הנ"ל 200 פלורנים או סכום אחר כל שהוא, אם יעלה בידם לסחוט ולהוציא מאיליה קונסטאנטינוביץ', הוד מעלתו הדוכס של אוסטרוב שבדוכסות דליטא את חובם בסך 400 פלורנים או סכום אחר כל שהוא.

עמ' 219

b.

נחמן, יהודי ואזרח בוסק, ואשתו לווים 63 פלורנים ממארטינוס קראפסקי ומתחייבים לפרוע את החוב במלואו ביום השלישי הגדול של שנת 1540 וערבים לכך במתן משכון כשעור החוב.

עמ' 245

c.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלאחר יום האדון letare שנת 1540 בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

גראץ' — נחמן

בית המשפט דוחה את בירור התביעה שהגיש גיאורגיוס גראץ', אזרח וסוחר מקראקוב, נגד נחמן יהודי מבוסק עד ליום השני בשבוע שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא, למען להביא את דבר התביעה לידיעתו של הוד מעלתו האדון אנדריאוס אלוף בגורקה והקאשטלאן של פוזנא ופולין הגדול.

d.

גראץ' — איסאצ'קו

כמו כן דוחה בית המשפט למועד הנ"ל בירור דינו של אותו גראץ' נגד איסאצ'קו בדבר הלוואה שלווה האחרון מן הראשון.

עמ' 251

e.

הענין נדון בשבת שלפני יום האדון שלפני חג הפסחא האחרון, משמע בחג הבשורה של הולדת מאריה הבתולה המהוללת, שנת 1540 בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטארוסטא, יוחנן פיאסצקי השופט הארצי של בוסק וכו'...

אוז׳גא ויהודי בוסק

שמעון, לזר, איסאצ׳קו, הרב אהרן, נחמן, יקיר, אברהם שוסטאק וכל הקהילה של בוסק מוחים נגד פטרוס אוז׳גא יורש מילאטין והנוטריון הארצי של בוסק והפרפקט ונגד אחיו יוחנן אוז׳גא, על כך, שהללו, בנגוד לזכויותיהם וכתבי הקיום, שניתנו להם על ידי הוד קדושתו המלך, שהוא המקור של כל החוקים וכתבי הקיום שלהם, קוראים להם לעמוד למשפט ביום שבת וחובשים אותם בתפיסה של אזרחים ולא בבית הכלא שליד בית הכנסת שלהם — וכל זה בשעה שחג הפסח המקודש עליהם ממשמש ובא בשעה שאינם חייבים כלל להתדיין בערכאות, ומשום שעל אף טענתם שתלמיד הכם שלהם בשם חיים, שכמה מיהודי בוסק ערבו לו כנגד אוז׳גא, נפטר, לא הציגו במועד הקבוע את תעודת המוות שלו. כל זה עשה להם אוז׳גא בהסתמכו על צו חתום בידי הוויוודא של בלז לאחר שהיהודים קבלו מהוויוודא הנ״ל הבטחה שבעל פה שאוז׳גא יאסור אותם בבית הסוהר שליד בית הכנסת שלהם.

עמ׳ 254

f.

לזר, יהודי ואזרח בוסק, ערב לשמעון, יהודי ואזרח בוסק, אשר על פי צו של הוד מעלתו ניקולאס דה־נושיצה, הפלאטינוס (וויוודא) של בלז, עמד להכלא בבית האסורים. (המשך התעודה חסר).

עמ׳ 274

g.

הענין נדון ביום השבת שלפני יום האדון "Cantate" הקרוב, שנת 1539 בפני סטאניסלאוס קופיצקי הפודסטרוסטא של בוסק וכו׳.

יוחנן קוטובסקי הפודסטארוסטא של קשמייניץ תובע מאנשליק, יהודי ומוכס מזלוצ׳וב, 20 פלורנים — 30 גרושים בפלורן — שבהם ערב ליושקו, יהודי מזלוצ׳וב לפני החג האחרון של אדלברטוס הקדוש (23.4) וטרם פרעם. ולאישור תביעתו מציג יוחנן קוטובסקי הנ״ל כתב התחייבות חתום במו ידיו של אנשליק. לאחר שחקר ודרש בכתב התחייבות, חייב בית המשפט לשלם לקוטובסקי 20 פלורנים.

h.

נחמן

האציל יוסף דושא, שופט יהודים לשעבר, מאשר כי יקיר, נחמן, משה המנוח ובניו דוד והרשיק — כולם יהודים ואזרחי בוסק — חייבים 400 פלורנים לסטאניסלאוס ויוחנן קרופקו, אזרחים וסוחרים מקראקוב. הוסכם בין שני הצדדים בשעתו, כי 200 פלורנים יפרע נחמן ב־25 שעורים ואילו משה המנוח ביחד עם בניו דוד והרשיק, יפרעו את 200 הפלורנים הנותרים ב־25 שעורים שזמן פרעונם עבר זה כבר, בעוד שיקיר פוטר מחובת עריבות לפרעון החוב. נחמן היהודי מוחה על כך שנדרש לפרוע 200 פלורנים באשר, לדבריו, פרע את חובו באמצעות יקיר.

עמ׳ 277

מתדיינים כנ״ל

סטאניסלאוס קופיצקי, הפודסטארוסטא פוסק בתוקף סמכותו, שעל יקיר להחזיר 200 פלורנים עד ליום החמישי שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא הקרוב ואילו על נחמן לפרוע אישית (ללא תווך) לסוחרי קראקוב הנ״ל 200 פלורנים הנותרים, יש להביא לפניו למשפט את דוד והרשיק בנו של משה המנוח.

עמ׳ 295

i.

הענין נדון ביום האחרון, בחג פנטקוסטה, שנת 1539, בפני אנדריאוס מיצ׳קייסקי הטריבון של לובצ׳וב, סטניסלאוס קופייצקי וכו׳.

קראפסקי נגד אשת משה

רישום מחודש של שטר הלוואה שנחתם ששה שבועות לפני תום שנת 1538 בין מארטינוס קראפסקי, הרוטמאגיסטר של הוד קדושתו המלך, ובין פריידה אלמנתו של משה, ודוד והרשיק בניו.

עמ׳ 311

j.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלאחר החג של ויטוס הקדוש שנת 1539, בפני אנדריאוס מיצ׳קובסקי הטריבון של לובצ׳וב, סטאניסלאוס קופייצקי הפודסטארוסטא של בוסק, פטרוס אוז׳גא הנוטריון הארצי של בלז וכו׳.

שמואל נגד גראץ׳

שמואל, יהודי ואזרח בוסק, משלם לגיאורגיוס גראץ׳, אזרח וסוחר מקראקוב, 20 פלורנים על חשבון חוב של 65 פלורנים ו־15 גרושים. את יתרת החוב כלומר, 45 פלורנים ועוד 15 גרושים, מתחייב שמואל לפרוע במלואם בשיעורים כדלקמן: א. 5 פלורנים ועוד 5 גרושים ביריד ירוסלאב ערב חג עליתה של מאריה הבתולה המהוללת (15.8) של אותה שנה; ב. 20 פלורנים ערב החג של אגאטא הקדושה (5.2), ביריד שבלבוב, בשנת 1540. ג. 20 פלורנים ערב החג של אונופריוס הקדוש (12.6) של אותה שנה (1540), בזמן היריד בבוסק.

עמ׳ 315

k.

הענין נדון... (התעודה מקוטעת ולקויה עד מאד).

דוד נגד נחמן

דוד, בן משה המנוח ויהודי מבוסק, מאשים את נחמן, אף הוא יהודי מבוסק, בזיוף חתימתו בשטר חוב של 400 פלורנים שניתן לסטאניסלאוס ויוחנן קרופקו, אזרחים וסוחרים מקראקוב כנגד בד לשמושו הפרטי. שמוילו (שמואל) אחיו של נחמן, העיד ודוד אישר לאחר מכן, שאמנם קיבל יחד עם נחמן את הבד הנ״ל מידי הסוחרים קרופקו. באותה הזדמנות סיפר דוד כי שלוש שנים קודם לכן בשעת היריד בירוסלב, קנו שניהם, הוא ונחמן, בד ב־500 פלורנים מידי הסוחרים גראץ׳; הוא מילא את חובתו וחתם על שטר הלוואה ואילו נחמן חמק מירוסלאב ולא נתן את חתימתו על השטר ונטל לידו את הבד והכסף שבא לו ממנו. נחמן הכחיש את הדבר, באמרו שלא קיבל את הבד והעיסקה היתה עיסקתו של דוד בלבד... בהמשך הבירור מספר דוד, כי נחמן המיט חורבן על אביו משה, באשר לא פרע לו חוב של 800 פלורנים. עובדה זו לדברי דוד היתה ידועה לכל בעיר... נחמן מכחיש את דברי דוד...

בית המשפט מחליט לדחות את בירור הדין ליום השלישי שלפני החג של סטאניסלאוס הקדוש שחל בחודש מאי הקרוב, עד היום השלישי שלפני החג הקרוב של פנטקוסטה, כדי להביאו בפני אנדריאוס מיצ׳קובסקי, הטריבון של לובצ׳וב. והיהודים איסאצ׳קו, שמוילו ויואל ערבים לכך שנחמן יעמוד לדין במועד הנ״ל.

חלק ב.[7]

עמ' 4

XIV

הענין נדון ביום החמשי בשבוע שלאחר החג של השליח תומס הקדוש 12.12, שנת האדון 1524 בפני ניקולאס קופייצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

יעקב בן לוי(ז), יהודי ואזרח בוסק, בהפקיעו עצמו מדיני ישראל ומכתב הקיום של יאן אולברכט ובסורו למשמעותו הגמורה של בית המשפט של העיר בוסק, מוכר בזה לצמיתות את ביתו שבעיר העתיקה של בוסק לבייניש פריימוביץ, יהודי מבלז, במחיר של 50 מארקים פולניים — 48 גרוש במארק — שאותם לווה זה כבר מבייניש פריימוביץ וטרם פרעם. כמו־כן מתחייב יעקב בן לוי הנ"ל להבטיח לבייניש פריימוביץ בעלות בלתי מופרעת על הבית ולהגן עליה מתביעה משפטית של צד כל שהוא, קרוב ורחוק, וערב לכך בעוד 50 מארקים. כמו־כן מתחייב יעקב בן לוי להעביר את הבית לרשותו של בייניש פריימוביץ תוך שנה מעריכת זכרון דברים זה.

עמ' 14

XV

a.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלאחר יום האדון "Reminiscere„ שנת 1538 בפני יוסף דושא הפודסטארוסטא, יוחנן פיאסצקי, שופט העיר בוסק וכו'. אברם, יהודי ואזרח בוסק, שפטרוס קאַרוואַת, חייל הוד מלכותו האשימו בעוון החלפת סוסו ששוויו 30 פלורינים, שעה שמשרתו שהה בביתו (של אברם), נשבע, כמצוות בית המשפט, שלא החליף את הסוס.

עמ' 3

b.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, הוא הג של השליח לוקאס הקדוש (18.10) שנת 1524 בפני דיגובסקי יעקב הסטארוסטא, יוחנן פיאסצקי השופט של בוסק וכו'.

מארטיוס, שמש בית המשפט של בוסק, מצהיר כי סטאניסלאוס דוידוב־סקי, יורש הכפר נובוסילצ'ה, נקנס בסך 10 מארקים על שמנע בכוח מהיהודי

שמריל, אזרח בוסק, לתפוס את נכסיו שבכפר הנ"ל. על התפיסה ציווה כבר פעם השלישית בית המשפט של בוסק. בית המשפט קבל עדות בכתב שהגיש לו בנידון זה שמריל והתיר לו לפנות אל בית המשפט של לבוב.

עמ' 25

XVI

מחאתה של ינטה היהודיה (שנת 1538)

היהודיה ינטה, אלמנתו של יקיר היהודי ואזרח בוסק מוחה ומעידה בשבועה בפני בית המשפט נגד הגב' אננה אשת בארטולומיאוש בז'שציאַנסקי לאמור: אננה התחייבה לשלם לה מאה פלורנים תמורת מעיל מבד אוסטרדובי שבוץ כסף, רביעית אריג מעשה חוטי זהב וצעיף משי שזור חוטי זהב. ואף על פי שמועד הפרעון פקע לפני שנה ויותר, טרם פרעה אננה את החוב.

עמ' 26

a.

הענין נדון ביום החמישי לפני יום האדון "judica", (יום הא' ה־5 של קוואַרסימה), שנת 1538 בפני הפודסטרוסטא סטאניסלאוש קאוצ'קי, פטרוס פרושקי, הטבה של כבוד הסטרוסטא של בוסק וכו'.

שמעון ומאיר בנו, יהודים ואזרחי בוסק, בהפקיעם עצמם מדיני ישראל ובסורם למשמעתם הגמורה של דיני בוסק, אישרו במשותף כי חייבים לפאולוס שצ'פובסקי (Strzepowski), יורש ספאסוב, 100 פלורנים כסף פולני עובר לסוחר ומתחייבים בזה לפרוע את החוב במלואו תוך שנה מיום האדון שלפני חג הפסחא הקרוב. והיה כי לא יפרעו או יתרשלו לפרוע את החוב עד למועד הנ"ל, אזי למחרת היום ההוא יהיה שצ'יפובסקי זכאי לעקל את נכסי דניידי ודלא ניידי שלהם שבבוסק או שבכל מקום אחר שבמלכות פולין או שבדוכסות דליטא ולהחזיק בהם ולהשתמש ולהנות מפירותיהם עד לפרעון המלא של החוב. כמו כן מתחייבים בזה היהודים הנ"ל להבטיח לשצ'יפובסקי החזקה בטוחה ובלתי מופרעת של הנכסים המעוקלים ולהגן עליה מפני תביעה משפטית של כל צד שהוא וערבים לכך במתן משכון (vadium) כשעור החוב, משמע 100 פלורנים. כמו כן מתחייבים היהודים הנ"ל להענות ללא טענות ומענות להזמנת בית המשפט ולעמוד לדין פרואמפטורי (terminus proemptorius) ולשלם את דמי הערבות. אם יפרו

את התחיבותם ויתנכלו להחזקה שלווה ובטוחה של הנכסים המעוקלים בידי שצ'פובסקי. מועד המשפט נקבע ל־6 בינואר הקרוב בפני ניקולאוס כשאנובסקי (Chrzanowski) הפודסטארוסטא, ניקולאס בילצקי השופט של בוסק, ניקולאוס בורולבסקי השופט הארצי המיועד של בוסק, יעקב הרוּשאנסקי, שופט העיר לבוב וכו'.

b.

אתו בית דין מטיל קנס של 30 (kóp)^{s} של גרושים רחבים על פיוטרוכנו שמן המחוז לוקאוויצה, אם יתנכר לזכויות מאגדבורג של בוסק ולא ישחרר עד ליום האדון שלפני חג ההתגלות הקרוב את הכפריים מ־Czijansz שבמחוז בוסק, שאותם אסר באחוזותיו ולא יפצה אותם על ההפסדים שגרם להם על ידי המאסר. ואברהם איש רוסיא שמן העיר העתיקה של בוסק ערב בשבועה לפרעון הקנס.

עמ' 37

XVII

a.

עבירה על דיני המכס

יעקב יהודי מיושקובה, מוכס הוד מלכותו בבוסק, שאסר בשעתו את אנשיו של בוהדאן חולוביניובסקי שממחוז לוקוב שבליטא והביאם בפני בית המשפט של בוסק, אומר שאף על פי ששמש בית המשפט הזמינם ארבע פעמים לבית הדין, לא נענו האנשים הנ"ל להזמנה ולא הם ולא בא כוחם נתיצבו למשפט.

b.

יוסף המוכס

בפני אותו בית דין עומד היהודי יוסף, החוכר של פטרוס מושקובסקי רום מעלתו הפאלאטינוס (וויבודה) של בלז ומאשים בפני בא כוחו של הפאלאטינוס, הוא ניקולאוס כשאנובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, את אנשיו של בוהדאן חולוביניובסקי הנ"ל בעבירה על דיני המכס של רום מעלתו הפאלאטינוס של בלז, והוא מוסיף וטוען, כי האנשים הנ"ל ובאי־כוחם לא עמדו לדין, אף על פי שהשמש של בית המשפט הזמינם ארבע פעמים.

עמ' 39

XVIII

הענין נדון ביום השני בשבוע שלפני חג הטהרה של הבתולה המהוללת מאריה, 2.2), שנת 1500, בפני ניקולאוס חשאנובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, ניקולאוס זורקובסקי הטריבון והשופט של בוסק וכו'...

יאנקיל המוזג והאַנוש דה־צ'סקי מתחייבים בערבות מוסכמת של שלושה מארקים לעמוד למשפט בעוד שבועיים, העומד לדון בסוסו של זאניקו מבוצ'אץ שהוחרם על ידי האנוש.

עמ' 42

XIX—XX

זכויו של זאניקו

הענין נדון ביום השני בשבוע שלמחרת יום האדון שבו שרים בכנסיה: Circumdederunte (יום הא' ה־9 שלפני חג הפסחא), שנת 1500 בפני ניקולאוס חשאנובסקי, הנוטריון הארצי והפודסטארוסטא של בוסק, ניקולאוס בילצקי שופט בוסק, יוחנן ואצ'ימירסקי הפודסטארוסטא של גליניאנו וכו'.

בשל עדותו של היהודי בנימין מבוצ'אץ' חזר בו האנוש דה־צ'סקי המשנה־לאדבוקאטוס מטענתו שהסוס נגנב ממנו והחזירו לזאניקו מבוצ'אץ'.

עמ' 43

XXI

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלפני יום האדון הרביעי של קוואריסימה, שנת 1500 בפני ניקולאוס חשאנובסקי הנוטריון הארצי והפודסטארוסטא, ניקולאוס בילצקי שופט בוסק, יוחנן ואצ'ימירסקי הפודסטארוסטא של גליניאני וכו'.

בילצקי — נאשקו

לאחר שניקולאוס בילצקי, שופט בוסק, עיקל שני שוורים שנאשקו, יהודי מבוסק, קנם בוואלאכיה והובילם לבוסק למוכרם, מתחייב בזה יוחנן יאצ'ימירסקי שערב לנאשקו בדבר שני השוורים, לשלם כשווים לבילצקי, אם נאשקו לא יביא את שני השוורים בפני הוד מעלתו הפלאטינוס מבלז, העומד להגיע לבוסק.

עמ' 47

XXII

ערבות ליוסף היהודי

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, בחג הקדוש של פסחא, שנת 1500 בפני פטרוס יורש אולסקו, ניקולאוס השאנובסקי הפודסטארוסטא, ניקולאוס בילצקי שופט בוסק וכו'.

זבח, לוי, ישראל ומשה ערבים בסכום של 60 מארקים לכך, שיוסף היהודי הנאשם בעוון החזקת מטבע מזויף שהוחרם בביתו והונח בבית האוצר של המלך כשהוא חתום בחותמותיהם של אולשקי והפודסטארוסטא, יעמוד למשפט ביום השלישי לאחר בואו לבוסק של פטרוס מישקובסקי, הוד מעלתו הפאלאטינוס של בלז. והיה כי יוסף הנ"ל לא יבוא למשפט בפני הוד מעלתו ובפני הקומיסארים שיתמנו ויקבעו לדבר זה על ידי הסטרוסטא, יהיה הסטארוסטא רשאי לאסור את הערבים ולעקל את נכסיהם, נכסי דניידי ודלא ניידי כאחד.

עמ' 47

XXIII

חאצ'קו יעקב

חאצ'קו מוכס בלז ערב ליעקב מוכס יושקו בסכום של 30 מארקים, בשל אותה עבירה ובאותם התנאים[9].

עמ' 50

XXIV

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, למחרת החג של פטרוס ופאולוס הקדושים (29.6), שנת 1500 בפני ניקולאוס השאנובסקי הפודסטארוסטא, ניקולאוס בילצקי שופט בוסק וכו'.

מיכאל היהודי מאולסקו

הואיל ומיכאל, יהודי מאולסקו, לא צייית לפסק הדין שפסק בית המשפט של בוסק שבועיים קודם לכן, ועל אף תביעותיו החוזרת והנשנות של שמש בית המשפט שהופנו אליו ואל מיופה הכוח שלו, אברהם יהודי מאולסקו, לא החזיר למיכאל, איש זלוצ'וב, את הסוס שלקח ממנו. מחייב בית המשפט את לוי, יהודה מבוסק, שערב למיכאל היהודי מאולסקו להביא את הסוס למצודת בוסק ולמוסרו ביד מיכאל מזלוצ'וב.

עמ' 51

XXV

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, (1.7.1500), בחג של הבתולה המהוללת מאריה, בפני ניקולאוס חשאנובסקי הפודסטארוסטא.

זאנקו, אזרח בוסק, טוען כי יושקו בן יעקב, יהודי מבוסק, העליבו וקרא לו בשם גנב במעמדו של הפודסטארוסטא. לאחר שאולשקי אזרח בוסק ואנשים טובים אחרים אישרו את הדבר בעדותם, העביר הפודסטארוסטא את בירור הדין לאדונו רום המעלה וחייב את היהודי הנ"ל לעמוד לדין בערבות של 15 מארקים[10].

עמ' 52

XXVI

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, למחרת החג של מרגריתה הקדושה, שנת 1500 בפני הוד מעלתו פטרוס מישקוסקי מצ'יזוב הפאלאטינוס מבלז והקאפיטן הכללי של ארצות רוסיה, ניקולאוס זאגונובסקי סגן־קאפיטן וכו'.

ערבות ליהודי

זבח ונאסון (ניסן) יהודים מבוסק וחאצ'קו, יהודי מבלז, ערבים ביחד ב־30 מארקים לכך, שהיהודי יעקב, עוזר המוכס יושקו, יופיע בבית המשפט של בוסק ביום השלישי שלאחר החג של בארתולומיאוס הקדוש (24.8), שבו יבוא הוד מעלתו הפאלאטינוס לבוסק.

עמ' 59

XXVII

הענין נדון ביום הששי בשבוע, בחג ההתערבות של מאריה הבתולה (8.12), שנת 1500, בפני יוחנן יאצימירסקי הפודסטארוסטא וכו'.

היהודי הלא־מאמין יוסף, חוכר של אדון אולשקי (Oleskij) אשר הגיש בשעתו תביעה לבית המשפט נגד אדם בשם שצ'יבודיי (Strzybodij) והאשימו בכך שבשעות הלילה עבר ברכיבה על פני תחנת המכס של אולסקו ולא נעצר בה, טוען כי הנתבע חייב בדין, מאחר שהואשם כחוק ולא נענה לארבע הזמנותיו של שמש בית המשפט ולא עמד לדין.

עמ' 60

XXVIII—XXIX

הענין נדון ביום הרביעי (בשבוע) שלאחר יום לוציה, שנת 1500, בפני יוחנן ואצימירסקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן דאבסקי וכו'.

שטר חוב

הלא־מאמין היהודי לבון, מלווה 3 מארקים ו־6 פלורנים לניקולאוס סטאנישקי אשר מתחייב להחזירם בשני שעורים: 3 מארקים כעבור שבועיים ו־6 פלורנים ערב תקופת הימים הקארניים הקרובה. האדון יוחנן דאבסקי ערב לפרעון 3 המארקים בשלושה שוורים ולפרעון ששת הפלורנים בששה שוורים.

עמ' 61

XXX

הענין נדון ביום האדון שבחג תומאס הקדוש (20.12) שנת 1500, בפני יוחנן יאצ'ימירסקי הפודסטארוסטא, יעקב דושא שופט בוסק וכו'.

היהודי יוסף הודה, כי חייב לדאשקו אזרח בוסק 12 מארקים, 48 גרושים במארק, וכי דאשקו רשאי לעקל את נכסיו ולהחזיק בהם ולהשתמש בהם עד לפרעון המלא של המארקים.

עמ' 61

XXXI

מתוך פסק הדין של הפאלאטינוס שישב בדין של היהודי נאשקו:

יוחנן יאצ'ימירסקי, הפודסטארוסטא של בוסק, קצף והתרעם על כך שהיהודי נאשקו, בניגוד לרצון אדונו, רכש לו בית אחר קרוב לביתו שלו (כאן לקויה התעודה). מחמת ערמתו של היהודי אישר הוד מעלתו את השעבוד על הבית ושם עיקול על המגרש.

עמ' 68

XXXII

הענין נדון ביום האדון הקרוב שלאחר עליתו של האדון, בשנת 1500, בפני יוחנן יאצ'ימירסקי הפודסטארוסטא והשופט הארצי של בוסק וכו'...

היהודי הלא־מאמין יושקו, מוכס בוסק, אשר האשים בשעתו גבים מסויימים על שבהיותם רכובים על סוסים עברו על פני תחנת המכס של בוסק ולא נעצרו, טוען כי מאחר שלא נענו לארבע הזמנותיו של בית המשפט ולא עמדו למשפט, נתחייבו הגנבים הנ"ל בדין.

עמ' 76

XXXIII

הענין נדון ביום בארתולומיאוס הקדוש (24.8) שנת 1502 בפני יוחנן יאצימירסקי הפודסטארוסטא, ניקולאוס בילצקי השופט של בוסק וכו'.

היהודי ניסן יושקו הגיש תלונה נגד היהודי שאניקו מוכס המלך על שהלה בא בלווית שמש בית המשפט ולקח ממנו כלב בן גזע הזאבים שפצעו, אם כי קודם לכן טען אותו ניסן יושקו בפני השמש כי אין לו כלב כזה.

עמ' 78

XXXIV

וילצ'ק ואיזאצ'קו היהודים

הענין נדון ביום האדון של 11000 הבתולות (12.10), שנת 1502, בפני הוד מעלתו סטאניסלאוס הקאפיטן של לבוב והקאשטלאן, יוחנן יאצ'ימירסקי הפודסטארוסטא של בוסק, ניקולאוס בילצקי שופט בוסק וכו'...

הואיל והיהודי איזאצ'קו לא עמד לדין ביום הקבוע, הוא נמצא חייב בתשלום של 40 פלורנים ליהודי וילצ'ק.

עמ' 82

XXXV

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלפני החג של טימותיאוס (9.5), בשנת 1504, בפני סטאניסלאוס בוגושבסקי הפודסטארוסטא, דאפסקי שופט בוסק וכו'.

פסח, מאיר ליבון

ליבון, יהודי ואזרח לוצ'קו, הודה כי ערב ליהודי מאיר בסכום של 60 פלורנים, אותם לווה אותו מאיר מן היהודי פסח. ובית המשפט מחייב את ליבון לשלם 60 פלורנים לפסח בבית המשפט של לוצ'קו שבוע ימים לאחר חג הסוכות.

עמ' 96

XXXVI

הענין נדון ביום הששי בשבוע שלפני חג טיבורציוס הקדוש (11.8), שנת 1505, בפני מאלחר מ־Chazczyczna הפודסטארוסטא של בוסק, אנדריאוס מנובוסילצ'ה הנוטריון של בוסק וכו'...

יהודה, יהודי מיאזלוביץ מאשר, כי חב למתיה נייז' (Nijeż) 26 פלורנים ומציע לו תמורתם 1000 Chojnikow[10]א אדומים. הנוטריון של מתיה נייז' דוחה הצעה זו. לבסוף הוסכם כי יהודה יתן 200 Chojnikow שחורים אחר הפנט־קוסטה וישלם 6 פלורנים ביריד השנתי שבפשמישל (Przemyśl) ועוד 4 פלורנים ביריד השנתי שביארוסלאב, ויהודה ערב לפרעון החוב במשכון של 26 פלורנים.

עמ' 101

XXXVII

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, ביום האדון "ludica" יום הא' שלפני חג הפסחא, שנת 1506, בפני יוחנן חאמיץ' הסטארוסטא, סטאניסלאוס הפוד־סטארוסטא של בוסק וכו'...

במשפט פרואמפטורי מכחיש היהודי אברהם את טענתו של היהודי יושקו מוכס מלובלין, שהוא חב לו 40 פלורנים שאותם קיבל מידי היהודי יעקב. לאחר שיושקו השיב כי נכון הוא להעמיד עדים נאמנים שיוכיחו כי אמנם חב לו 40 פלורנים, דוחה סטארוסטא את המשפט עד ליום הששי הקרוב ואברהם מוחה על כך.

עמ' 146

XXXVIII

a.

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, ביום חג של השליח הקדוש מתיה (21.9) בשנת 1508, בפני מתיה סלוטבינסקי וכו'.

בית המשפט נענה לבקשתם של יוסף וליבון, יהודי בוסק, וקובע כי ריבם עם יודקא היהודי שהעליבם ידון בעוד שבועיים.

b.

אותו בית דין פוסק, כי היהודי יודקא, אשר ישב בבית הסוהר, יחויב בקנס של 14 מארקים לאוצר העיר, אם תבוא אשתו ותעיד כי הוא ייסר והכה אותה, והיהודים ישראל ויוסף ערבים ליודקא בסכום הנ"ל.

עמ' 152

XXXIX

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא, שנת 1510, בפני יעקב בילצקי, השופט של בוסק, סטאניסלאוס גזימאלא, סגן השופט של בוסק, פרידריך דה־פולשטין וכו'.

יהודי גרודנו

ניסן בוגדאן ויושקו, יהודי גרודנו, מאשרים כי יוחנן קאמינצקי הסטא־רוסטא של בוסק פרע להם את החוב בעד שוורים ובהמות.

עמ' 166

XL

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, ביום סטפאנוס הקדוש, שנת 1510, בפני פאולוס איש רזשוב... אנדריאוס סטריפטובסקי שופט בוסק, מיכאל האדווקאטוס וכו'.

חאצ'קו, יהודי מבלז, פורע בידי אנדיאוס הרבורט חוב של 50 פלורנים שלווה מפוקובסקי המנוח ו־15 פלורנים כשעור אחרון על חשבון חוב שחב לוויצ'קו.

עמ' 175

XLI

a.

הענין נדון ביום החמישי בשבוע, בחג בארתולומיאוס הקדוש שנת 1515, בפני אנדריאוס צ'שצ'בסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

משה, יהודי מבוסק, מציג משכון, כתנת אדומה מבד אנגלי שמשכן בידיו ניקולאוס פלינס כנגד שני פלורנים, 60 גרושים בפלורן, וטוען שהואיל והמשכון לא נפדה במועד, הריהו קנוי לו.

עמ' 177

b.

הענין נדון ביום החמישי בשבוע בחג של הולדת מאריה (8.9), שנת 1515, בפני סטאינסלאוס קאמינצקי הסטרוסטא, אנדריאוס צ'שצ'בסקי הפודסטא־רוסטא ויעקב בלו'צקי, סגן השופט של בוסק וכו'...

הואיל והתובע יוחנן הוא יאנקו קוסוניק, מחצר של בוסק, לא עמד למשפט הפרואמפטורי נגד אברהם, יהודי מבוסק, מבטל בית המשפט את תביעתו שלא בפניו, יען כי בהתאם לחוקי המלך אין מחלה נימוק לאי התיצבות לדין. ואברהם רשם והניח זכרון דברים בנדון זה.

עמ' 219

XLII

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלמחרת חג ההתגלות, שנת 1517, בפני אנדריאוס צ'שצ'בסקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן קלאינסקי השופט וכו'.

הואיל ומשה יורדאן, יהודי מ־Brzeszcze התובע מיעקב בנו, יהודי מבוסק, 15 פלורנים, לא עמד למשפט שהוא פרואמפטורי, פוסק בית המשפט, כי תביעתו בטלה ומבוטלת ו־15 הפלורנים קנויים ליעקב.

עמ' 229

XLIII

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלאחר אורבאנוס, שנת 1519.

ניקולאוס בלוצ'קי יורש פודצ'אפי מחכיר לליבון, יהודי מבוסק, את הדגה של הבריכה שבכפר פודצ'אפי במחיר של 11 מארקים, 48 גרושים במארק, ושתי אבני פלפל לתקופה שלמן החג הקרוב של בארתולומיאוס עד לשבועיים ימים שלאחר חג הפסחא.

עמ' 248 —

XLIV

הענין נדון ביום החמישי שלאחר יום האדון הרביעי של קווארסימה (Dominica Laetare) שנת 1518, בפני אנדריאוס צ'שציבסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

ליבון, יהודי מבוסק, מציג משכון, כתונת מבד בריסל (או בריגע) ועוד כתונת שחורה עתיקה שמשכנו בידיו שנתיים קודם לכן על ידי מיכאל סטאפאנסקי לחצי שנה ולא נפדו. בית המשפט פסק, על פי חוק, כי המשכונות קנויים לליבון.

עמ' 250

XLV

הענין נדון ביום הששי בשבוע שלאחר ויטוס, שנת 1518, בפני אנדריאוס צ'שצ'בסקי הפודסטארוסטא, אנדריאוס סטרפטובסקי השופט, סטאניסלאוס גזימאלא הפודסטארוסטא של גליניאני וכו'...

יוחנן פיאסצקי, בהפקיעו עצמו מדיני לבוב ובסורו למשמעת הגמורה של דיני בוסק, מוכר לשמעון את הזכות לדוג דגים ב־50 מארקים, 48 גרושים במארק. שמעון שילם לו 40 מארקים ואת היתרה מתחייב לשלם בשני שעורים של 5 מארקים: הראשון בזמן הדיג, האחרון עם תום הדיג. לעומת זה מתחייב פיאסצקי בערבות מוסכמת של 50 מארקים להבטיח לשמעון דיג בלתי מופרע מכל צד שהוא.

עמ' 251

XLVI

ישראל, יהודי מבוסק, מציג משכון, כסוי בד לסוס (czaprak) [11] שזור חוטי כסף באמצע — אותו החזיק בידיו, כנגד 5 פלורינים, של סטאניסלאוס מאלוגורסקי ולא פדאו במשך שלוש שנים.

בהמשך התעודה מחיקה ומן הדברים שנשתמרו ניכר, כי מדובר בקרן ההלוואה והרבית ובבקשתו של ישראל להועיד לו את המשכון.

עמ' 269

XLVII

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא בשנת 1519, בפני מתיה הפודסטארוסטא של בוסק, סטרפטובסקי, שופט בוסק. ומושבעים מהימנים אחרים.

סטאניסלאוס בז'וסקא (Brzuska) נמצא חייב שלא בפניו בעבירה על דיני המכס של בוסק, לאחר שהואשם על ידי יושקו, יהודי ומוכס מבוסק, ולא עמד לדין, אף על פי שהוזמן למשפט 4 פעמים. בזמן ביצוע ההעברה הוהרמו ממנו שני סוסים ושש עגלות.

עמ' 285 (ללא תאריך).

XLVIII

יהודי אהרן

הואיל והתובע de Zuczek nijez לא עמד למשפט הפרואמפטורי נגד היהודי אהרן, זכה בית המשפט את הנתבע.

עמ' 286

XLIX

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע לאחר חג ההתנצרות של פאולוס הקדוש (25.1), שנת 1519, בפני יוחנן לאזניובסקי הפודסטארוסטא והשופט של בוסק וכו'.

היהודי אהרן מגיש פרוטסט (מחאה) נגד וישניוביצקי הסטרוסטא החייב לו 21 פלורינים ו־6 גרושים.

עמ' 293

L

a.

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, בחג של הבתולה מאריה, בפני אלברטוס צ'ולובסקי, אלברטוס סוסנובסקי, הממלא תפקיד של פודסטארוסטא, מיכאל האדווקאטוס וכו'...

אהרן וואסיל

הואיל והתובעים, ואסיל אזרח גרודק ומינצ'ין אזרח בוסק, לא נענו ל־4 הזמנותיו של שמש בית המשפט ואף לא העמידו בא כוח לדינם נגד

הנתבעים אהרן ואיזאצ'קו, יהודי בוסק, הרשיעם בית המשפט שלא בפניהם, והדבר נרשם ברשומות בית המשפט של בוסק.

עמ' 316

b.

הענין נדון ביום האדון החמישי שלאחר חג הפסחא Dominica Rogationun שנת 1520, בפני פאולוס גולסובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

עמ' 317

אדם קורצ'באק, גובה המסים מיהודי ארצות רוסיא מטעם המלך בא לבית המשפט והגיש אגרות חתומות בחותם הוד מלכותו אל יוחנן גולוגורסקי ולאננה, אלמנת פרידריך פרדרו מפלשטין וחוכר מידז'בוז'ה (Międzyborze), ובהסתמכו על אגרות אלה צווה הגובה הנ"ל על יהודי מידזיבוז'ה לפרוע תוך שבוע ימים כפל של המס השנתי המגיע למלכות, והוסיף ואמר, שאם יתרשלו היהודים ולא ישלמו את הכסף בעתו, יוטל עליהם לשלם כפל מכפל המס הנ"ל. והדבר נרשם לעדות ברשומות בית המשפט.

„סיגיסמונדוס, בחסד אלוהים מלך פולין, ארכידוכס של ליטא, רוסיה, אדון ויורש פרוסיא וכו'...

יוחנן גולוגורסקי ואננה, אלמנת כבוד פרידריקוס פרדרו יורש פלשטין והוכר מידז'בוזה הנאמנים לנו מאז ומתמיד, שלוחה חסדנו המלכותית. גובה מסי ארצות רוסיה הגיד לנו, כי יהודי מידז'בז'ה מאנו וסרבו לשלם לנו את המס הכפול שהוחלט עליו זה לא כבר בסיים שבטורון. הואיל ואזרחי מידז'בוז'ה שילמו את המס הכפול מצווה אני שתכפו על היהודים הסרבנים לפרוע את המס אל קופתנו הקדושה שהוא מס שהוטל על המדינה כולה, על האזרחים ותושבים כאחד. ואם יעזו ויעשו אחרת וימרו את פיו של הסטארוסטא, יוטלו עליהם קנסות.

ניתן בטורון ביום הששי בשבוע, בחג של גיאורגיוס הקדוש (23.4), החייל והמעונה, שנת 1520".

עמ' 317

LI

a.

„סיגיסמונדוס, בחסד אלוהים מלך פולין, ארכידוכס של ליטא, רוסיה, פרוסיא וכו'...

אל יהודי הנאמנים שבמידזובוז'ה הכפופים להוד רוממותו. אדם קורצ'באק הנכבד הגיד לנו, כי הנכם מסרבים לשלם לנו את מס הכפל שהוחלט להטילו על מלכותנו כולה. על כן מסיבים אנחנו אל תשומת לבכם ומצווים בזה לפרוע בידי הגובה הנ"ל ללא התנגדות את כפל המס השנתי שחייתם נוהגים לשלם עד כה. ויהודים שיתרשלו לשלם את המס, יקנסו וישלמו כפל של כפל המס. ניתן בטורון ביום הששי בשבוע שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא בשנת 1520, בשנה הארבע עשרה למלכו".

תוכן מנשר המלך אל יהודי פולין וארצות רוסיא שנרשם ברשומות בית המשפט של בוסק בתאריך כנ"ל.

המלך מודיע לכל יהודי פולין וארצות רוסיא, כי משום צרכי המדינה וקשייה הוחלט בסיים שבטורון להכפיל את המס השנתי הרגיל הנגבה מרכושם והכנסותיהם של היהודים והזרים היושבים בפולין וארצות רוסיא. המלך מפקיד את אדאם קורצ'באק, יורש קורופש, על גבית המס בארצות רוסיא שבידיו או בידי באי־כוחו ישולם המס. כל מי שיתרשל לשלם את כפל המס, יוטל עליו קנס וישלם כפל מכפל המס ליד הסטרוסטא של המקום.

ניתן בטורון, ביום רביעי בשבוע בחג המילה של האדון 1.1, שנת 1519, בשנה השלוש־עשרה למולכו.

עמ' 319 (תאריך כנ"ל)

b.

ישראל, ליבון, גרשון ושמעון מתחייבים בכתב בשם כל הקהילה של בוסק, לשלם את המס הנ"ל ביום חג התהינות (Rogationum) בלבוב, בביתו של יהודי בשם ישראל. היהודים הנ"ל מתחייבים להמתין לגובה קורצ'באק בבית הנ"ל עד לשעה 24.00.

c.

אדם קורצ'באק מאשר בכתב, כי יהודי לבוב שילמו 200 פלורנים על חשבון 400 פלורינים שנתחייבו לשלם בתוקף ההחלטה הנ"ל של הסיים שבטורון וכי יהודי בוסק שילמו 20 פלורנים מכלל מכסתם של 40 פלורנים ואת יתרת הסכום ישלמו במועד הקבוע ע"י יהודי בוסק עצמם, אם יהודי לבוב לא יפרעוה.

עמ' 320

d.

הענין נדון ביום החמשי בשבוע, ביום חג של פטרוס ופאולוס השליחים

הקדושים, שנת 1520, בפני סטאניסלאוס באנטקובסקי... (מחוק), הסטארוסטא פליכס גזיבובסקי שופט בוסק וכו'.

לבון, יהודי מבוסק, מציג משכון, branik פנינה ואריג שהושכנו אצלו לפני 4 שנים ולא נפדו, ומבקש להועידם לעצמו.

עמ' 341 (ללא תאריך... 1521)

LII

a.

הואיל וסטניסלאוס דאווידובסקי יורש נובוסילצה לא נענה ל־4 הזמנותיו של שמש בית המשפט (וההזמנה הרביעית היתה אף מיותרת על פי החוק) ולא עמד לדין נגד שמערל, יהודי מבוסק, מצאו בית המשפט חייב שלא בפניו ויעקב מושקובסקי (מוקרוטין) הסטרוסטא של בוסק הזמינו למשפט פרו־אמפטורי ליום השלישי בשבוע שלאחר חג השליח יעקב הקדוש. וזה תוכנה של ההזמנה:

הואיל ודאווידובסקי הנ"ל לא עמד בהתחיבותו ולא פרע לשמערל, בן לבון המנוח, 33 פלורנים ו־6 גרושים עד לחג הולדת ישו לשעבר ואף לא הניח ליהודי הנ"ל לאחר מועד הפרעון לתפוס ולהחזיק ב־4 אכרים של כפרו ולהשתמש בהם עד לפרעון המלא של החוב, כפי שהתחייב בערבות מוסכמת של 33 פלורנים ו־6 גרושים, מזמינו הסטארוסטא לדין פרואמטורי לשם פרעון דמי הערבות ככתוב בשטר החוב.

עמ' 345 להלן בא שטר החוב כלשונו.

עמ' 347

b.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע בחג יוחנן „שלפני השער", (6.5), שנת 1522, בפני יוחנן פיאסצקי, השופט יעקב, הפודסטארוסטא וכו'...

משה ואברהם ויהודים אחרים מאוסטרוג

אברהם ובוהדאנוס או בוהדאן, נתינים של הדוכס המהולל קונסטאנטין ויהודים מאוסטרוג, לווים ממשה, יהודי מבוסק, 65 פלורנים, 30 גרושים בפלורן, ומתחייבים לפרוע את החוב כעבור 4 שבועות, משמע, ביום השלישי של פנטקוסטה שבאותה שנה, ומניחים בידיו כמשכון 9 אריגי פשתן של צ'ויוקוב ושני בדים של וורוצלאב.

עמ' 357

c.

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע בחג ביקורה של הבתולה מאריה (2.7), בפני יוחנן פיאסצקי השופט, יעקב קושינסקי סגן השופט, ניקולאוס הריניק הפודסטארוסטא וכו'... בשנת האדון 1523. הרשעתו של סטאניסלאוס דאווי־דובסקי.

עמ' 362

LIII

a.

הענין נדון ביום הרביעי שלאחר חג בארתולומיאוס הקדוש (24.8) שנת 1522, בפני יעקב הפודסטארוסטא וכו'.

משה, יהודי מבוסק, מתחייב לפרוע למאַלכר קרופק דמי ערבות בסך 67 פלורנים. 30 גרושים בפלורן, בשני שעורים שווים ובמועדים הבאים: א) למחרת חג מארטינוס הקדוש, ב) ערב חג של אגנס הקדושה. כמו כן מתחייב משה לפרוע את החוב במלואו במועד השני, אם לא יפרע את השעור הראשון במועד הראשון.

עמ' 363 התאריך כנ"ל.

b.

משה ויקיר אחיו של גרשום, יהודי בוסק, מאשרים, כי חייבים במשותף לסטאניסלאוס קרופק 81 פלורנים ומתחייבים לפרעם בתנאים כנ"ל.

עמ' 364 תאריך כנ"ל.

c.

משה, יהודי מבוסק לווה מיוהאן קרופק, אזרח ואיש עסקים מקראקוב, 35 פלורנים ומתחייב לפרעם בתנאים כנ"ל.

LIV

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלאחר חג הפנטקוסטה, שנת 1523, בפני יעקב קוסינסקי הפודסטארוסטא וכו'...

משה, יהודי וחוכר בבוסק לווה 30 מארקים ו־17 גרושים ממיכאל אזרח Vydopolensi ומתחייב לפרוע את החוב ערב חג מארטינוס הקדוש...

(ההמשך חסר).

עמ' 377

LV

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, בחג קאתרינה הקדושה (25.11), שנת 1523, בפני יעקב שצ'יגניובסקי הסטרוסטא של בוסק וכו'...

הערשיק בן משה, יהודי מאוסטרוג לווה ממשה, יהודי מבוסק, 25פלורנים ומתחייב לפרעם בשני שעורים: א) 12 פלורנים עד ליריד בלבוב שלמחרת החג של אגנס הקדושה. ב) 13 פלורנים — לפני היריד שביארוסלאב שלפני חג העליה של מאריה; ולהערשיק ערב נחמן חתנו, יהודי מאוסטרוג.

עמ' 378

LVI

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלאחר חג הטהרה של מאריה הקדושה ביותר (2.2), שנת 1524, בפני יעקב שצ'גניובסקי הסטרוסטא של בוסק וכו'...

משה, יהודי מבוסק, טוען כי פרע למארטין סורזובקא מרישא 40 פלורנים בשני שעורים: חלק — בידיו של מארטין עצמו, בעיר רישא, ואת היתרה בידי שליחו בעיר בוסק, לא מרצונו אלא על פי הוראתו של ספינק באנט־קובסקי הסטרוסטא דאז של בוסק.

עמ' 379

LVII

a.

הענין נדון ביום הששי שלפני יום האדון השני של הקווארסימה, (Reminiscere) שנת 1524, בפני יוחנן פיאסצקי, שופט בוסק והנוטריון הארצי יעקב קושינסקי, הפורסטארוסטא של בוסק וכו'...

שמש בית המשפט שהועמד לרשותו של שמערל היהודי מאשר, כי סטאניסלאוס דאווידובסקי, יורש נובוסילצה ובנו התנגדו בשלישית לעקול נכסיהם.

עמ' 383

b.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע שלפני החג של גיאורגיוס הקדוש, שנת 1524, בפני יוחנן פיאסצקי השופט, יעקב קושינסקי הפודסטארוסטא וכו'.

שמש בית המשפט מודיע, כי סטאניסלאוס דאווידובסקי מנע בשניה את העקול על נכסיו, ועל כן מטיל עליו בית המשפט קנס של שלושה מארקים.

אותו תאריך.

c.

במעמדו של הוד מעלתו יעקב שצ'גניובסקי הסטרוסטא של בוסק מתחייב משה היהודי לפרוע ליוהאן קרופק 36 פלורנים — 30 גרוש לפלורן

— לפני היריד שביארוסלב העומד להערך ערב חג עליתה של מאריה הקדושה (15.8).

עמ' 399

LVIII

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע שלאחר חג בארתילומיאוס הקדוש, שנת 1525, בפני יוחנן שצ'גניובסקי הסטרוסטא וכו'...

מארטינוס שמש בית המשפט מעיד, כי במעמדו רצו יהודי אוסטרוג לשלם דמי מכס למוכס בוסק, אלא שהלה סרב לקבל את הכסף. העדות נתקבלה ונרשמה בארכיון בית המשפט.

עמ' 427 לאחר חג הפסחא 1526

LIX

יוחנן סקנילובסקי, יורש סקנילוב, מוכר למשה ויקיר, יהודי בוסק, את הדגה של שנת 1527 של בריכתו שבכפר סקנילוב במחיר של 60 מארקים — 48 גרושים במארק — וערב בסכום כזה לדיג בלתי מופרע ובטוח. ואילו היהודים מתחייבים להפריש מן הדגה ולמכור לסקנילובסקי בכל יום ששי בשבוע דגים בשווי של גרוש אחד.

עמ' 434 השנה: 1526, התעודה מקוטעת ופגומה.

LX

a.

איסאק, יהודי ומוכס בוסק, מעיד, כי מיכאל איש סטיפאניה עבר על דיני המכס של בוסק וכי הוחרם אצלו 20000 bullas (ראשים) של מלח ועגלה אחת. —

עמ' 437

b.

הענין נדון בחג המולד, שנת 1526, בפני יעקב סצ'גניובסקי ממוקרוטין הסטארוסטא של בוסק, דאווידובסקי, ניקולאוס פיאסצקי הפודסטארוסטא וכו'.

בא כוחו של יושקו היהודי והמוכס של בוסק טוען, כי סטאניסלאוס הינק הסובקאמראריוס של יאנוב עבר על דיני המכס של בוסק בכפר בשם קסיאש ועל כן הוחרמו אצלו 41 חביות דגים וכעדים לכך מעמיד את השמש של בית המשפט ואת סטאניסלאוס קוקישקו אשר ביקרו במקום ההחרמה ואת המבקר (רביזור) שנשלח מטעם שלטונות העיר לשם קבלת חביות הדגים, ודורש להועיד את חביות הדגים לזכות אוצר המכס של בוסק. לעומתו טוען בא כוחו של הינק, כי בענין דנן אין שולחו כפוף לשיפוטו

של הסטרוסטא של בוסק, ראשית משום שמקום ההחרמה מצוי מחוץ לתחום סמכותו, שנית משום שבהתאם לחוקי המלך אין סמכותו של הסטרוסטא לשפוט עבירות ממין זה. הינק אינו סוחר והדגים ניתנו לו על ידי הדוכס קונסטאנטין כנגד חוב שלא היה לאל ידו של הדוכס לפרוע. הם נדוגו בבריכתו שבצ׳רניכוב ומשם הובלו בדרך הישנה שבה רגילים הסוחרים להוביל את דגיהם ללבוב והעוברת בכפרים של יוחנן גולוגורסקי שהם יאסינוביץ ולאשקו ומשם לגליניאני. ובכפרים הנ״ל מעולם לא גבו מוכסים מכס; ואילו יושקו המוכס החרים בכוח 41 חביות של דגים בכפרים הנ״ל ולא בכפר קסיאש השייך לאוצר של בוסק. ועל כן עשה בו יושקו מעשה גזל ועוול, כי שני הכפרים הנ״ל שייכים לאזור לבוב (ההמשך חסר).

עמ׳ 443 (תעודה לקויה)

c.

מן הקטע שנשתמר ניתן לומר כי בא כוחו של הינק מבקש שהדין על העברה על המכס יובא בפני משפט המלך בזמן הסיים הקרוב ביותר. לבקשה זו מתנגד בא כוחו של יושקו בטענה, כי מנהג עתיק ימים הוא שהסטארוסטא ישפוט עברות על המכס הנעשות על ידי סוחרים וזרים עוברי אורח; רשאי הינק לערער על פסק הדין של הסטארוסטא, אך חייב להשפט לפניו תחילה. לאחר שהסטארוסטא הווה את דעתו כי יש בכוחו לישב את הריב. הגיש בא כוחו של הינק ערעור לכס המלך והמשפט נקבע על ידי הסטא־רוסטא ליום השנים עשר לאחר פתיחת הסיים הכללי הקרוב.

d.

הענין נדון בשבת שלאחר חג המולד, בשנת 1526, בפני יעקב שצ׳גניוב־סקי דה מוקרוטין הסטארוסטא של בוסק, ניקולאוס קופיצקי הפוד־סטארוסטא וכו׳.

עמ׳ 445

סיגיסמונדוס בארטושובסקי, סטאניסלאוס דאווידובסקי מנובוסילצה, יוחנן וישניוביצקי ערבים לסטאניסלאוס הינק התת־קאמראריוס Lanciciense ומתחייבים לשלם להוד מעלתו אנדריאוס מתאצ׳ין, הפאלאטינוס של סאנ־דומיר ולסטארוסטא של בלז 285 פלורנים, אם הוד קדושתו המלך ימצא, כי אמנם הינק עבר על דיני המכס בכפר קסיאש ובצדק הוחרמו 41 חביות של דגים. הערבים מתחייבים לשלם את הסכום הנ״ל תוך 6 שבועות אחר פסק הדין הדוחה את הערעור.

עמ' 466

LXI

a.

הענין נדון ביום הששי בשבוע, בחג לוציה הקדושה (13.12), שנת 1529, בפני ניקולאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

סטאניסלאוס מאלוגורסקי מחזיר למשה, יהודי מבוסק, 267 פלורנים.

b.

הענין דנון ביום האדון השלישי שלאחר חג הפסחא, בשנת 1529, בפני ניקולאוס קופיצקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

יוחנן פיאסצקי, יורש פיטריצ'ה (Pietrycze), מוכר לשמעון, למאיר בן שמעון ולישראל חותנו, את הדגה של בריכתו שבכפר פיטרצ'ה, החל מחג העליה של מאריה בשנת 1529, כנגד 60 מארקים פולניים, מטבע פולני עובר לסוחר, שמהם קיבל כבר במזומנים 41 מארקים, 60 גרושים במארק. כמו כן מתחייב פיאסצקי בערבות של 60 מארקים להבטיח ליהודים הנ"ל דייג בטוח ובלתי מופרע מכל צד שלישי.

עמ' 504

c.

הענין נדון ביום החמישי בשבוע לפני יום האדון שלאחר חג הפסחא, שנת 1530, בפני ניקולאוס פיאסצקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן פיאסצקי שופט בוסק וכו'...

יוחנן פיאסצקי, השופט הארצי של בוסק, מאשר שקיבל מידי סוכנו שמעון, יהודי מבוסק, 13 מארקים ו־10 גרושים במזומנים על חשבון של חוב שחבים לו שמעון הנ"ל, מאיר ואחותו. אחר ניכוי תשלום זה נותר חוב של 5,5 מארקים ועוד 2 גרושים.

עמ' 528

LXII

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלפני יום האדון הרביעי של הקוואר־סימה, שנת 1531, בפני ניקולאוס קופיצקי הפודסטארוסטא וכו'.

משה, יהודי בוסק, ואשתו פריידה לווים חוב של 100 פלורנים מן הגברת דורותיאה, אשת יוחנן Wrzeszcz ומתחייבים להחזירו לה או, אם זו תמות, לבעלה למחרת המחצית של הקוואַרסימה, בשנת 1532, שאם לא כן, עליהם להשיב ללווים כפל של החוב, כלומר 200 פלורנים.

LXIII

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלאחר חג הפסחא, שנת 1531.

משה ושמעון נקראו לבית המשפט בשם קהילת בוסק ושמעו את האשמתם של שמש בית המשפט אנדריאוס סטרפטובסקי ולודוביקוס וישניוביצקי כאילו ביום הששי האחרון בשעת תהלוכה דתית של הנוצרים חולל מכמה בתים של היהודים לחם קדוש של הנוצרים.

עמ' 611

LXIV

הענין נדון ביום הששי בשבוע לאחר החג, שנת 1535, בפני יוחנן פיאסצקי, שופט בוסק, יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, סטא־ניסלאוס טאשינסקי הנוטריון הארצי וכו'.

פסח, יהודי מאולסקו, מתלונן על כך שיעקב קושינסקי, המוכס והאדווקאט של בוסק החרים ממנו סחורה בשווי של 200 פלורנים ברוזניז' המצויה על אדמתו של הוד מעלתו הדביגוס, הפאלאטינוס של פודוליא. לעומתו טוען בא כחו של קושינסקי הנ"ל, כי ההחרמה נעשתה עקב עבירה על דיני המכס וכי הענין כולו חורג מתחום סמכותו של המשפט העירוני ושייך לבית המשפט של המלכות ועליו להכריע בדבר. לאחר שבית המשפט פסק שאמנם רשאי הוא לדון בדבר, הגיש בא כוחו של קושינסקי ערעור על החלטת בית הדין אל מארטינוס שצ'יגניובסקי הסטרוסטא של בוסק וביקש לקבוע מועד למשפט שאמנם נקבע ליום השנים עשר לאחר בואו של הסטארוסטא לבוסק.

עמ' 622

LXV

הענין נדון ביום הששי בשבוע בחג כל הקדושים 1535, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא... בארתולומיאוס באשצ'ימינסקי הנוטריון של בוסק וכו'...

משה, יהודי מבוסק לווה 100 פלורנים, 30 גרושים בפלורן, מפאולוס סטרפטובסקי ומתחייב לפרוע את החוב במלואו עד לחג המולד הקרוב בתנאים הרגילים.

עמ' 641

LXVI

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלפני חג המולד 1535, בפני יוחנן

אילקובסקי הפודסטארוסטא, פאולוס סטרפטובסקי, יוחנן קוטובסקי הנוטריון וכו'...

יקיר, יהודי מבוסק, לווה 48 פלורנים מאנדריאוס סטרפטובסקי ומתחייב בערבות של 48 פלורנים להחזירם ביום חג המולד הקרוב, בתנאים הרגילים.

עמ' 643

LXVII

a.

הענין נדון ביום האדון שלפני חג השליח מתיה הקדוש (24.2), שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן קוטובסקי הנוטריון הארצי של בוסק וכו'.

משה, יהודי מבוסק, משלם למארטינוס קרפסקי, הוכר ליסצקי, 50 פלורנים לאחר שבנו הרשיק ערב בהם לאיסאצ'קו ומנשקו, (מנשה) יהודי אוסטרוג, שהעלו את עדרם על שדות המרעה של מארטינוס קרפסקי הנ"ל שליד הדרך המובילה מגליניאני ללבוב וגרמו להם נזק. משה פורע את דמי הערבות של בנו לאחר שלא עלה בידו להביא למשפט את היהודים שנתבעו לדין על ידי קרפסקי.

עמ' 650

b.

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, בחג הפסחא 1536, בפני יוחנן אילקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, מתיה שלוטפינסקי סגן הנוטריון, ניקולאוס סטרפטובסקי עוזרו של הוד מעלתו הסטארוסטא של בוסק, אלברטוב הבאקאלאוריס, המזכיר הרושם תעודה זו וכו'...

משה, יהודי מבוסק, קונה מאציל סטאניסלאוס דוברוסולובוסקי 15 מדות של בד במחיר כולל של 62½ פלורנים ומתחייב בערבות מוסכמת של 62½ פלורנים להחזיר את הסכום הנ"ל עד לחג בארתולומיאוס הקדוש (24.8).

עמ' 652

c.

הענין נדון ביום האדון, בחג סטאניסלאוס הקדוש (8.5), שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי וכו'...

משה, יהודי מבוסק לווה ממארטינוס קרפסקי 300 פלורנים ומתחייב לפרעם במלואם שבוע ימים לפני חג המולד הקרוב, בתנאים הרגילים.

עמ' 661

LXVIII

הענין נדון בחג מארגאריתא, (20.7), שנת 1536 בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק, יוחנן יאנוש הנוטריון של העיר וכו'...

יוחנן יאנוש מאשר כי התחייב לזמן של 3 שנים להפריש ולשלם למשה, יהודי ומוכס של בוסק, שליש מההכנסותיו, 20 פלורנים לשנה, הבאות לו מידי טרסקא הקאנוניקוס של לבוב. והואיל ולא עמד בהתחיבותו ושלם רק 17 פלורנים על חשבון השנה הראשונה, הריהו נותן בזה למשה הנ"ל הרשאה לעקל כל רווח וכל הכנסה שתבוא לו מן הפארוכיה הנ"ל.

עמ' 670

LXIX

הענין נדון ביום השני בשבוע שלפני חג לאורנטיוס הקדוש (10.8), שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

אכמן, יהודי ואזרח בוסק, לווה משמעון, יהודי ואזרח בוסק, 60 פלורנים ומתחייב להחזירם ביריד שביארוסלאב שלפני חג העליה של הבתולה מאריה המהוללת ביותר (15.8), וערבים לפרעון החוב הם משה ודוד בנו, יהודים ואזרחים של בוסק.

עמ' 673 —

LXX

הענין נדון ביום השלישי בשבוע ביום Dorollationis S. Joannis?, בשנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

א. משה, יהודי ואזרח בוסק, לווה מלוקאס, אזרח וסוחר מקראס־ניסטאב, 60 פלורנים ומתחייב לפרוע 57 פלורנים בחמשה תשלומים שווים, 11 פלורנים ועוד 12 גרושים כל תשלום, שישולמו בירידים שבוולאדימיר (Włodzimierz) ושבבלז בתאריכים הבאים:

1. לפני כניסת הקוואַרסימה של שנת 1537 — בוולאדימיר.
2. לפני חג מיכאל הקדוש, 1538 — בבלז.
3. לפני כניסת הקוואַרסימה 1538 — בוולאדימיר.
4. לפני חג מיכאל הקדוש 1539 — בבלז.
5. לפני כניסת הקוואַרסימה 1540 — בוולאדימיר.

כמו כן הוסכם שאם יתרשל משה בתשלום של שעור החוב, ישלם את כפלו. —

עמ' 675 (אותו תאריך)

LXXI

איסאצ'קו, יהודי אזרח בוסק, מתחייב לפרוע לאותו לוקאס 48 פלורנים שהם חוב, שלווה חתנו מארקוס, (מרדכי), בחמשה שעורים: 4 שעורים בני 10 פלורנים כל אחד ושעור אחד ואחרון בסך 8 פלורנים, שמועדי פרעונם כמו במס' LXX.

עמ' 680

LXXII

הענין נדון ביום השני בשבוע הוא יום דיוניסוס (9.10), שנת 1536, בפני ניקולאוס שצ'גניובסקי הסטרוסטא של בוסק, יוחנן פיאסצקי, השופט הארצי של בוסק, יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

משה תובע מהאציל קושינסקי 80 פלורנים בעד בד, 4 שוורים ועוד הפצים שמכר לו. לאחר שקושינסקי דוחה את התביעה מכל וכול, מחייבו בית המשפט בשבועה: „כה יעשה לי אלוהים והצלב הקדוש", שזמנה נקבע ליום הששי בשבוע שלפני יום הדוויגוס (17.10).

עמ' 686

LXXIII

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, הוא יום של שמעון ויהודה השליחים הקדושים, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

האחים שאצ'קו הבכור טובידזא Towydzo הגרמנים ובוהדאן, הנעדר מבית המשפט, יהודים וכל אזרחי אוסטרוג, לווים ממיכאל, יהודי ואזרח לבוב, 430 פלורנים ומתחייבים, כולם ביחד וכל אחד לחוד, לפרוע את החוב ביריד שבלבוב שלפני החג הקרוב של אגנס הקדושה, ותנאי ההלואה הרגילים.

עמ' 689

LXXIV

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, הוא יום המחרת ל- Presentatio של מאריה הבתולה הקדושה ביותר, שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא, יוחנן פיאסצקי השופט הארצי של בוסק וכו'.

הואיל והתובע משה, יהודי ואזרח בוסק, לא עמד לדין ביום שלפני החג הנ"ל נגד מתיה מאשליק, פטר בית המשפט את משליק מכל אשמה וביטל את התביעה.

עמ' 696

LXXV

a.

הענין נדון ביום הרביעי, הוא חג של לוציה הקדושה, 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

א. משה לווה 300 פלורנים ממארטינוס קרפסקי והתחייב להחזירם בתנאים רגילים, עד לחג המלה הקרוב של האדון (1.1).

ב. החוב הנ"ל נפרע וקרפסקי מבטל לצמיתות את שטר החוב.

עמ' 698

b.

הענין נדון ביום האדון השלישי שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי וכו'.

משה, יהודי ואזרח בוסק לווה מיוחנן קוהובסקי ומאשתו סופיה 600 גרושים רחבים (10 kóp.) של כסף דליטא ומתחייב, בערבות מוסכמת כשעור החוב, לפרוע את החוב עד לחג הקרוב של שלושת המלכים.

עמ' 703

LXXVI

הענין נדון ביום השלישי בשבוע, הוא חג סטפאנוס הקדוש (26.12) של שנת 1536, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

בהעדרו של המלווה אנדריאוס סטרפטובסקי מבית המשפט פורע יקיר, יהודי ואזרח בוסק, חוב של 48 פלורנים שמועד פרעונם חל על היום שלפני חג המולד האחרון ובית המשפט פוטרו מלפרוע את דמי הערבות המוסכמים.

עמ' 708

LXXVII

הענין נדון ביום החמישי בשבוע, הוא חג כניסתו של פאולוס הקדוש בברית הדת הנוצרית (25.1), בשנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטא־רוסטא של בוסק, פטרוס פרושקא, עוזרו של הסטארוסטא של בוסק ואלברטוס שלוצ'רובסקי, הבאקאלאריוס והנוטריון של בית המשפט וכו'.

אכמן, יקיר, משה ודוד בנו, כולם יהודים ואזרחי בוסק, לווים 150 פלורנים מדוד האנדל, יהודי ואזרח קראקוב, ומתחייבים, כולם יחד וכל אחד לחוד, לפרוע את החוב בארבעה תשלומים כלהלן: א) 40 פלורנים כעבור שבוע, משמע, ביום הרביעי הקרוב שלפני חג ההטהרות של מאריה הבתולה הקדושה ביותר (2.2), ב) 40 פלורנים לפני היריד שביארוסלאב. ג)

40 פלורנים לפני היריד שבלבוב, כלומר, לפני החג הקרוב של אגנס הקדושה. ד) 30 פלורנים בחג של פטרוס הקדוש, ערב היריד בפשמישל. (Przemyśl).

משה, יהודי ואזרח בוסק, לווה מדוד האנדל הנ"ל 15 פלורנים ומתחייב להחזירם בערבות כשעור החוב, עד לחג הקרוב של פנטקוסטה.

עמ' 712

LXXVIII

הענין נדון ביום השני בשבוע שלאחר יום האדון התשיעי שלפני חג הפסחא, שנת 1537, בפני איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

משה, יהודי ואזרח בוסק, לווה בתנאים הרגילים 60 פלורנים מלוקאס, אזרח וסוחר מקראסניסטאב, ומתחייב להחזירם, קצתם במזומנים וקצתם בסחורות, עד לחג הקרוב של בארתולומיאוס הקדוש.

עמ' 717

LXXIX

a.

הענין נדון ביום השני בשבוע, הוא יום חג של אגתא הקדושה (5.2), שנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

משה, דוד בנו, אכמן חותנו ואיזאצ'קו, כולם יהודים ואזרחים של בוסק, מאשרים, כי יאקוש ובייניש, יהודים ואזרחים של קרמניץ (Krzemieniec), הסכימו לשלם להם פיצויים מלאים בעד הנזק שנגרם להם מחמת ההזנחה והאחור שבאספקת השיפון שקנו מהם: משה ובנו דוד — 53 טונות; אכמן — 53 טונות; איזאצ'קו — 58 טונות. אי לזאת הם פוטרים אותם מכל התחייבות כלפיהם.

עמ' 731

b.

הענין נדון ביום החמישי בשבוע שלפני יום האדון שלפני חג הפסחא שנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

יאקוש ובייניש הנ"ל משלמים בסחורות בעד הנזק שנאמד ב־300 פלורנים.

עמ' 733

LXXX

הענין נדון ביום השני בשבוע שלאחר יום האדון שלאחר חג הפסחא שנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

משה, יהודי ואזרח בוסק, מאשר כי חייב ללוקאס, אזרח וסוחר מקראסניסטאב, 22 פלורנים ועוד 24 גרושים שהם תשלום על חשבון חוב שנרשם ע"י בית המשפט בבוסק.

עמ' 734 (התאריך כנ"ל)

LXXXI

בית המשפט מחייב את נאסאן, (ניסן) יהודי מלבוב ואת בנו של כהן, יהודי מאולסקו, להציג תוך שבועיים שטר חוב על 58 פלורנים שנתן לו אברהם בן משה, יהודי מבוסק.

עמ' 740

LXXXII

הענין נדון ביום הרביעי בשבוע, הוא יום סיגיסמונדס, שנת 1547, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

פאולוס סטרפטובסקי מאשר, כי שמעון יהודי ואזרח בוסק, פרע לו במלואו חוב של 100 פלורנים ומבטל לצמיתות את שטר החוב שנתן לו אותו שמעון על אותם 100 הפלרנים. יחד עם זאת פוסק בית המשפט, כי על שמעון או לשלם לסטרפטובסקי 5 פלורנים שעליהם לא הוסכם בכתב אלא בעל פה או להשבע שאינו חייב עוד דבר לסטרפטובסקי הנ"ל.

עמ' 751—752 (חסרה ההתחלה)

LXXXIII

הואיל והתעודה לקויה בראשיתה, לא ניתן לעמוד על טיבו המדויק של הריב המשפטי בין נאסאן (ניסן) [12] בן הרב ולבין נאסאן (ניסן) בן כהן ניתן אך לומר, כי הריב הוא על סחורה ועל זכות הבעלות עליה. בית המשפט לא יישר כנראה את הריב בישיבתו ונאסאן בן כהן תובע מנאסאן בן הרב לערוב בסכום של 339 פלורנים שיעמוד למשפט הקרוב שביניהם.

עמ' 762

LXXXIV

הענין נדון ביום השני בשבוע, למחרת היום של מאריה מגדאלינה הקדושה (22.7), שנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא וכו'...

משה ודוד בנו לווים ממארטינוס קרפסקי 400 פלורנים ומתחייבים לפרעם במלואם עד לחג הקרוב של לוציה הקדושה (13.12), בתנאים הרגילים.

עמ' 770

LXXXV

הענין נדון ביום החמישי בשבוע לפני החג של סטפאן (8.5), שנת 1537 בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'.

פאולוס ביסטרייובסקי, מיופה כוח של פטרוס מארצ'ינובסקי, הטריבון של בלז וגובה המסים של בלז ושל חולם, מציג רשימה של חייבים במס של שנת 1536 ודורש לרושמה בתוך רשומות בית המשפט של בוסק. וזה תוכנה:

1. כפר Pobużany — פופ (pop) ומסבאה (taberna).
2. בכפר (Krasne)[13], Craszne — פופ
3. ב- Nyznanonowo (Nieznanow) - - בית מלאכה (taberna manuale)
4. ב- Czarnyż (Czarnysch) — טאברנה
5. ב- Olszanica (Olschanyccza) — פופ וטחנת קמח
6. ב- Mormurowicze — פופ וטחנת קמח
7. ב- Radziechów (Radziechowo) — טאברנה
8. בכפר Stronibaby (Sthronybaby — לא פרעו מס פשתן
9. ב- Lopatyn (Lopazyn — 3 טאברנות
10. ב- Pawłów (Pawolowo — טאברנות
11. ב- Ostrów (Ostrowo, (Stany) Stanij — פופ ובית כנסת
12. ב- Bezbrudy (Bezbrody — פופ, בית כנסת וטאברנות
13. ב- Ohładów (Ohledovo — טחנת קמח
14. ב- Uwin (Owyn — 2 טאברנות
15. ב- Romanówka (Romanowo — פופ ובית כנסת וכן טאברנה
16. בכפר Kulików (Kulykowo ו- Borszczów (Borszczowo — גם טחנות קמח.
17. בבוסק טחנת 8 גלגלים לא שלמו
18. גם מסבאה ב- Kędzierzawce (Kedzeszowice לא שילמה אך שמש בית המשפט ספר, כי היא נעזבה אותה שנה.

עמ' 771

LXXXVI

הענין נדון ביום הששי הוא יום לאורנטיוס הקדוש (10.8), שנת 1537, בפני יוחנן איליקובסקי הפודסטארוסטא של בוסק וכו'...

פאולוס זגורסקי, שופט היהודים מטעם סטניסלאוס קמיטא מוישניצה, הוד מעלתו הפאלאטינוס של בלז, קורא פסק דין של הפאלאטינוס (וויבודה) וזה תוכנו: ביום החמישי בשבוע, ערב החג של לאורנטיוס הקדוש נתברר

בלבוב בפני הפלאטינוס של בלז דינו של יקיר נגד נחמן, משה, דוד נבוכא (?) בניו של משה, כולם יהודי בוסק שהתחייבו, בערבות מוסמכת לפרוע לסטאניסלאוס ויוחנן קרפקו חוב של 400 פלורנים שבועיים לפני חג העליה של מאריה מצד אחד, ולפטור את יקיר מכל התחייבות שבשטר החוב הנ"ל מאידך. היהודים הנ"ל לא פטרו את יקיר מהתחיבותו ועל כן פוסק הפאלאטינוס שעליהם לעשות כן ולשלם לו את דמי הקנסות ששילם בהקשר לפרעון חוב זה. פאולוס זגורסקי טוען כי נחמן, בניגוד לפסק הדין של הפלאטינוס, סרב לשלם את חלקו ליקיר הנ"ל.

1. בשנת1913 הפשתי בארכיון הברנדינים בלבוב (משנת 1918 ארכיון ממלכתי פולני) חומר לתולדות יהודי־ברודי.
בהזדמנות זו מצאתי גם תעודות לתולדות היהודים בבוסק בשנים 1499—1537.
2. מתוך כתבי בית המשפט בבוסק בארכיון הברנדינים בלבוב כ"ד
3. מספר העמוד בכ"י הנ"ל.
4. hort מטבע כסף = 18 גרושים.
5. rotmistrz
6. Łopatyn ע"י ברודי.
7. Inducta Relattorum et Instriptiionum Castrensi Buscensc ab anno 1520—1547 Ind. I, Nr. 2[2]
8. kopa = 60 גרושים.
9. Akta grodzkie i ziemskie vol. XIX p. 467 Nr. 2596; 2597 : תמציח גם ב
10. Vol. XIX p. 466 Nr. 2600.
10א. אוגרים.
11. שטיח תחת האוכף.
12. או נתן.
13. לפי השמות כפי שנקראו במאה הי"ט.
Gemeindelexikon von Galizien 1907.

II.

תעודות ארכיוניות משנים
INDUCTA RELATORUM INSCRIPTIONUM
CASTRENSE BUSCENSE

Pag. 7[1] 1537—1499

1 b[2]

Acta sunt haec in castro Busco feria tertia post festum Sanctae Trinitatis anno 1499 presentibus Buscensibus et nobilibus videlicet Nicolas Chrzanowskij vicecapitaneo Nicolas Byeleczkij Judice Castrensibus Buscensibus Johannis Rzepyeczkij curiensis regie majestate Johannis Chonikowskij et aliorum ad premissa fidedignorum

Moscheij Iudeus

Veniens personaliter Judeus Moscheij coram Jure proposint super **Judeum Nassan** pro diffamacione et super colli ipsius Moscheij accione. Item adnuso Nassan ni eodem causa prodamavit se ad dominum Capitaneum ad ipsius felicem adventu per feria quarta ad castrum Busco ut dictam causam diffirmaret et sentenciasset et si dictus dominus capitaneus non venisset, tum hac causa decet per dominum vicecapitaneum et dominum Judicem diffirmare et sententiare inter ambas partes et moysess fideiusset per nassan ipsun gestitur et coram judico

Vadium Moscheij

Per me Nicolaum Chrzanowskij vicecapitaneum Buscensem est vadium vallatum vigore Regio officio capitaneatus inter partes videlicet moscheij et nassan sub sexaginta marcarum peccunia ut dictis presentibus nullis violencijs inter se perdeunt aut diffamaciones se inter aliqua pars aliam partem ullo malo aut opere sinistro impedurit ut leserit igitur (pag. 8) triginta marcas castro et triginta parti succumbet et super hoc utraque pars consensit et memoriale posuit quod iudicium accepit.

pag.45 II c

Acta sunt hec in Castro Buscense feria sexta ante Dominicam Ramispalmarum proxima anno domini 1538 Presentibus Nobilibus Stanislas Kupieczkij protunc vicecapitaneo Stanislao Czycmyeczynski, Petro Pruskij, Laurentio Ostrovskij et alijs testibus fide dignis

Jakyer et Herburth

Comparens personaliter coram officio et actis presentibus castrensibus Buscensibus Nobilis Marcus Nyestuchowskij de Nyestuchow et Bauwnijn heres Recognovit quia accepit et manualiter removit a Providis **Jakyer et Manusz Judeis** et Civibus Buscensibus nonnaginta florenos cum tribus horth[3] peccuniarum Necnon stamina sex panni unum videlicet stamina panni hakskij[4] colore Blakitnij in duodecim cum medio florenis peccunie atque duo stamina panni Czwijkovicensi unum colore Blakitnij et aliud stamina colore Brunathnij in viginti florensis in moneta et tria stamina panni lombarskye[5]

coloris rubri° in quattuordecim florenis cum uno horth moneta et numeri polonicale pro triginta Boves pro unoque bove per quinque florenos unique horth debiti olim Nobilis Jacobi Dąmbskij per eosdem iudeos ipsi Dąmbskij in actis presentibus superius insripti in manus generosi Nicolai herburthi tribunis Camenecensis testamentoque prefati olim Jacobii Dąpski exequitoris differendum hoc totum fore Et huisdem prefatus Nobilis Marcus Nyestuchowskij recendendo a suo iure (p. 46) et districtu Leopoliense et huic Juri Castrensi Buscensi toto incorporando Cavens pro Ratho pro Generoso nicolao Herburth Tribuno Camenecenso Recognovit quia se et suos successores inscripsit, obligavit presentique inscriptione se et suos successores incribit et obligavit presentique inscriptione se et suos successores inscribit et obligavit et prefatum Nicolaum Herburth tribunum Camenecensem tamquam exactorem Nobilis olim Jacobi Dampskij testamento debebit et sui successores debebunt statuere ad acta Castrensia Buscensia presentia hic in Castro Buscense quo quarta die ea die post festum Pasche proxime venturum ad quittandum eosdem Jakyer et Mannusch Judeos et Cives Buscenses de prefatis Nonaginta florenis cum tribus horth et de sex stamnibus pannis superius expressis per eiusdem Nyestuchowskij eidem herburth allatis necnon de quinque florenis per Choijnowskij solvitorum nobili olim Jacobi Dąmpskij ab eisdem Judeis pro incittato olim domini sui Dampskij receptus ac ad cassandum et mortificandum inscriptionem et obligationem pro prefatis triginta boves in actis presentibus superius iscriptam et contentam sub vadio similis summe Centum triginta septem cum medio florenorum peccunia et si prefatus, Marcus Nyestuchowski prefatum generosum Nicolaum Herburth pro tempore superius ex-

presso hic in castro non statuerit aut statuere neglexerit extunc prefatum vadium ad solvendum eiusdem Judeis succumbet et eius successores succumbent. Pro quo vadio si se ipse Nyestuchowski et sui successores cittari permisserit hic in Castro Buscense in primo termino tamquam proemptorio parere et contendere debel et debebunt ac pro prefato (p. 47) vadio sattifacere nulla se exquisite nec colore excogitato neque iudicialiter neque extra iudicialiter proximo tamen differendo neque terris Regalibus neque expedicione bellica vero simplici infirmitalibus neque aliquibus Juris remodiis ipsos Judeos Jakyer et Maynusch eundem a quibus prout inscriptione recedit et se abrenunciat sub amissione sue cause, et quitquid sibi prefatus Marcus Nyestuchowsky contra ipsos Judeos, id ipsi Nyestuchowskij debit obesse et ipsos judices prodesse totiens quotiens prefatis Judeis opus fuerit nulla proscriptione ipsos evadendo super quod memoriale positum est.

pag. 48 II d

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quinta solemnis festo pasce proxima anno domini **1538** Presentibus generosis et nobilibus Stanislao Seczygniewskij Capitaneo Buscense, Petro Prusskij, Matia Pystrassowskij et alliis testibus fidedignis.

Prottestacio Moseyowa-Krapskij.

Stantes personaliter coram officio et actis presentibus castrensibus Buscensibus famatus et nobilis Martinus ministerialis terrestris Georgius Zwaszowskij protunc vicecapitaneus Castrensibus Buscensibus et Stanislaus Kupyeczkij quia prout erant ex parte provide **frajda** consortis providi olim **Moscheij iudei et Civis Buscensi** additi

et missi ad consprirendam violentiam per Generosum Martinum Krapskij Rothmagistrum sancte Regie Majestate in medietate dominis sue et omnium.

pag. 51 III

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quarta ante dominicam Rogationem proxima anno domini 1538 Presentibus Generosis et Nobilibus Stanislao Seczygneyewski Capitaneo Buscense, Mathia Czolyowski, Valentius Dolinski, Matia Pystrasschowskij et alijs testibus fide dignis.

Cassatum et satisfactum Belzeczkij cum Simone Judeo.

Comparens personaliter coram officio et actis presentibus castrensibus Buscensibus Providi **Simon et Maier** filius eiusdem **Simonis Judei** et Cives Buscenses manu coniuncta et indivisa recendendo a suis Juribus quibusvis Judaeis omnibus cuius cumque Pallatinum et hinc Juri Castrensi se in toto incorporando sanimente et corpore exactos publice et per expressum Recognoverunt quia ambo in solida manu coniuncta et indivisa convertere quadraginta boves unumquemque bovem per quattuor florenos et tres grossos peccunie hoc est pro summa centum sexaginta et quattuor florenis peccunie communis bone in regno currente monete et numeri polonicale consuetorum quemlibet (pag. 52) florenum per triginta grossos computando apud Generosum Nicolaum Belzeczkij heredem de Belsscze Pro quibus quadraginta boves prefatis Ipsi Judei Simon et Maier filius eiusdem Simonis heredem coram acta presentia prefato Nicolas Belzeczkij in effectu solverunt quinquaginta florenos peccuniarum quos quin-

quainta florenos peccunie in moneta. Ipse Generosus Nicolaus Belzeczkij ab eisdem prefatis Judeis coram offitio et actis presentibus Buscensibus personaliter stans recognovit se actexisse et manualiter levasse Residuam vero summam pro dictis quadraginta boves videlicet Centum et quattuordecim florenos peccunie in quemlibet florenum per triginta grossos computando peccunie communis bone in regno currente monete et numeri polonicale consuetorum preffati **Simon et Maier** filius **eiusdem Simonis Judei** et Cives Buscenses manu coniuncta et indivisa amboque insolidum Dicto generoso Nicolas Belzeczkij tenentur et presentibus obligantur huic ad festum Sancti Bartolomei apostoli proxime venturo wundinarum Buscensium eiusdem festi proxime venturarum solvere et complere. Casu quo non solverint aut solvere neglexerint extunc in crastino eiusdem festi sancti Bartolomei apostoli proxime venturi debebunt tenebuntur presentibusque se obligant sibi generosus Nicolas Belzeczkij dare realem intromissionem et pacificam possessionem in dominios suos in oppido Buscense iacentium ac in omnia bona sua mobilia et immobilia mercataque sua atque in towarij[7] et generaliter in omnia bona sua ubicumque ea habuerint mobilia et imobilia eam in regno Polonie et in magno ducatu lithutnie per ministerialem quemcumque sibi prefatus Nicolaus Belzeczkij ad intromittendum elegerit et iam sive alicuius additione officij Et data sibi intromissione et paciffica possessione debent (p. 53) et tenebunt ipsum tueri et deffendere et deliberare ita per prefata bona paccifice et quiete ab omni impeticione iuridica quacumque personarum posset debit modo obligatoris in prefatis Centum et quatuordecim florenis peccuniarum a prefato festo Sancti Bartolomei apostoli vel potius ab adaptacione possesionis ad aliud festum Sancti Bartolomei proxime venturo et

a festo Sancti Bartolomei apostoli proxime venturo ab aliud annis se sequentibus usque ad plenariam solucionis predictorum Centum et quatuordecim florenorum peccunie Cum omni Jure dominio et proprietate ac cum omnibus utilitatibus ex eiusdem bonis predictis provenientitus nihil excipiendo Et tenebuntur dicti Judei preffatum Nicolaum Belzeczkij occasione permissorum tueri defendere et eliberare sub vadio Centum sexaginta et quattuor florenorum peccunie quod si tueri defendere et eliberare noluerint aut neglexerint vel in prefatis bonis per se vel submissos personas quovis modo Iniuriam faciunt et se occasione premissorum pro prefati vadio hic ad castrensia Buscensia cittari promiserint vel eorum successores promiserint extunc in primo termino tamquam proemptoris hic in castro Buscense parere et respondere tenebuntur et coram successores debebunt tenebuntque bonaque prefata pacificare ab omnibus personis prout ad aliquam personam prosciptio pertinet Quod si in prefato termino premissa non fecerunt seu facere neglexerint aut Iniuram si quam intulerint resacrire nollent extunc in eodem termino tamquam proemptorio pro prefato vadio a Jure non recendendo satiffacere tenebuntur successoribusque eorum debebunt nulla re exquisita nec colore excogitato neque Judicialiter neque extra iudicialiter vera nec simplici infirmitatibus neque terris (p. 54) regalibus neque expedicione bellica ac nullis remedijs iuris nec aliquibus consuetudinibus Regni polonie et statutis novis terrestribus laudatis et laudandis contrarium ipsi Nicolao Belzeczkij obstantibus terminum prefatum differendo neque quovismodo ipsum vel eius successores pro prelato vadio evadendo quod vadium debet converti in summam essencialem sive principalem sive corporali nec quisque sibi contra ipsum aut eius successores recipiendo in auxi-

lium sub amissione sue cause nihilominus soluto vadio utique presenti inscriptioni et in ea contentis satiffacere eidem nicolas Belzeczkij et successoribus eius tenebuntur, totiens quociens sibi et eius successoribus opus fuerit super quod memoriale positum est quod officiu accipit.

pag. 62 IV

Acta sunt hec in Castro Buscense feria secunda post festum sancti Marcelli proximo anno domini 1538 Coram Generoso et nobilibus Joseph Dusza vicecapitaneo Joanne Pyaseszkij Judice terrestri castrensibus Buscensibus Stanislao Bronyowskij Bartolomeo Brzeszczijanskij et alijs testibus fidedignis.

Officiam cause eadem die et sub eodem actis sunt cellebrate.

Actio Mosseijowa cum Krapskij

Alloquebatur famata Frejda relicta providi olim Moschey judei et Civis Buscensis coram officio castrense Buscense ni et voram Generosum Martinum Krapskij Rothmagistrum[s] sacre Regie Majestate ut violentum occupatorem domus in antiqua Civitate Buscense inter Judeos sitta et predij in suburio eiusdem oppidi iacentium quoadfortem ipsius reformatio iis more iudaico serviendo Juxta suam Causam Inndeferencie primam terrestralem castrensi Buscensi quia ipsum attraxit ad offitium pro prefata violenta occupacione seu expulsione de pasifica possesione honorum ipsius reformationis Cunis Inndeferencie tenor est sequitur et est talis.

Nicolaus Seczygnijewskij Capitaneus Buscensis cum Tibi generoso Martino Krąpskij comipatori et assessori

violento domus sua sortis eiusdem in Busko sitte in Civitate antiqua inter Judeos necnon predij in suburbio Buscense sitto sive si aliquod te ius iustum illic habere protendis Indeferencie providam freijdam consortem seu relictam olim Moschey iudei de Busko coram nobis seu offitio nostro castrense contra te gravi in querella deposuisse seu querulasste quomodo tuo non attendendo Jus coram in volencia eiusdem ipsam de possesione pasiffica bonorum reformacionis suo more iudaico sibi factam per prefatum olim Mosseij Judeum maritum ipsias legittimam et restuatam in bonis suis sorte bonorum ipsam quocumque modo conveniendo expulsisti et violenter eiecisti videlicet de domo prefata sitta in civitate Buscense antiqua inter Judeos et predio in suburbio Buscense. In quibus talis reformatio prefate Freyde per prefatum Moscheij facta se extendebat quorum bonorum ipsa freyda vigore prefate refformationis sue semper paciffice et quiete difficiebant usque ad tuam violentiam expulsionem eosque ipsius mobiles quos ipsa in bonis suis reformationis (pag. 64) sue habuit propriis in cameris et testudine necnon varijs (?) ibidem in domo prefato violente ipsam expellendo et eiacendo occupasti et recipisti puto argentum preparatum et fractum aurum Margaritas peccunias in moneta et auro nemino et alia domestica suppelectilia et ni predio de quo etiam expulisti pecora cornuta et pecudes et ovem et alias oves eosque illi in bonis refformationis sue ipsius proprie continebant violenter recipisti et occupasti ipsam de bonis prefatis refformationis sue violenter eiecendo et expellendo non consumendo ipsam illo iure pro prefatis bonis per te violenter acceptis.

Proquibus rebus per te violenter expellendo ipsam de bonis reformationis sue ipsius proprijo. Ipsa frejda reservat sibi terminum specialem actionis in iure competenti

tantum pro prefata expulsione violenta ita ut premissum et supra de prefatis refformationis (bonis sue) videlicet de domo in Civitate Buscense antiqua sitta inter domos judeorum necnon de prefato predio in suburbio. Buscense sitto coram te coram offitio nostro Boscense capitaneali querelam eandemque expulsionen violentam coram te iuxta Juriformam coram manifestavit et obduxit prout tibi latius in termino declarabint pecijt que nobis sive offitium nostrum castrensum Capitaneatus extunc eidem de remediis Justicie prenderemus ex offitio nostro Capitaneali nos atque vident quia statuto Regni cautum est quod locorum capitaneatus tenentur providere nec alicui violencia infferatur...

pag. 126 V.

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quinta ante festum Sancti Egidij proxima anno domini millesimo quingentesimo tricesimo octavo Presentibus Generoso et nobilibus Stanislao Kupyeczkij vicecapitaneo Buscense Joanne Laszcz vicecapitaneo lopaciense°) et alijs testibus fidedignis.

Comparens personaliter coram offitio et actis presentibus castrensibus Buscensibus **Providi Simon et Saczko**[19] **tamquam seniores Judei suo et aliorum Judeorum modo Civium Buscensium publice** et per expressum recognoverunt quia a **viginti octo et** non pluribus **Judeis** (pag. 127) extorferunt a quolibet Judeo per unum florenum Contributionis Regie in Commitione generali proximo presento pro anno domini millesimi quingentesimi trecesimi octavi laudate ex se sub iuramento in scola sua more Judaico facto hoc coram offitio et actis presentibus recognoverunt

se fecisse quod modo a pluribus Judeis dumtaxat a viginti octo Judeis acceperint et quod modo sunt plures Judei quia contribucione in manuas Generosi Domini Petri Marczijnowskij Exactore terrestri Belzensi hac coram offitio dederint de qua contributione dictus dominus Exactor eosdem Judeos quittavit. Super quod memoriale positum est quod officium accepit.

pag. 167 VIII.

Acta sunt hec in Castro Buscense dominica die post festum sancte lutie proxima anno domini millesimo quingentesimo tricesimo octavo Presentibus Generoso et nobilibus Stanislao Kupyeczkij vicecapitaneo Buscense, Felice Grzybowskij et me Stanislao Czassowskij presentibus actis scribentem alijs testibus fidedignis.

Jakijer Cum Abramowijcz

Comparentis personaliter coram offitio et actis presentibus Buscensibus **Providi Jakijer et Abraham sossthak Judei et Cives Buscenses** publice et per expressum Recognoverunt Quia foris averunt et emerunt demissionem piscine in villa Schwinbarij Generosi Bohowijtijn Pijohowijcz in wolyn *) pro certa peccunie summa ad cuius piscine medietatem Ipsi Judei Providum Nicolaum Abramowijcz Civem Buscensem admiserunt et ad se susceperunt qui prefatus Abramowijcz ante premissionem piscine ex eadem piscina (pag. 168) iam dedit ni effectum atque zadathku[11] sexaginta florenos peccunie proprie etiam sal tunnas propter imponendos pisces ac peccuniam familie

na zadatek dare debet. Et ad conducendum salis tunnarum ad locum prefatum dicte piscine rursus forefieri tam dicti Abramowijcz quod prefatorum Judeorum debent fieri Et si prefatus prefatus Bohowijtijn indigerit piper et alios radices herbarum atque zijol[12] pannum Malmatum et alios potus ab eosdem Judeis. Et si non habuerint ea soli Judei extunc ipse Nicolaus Abramowijcz dictis Judeis ea omnia pro necessitate dicti Bohowijtijn tribuere debet ac pisces suis proprijs peccunijs exemere decet Et si quod opus fuerit et defecerit aliquid peccunie ad exemendas pisces Extunc ipse Nicolaus Abramowijcz a negotiatore ad dictos pisces aquirere decet et eisdem pecunnijs dictos pisces exemere tenebitur dictus Nicolaus imprimis decet accipere summam suam (pag. 169) ad dictos pisces repositam Et debent ipsi Judei eundem Nicolaus Abramowijcz tueri et intercedere a quolibet impedimento et ab omni impeticione iuridica occassione premissorum quocumque personarum quod ad quam personam pertinet terrestris proscriptio Juxta Jurifformam. Super quod memoriale positum est.

pag. 188 X.

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quarte post festum sancte Agnetis proxima anno domini millesimo quingentesimo trecesimo nono Presentibus Generoso et Nobilis Andreo Miakijkisij tribuno lubaczoviense ac Capitaneatus Buscense, Administratore Stanislao Kupijeczkij, Felice Grzybowskij, Matia Choloyowskij et alijs testibus fidedignis.

INGROSSACIO TERRARUM RUTHENORUM EX PARTE JUDEORUM BUSCENSIUM[13]

Providi Simon **Jakijer Lazar et Abraam Schostak** (pag. 189) **Judei** et Cives Buscenses stantes personaliter coram offitio et actis presentibus Castrensibus Buscensibus Reproduxerunt coram prefato offitio terrarum pergamineas sacre Majestate Regie occasione Concessionis libertatis a solucione exactionis annuae sub tittulo et sigillo eiusdem sacre Majestate Regie habent quas petierunt ad acta presentia Castrensia Buscensia inscribi et acticari admitti Et offitium prefatum Castrense Buscense visis prefatarum terrarum sub tittulo et sigillo sue sacre majestate Regie habuit sanas salvas et prorsus in nulla suspectas et viciatas esse easdem adacta presencia inscribi et acticari admisit quarum terrarum tenor de verb ad verbum sequitur et est talis.

LIBERTAS JUDEORUM DE BUSKO[14]

Sigismundus dei gratia Rex Polonie, Magnus dux lituanie, Russie, Prussieque, etc. dominus et heres Signifficamus tenore presentium universis. Quia annuententes suplicacionibus **Judeorum nostrorum in oppido Busco** residencium ac rationem habentes damnorum que per Tarttaros, his temporibus acceperunt, Eosdemque Judeas gratia nostra relevare volentes, dedimus et concessimus illim libertatem ab exactione nostra annua, Ratione cuius viginti florenos ungaricales puri auri et iusti ponderis nobis singulis (pag. 190) annis solvere consueverunt, nec non ab alijs exactionibus sive Contribucionibus nostris supra omnes Judeos in Regno nostro agentes, per nos

imponendis et instituendis, damusque et concedimus hinc ad unius anni decursum per presentes. Et quia questi sunt nobis prefati **Judei Buscenses se** in solvenda nobis ipsa nostra exactione viginti florenorum annua gravari, eo quo absque ullo moderamine ita nunc ab eis exigitur quando sunt pauciores, sic uti exigebatur ante hac cum erant numerosiores. Judeo permoti suplicationibus eorundem Judeorum et propter minorem, eorum numerum, quem nunc esse pertendunt, facimus illis hanc gratiam, quod finita hac libertate eis concessa, solvere debeant nobis quotannis ipsos viginti florenos ratione predite exactionis nostre annue non in auro ut prius solvebant, sed in moneta Regni nostri per triginta grossos florenum quemlibet computendo. Quocirca Exactoribus nostris ad huius modi exactiones et Contribuciones nostras Judeorum deputatis et constitutis ac deputandis et constituendis mandamus, quatinus prefatos Judeos Buscenses in libertate ac moderacione per nos eis facta in solvenda annua exactione prefata anservetis pro gratia nostra. Harum, quibus sigillum nostrum et appensum, testimonio literarum. Actum et datum Cracovie in Concentione generali feria quarta Cinerum. Anno domini millesimo quingentisimo decimo octavo, Regni nostri duodecimo.

Relatio in Christo Patris Domini Mathie Episcopi Premisliensis et Regni Polonie Cancellari.

Petrus vicecapitaneus et vicecancellarius subscripsit.

pag. 251 XIII.e.

Acta sunt hec in Castro Buscense Sabbato Dominice Ramis palmarum proximo atque die festi Anunciationis gloriose reginis Marie anno domini millesimo quingente-

simo quadragesimo Coram (pag. 252) Generosa et Nobilibus Stanislao Kupyeczkij vicecapitaneo et Joanne Pyaseczkij Judice terrestri et Castrensi Buscensi Jozepho Duscha, Andrea Kosinlowskij et alijs testibus fidedignis.

OŻGA — JUDEI BUSCENSES

Stantes personaliter coram offitio et actis presentibus Castrensibus Buscensibus **Providi Simon, Lazar, Issaczko Aaron doctor**[15], **Nachman, Jakijer Manisch, Abraam** schostak et alia tota communitas Judeorum Buscensium In et coram Generosum Petrum Ożga de Mijlatyn heredem notarium terrestrem Buscensem et prefectum coram Nobilem Joannem Osskij fratrum suum germanum sufficientem procuratorem a dicto Petri Ożga. Habentes existentes protestati sunt quia ipse Petrus Ożga seu ipse illius germanus prefatus dictos Judeos in die festo Sabbato ipsorum Judeorum Cittat et in Carceras Civilos ponit pro quodam Chaijm scolastrio ipsorum Iudaico pro quo Chaim ex ipsis nonnuli Judei ipse Petro Ożga fideiusserunt prout decretum Magnifici domini **Pallatini Belzensis** de hoc in se latius obloquitur quod et **coram Jura et privilegia ipsorum Judeorum et sola sacra Majestas Regia** condicor omnium legum et ipsorum Privilegiorum unanim consiliarijo suis illorum diem festum numque infrangiunt Ac etiam quia festum solemne pasche illorum supposuit ubi ea sustinere non debent sed post festo ipsorum uniuscum que de se instificari tenentur Pronuntia quia illos ultra Jura et privilegia (p. 253) illorum Judaica accepit illos violenter de prefato Illustro et Magnifico domino Andrea Comitis in **Gorka Castellani** Posnaniensis ac Maioris Polonie Generalis Buscensem que cum Capitanei quod suc-

cessorem ipsi Judei submiserant seu Iuxta illorum dicta Jura in schola Judaica suscipere et ultra hec in Castro Buscense sub prefati Illustris et Magnifficentie sue quamvis non sunt ad ea astensi (?) minime et ille illos violenter de presenti sue Magnifficentie accipit et ad carceres civilos illos intendit in magnam iniuriam et priusdictum illorum penulagrorum Judaicorum Extunc dicti Judei Constituti apud Magnificum Dominum Pallatinum Belzensem exientis gravati gravibus cittacionibus per dictum Petrum Ożga audiverint ex ore dicti domini Pallatini quod ipse Ożga dictos Judeos ad eos carceros Civilos non imponeret duntaxat ad carceros illorum in scola Judaica exientem sustaret. Ille vobis attulit terras dictas sub sigillo sue Magnificentie domini Pallatini Belzensi ut illi sessionem in carceribus Civilibus subire deberent de quo decreto illi versantur nec se ad illud agnoverunt itta esse prout decretum est quas terras decreti potuerint ad acta presentia Castrensia Buscensia inscribi acticari et indicere ad nonnulli Illa actio (pag. 254) illas terras ut ad acta inscriberentur noluit dare. Etiam quia dixerunt prefatum Chaim scholasticum esse mortuum et documentum de illius morte noluerunt tempore constituto facere. Ille vero ad ea nobis narare noluit sed dictos Judeos in carceres civilos violenter imposuit De quibus permissis omnibus prefati Judei Nobili Matheo kuczynskij Ministeriali terrestri Belzensi de Busco et Nobilibus Jozepho Dusscha et alijs Nobilibus fidedignis prothestati sunt, et memoriale posuerune quod officium accepit.

INDUCTA RELATTORUM ET INSCRIPTIONUM CASTRENSE BUSCENSE AB ANNO 1520—1547 IND I., NR. 2²

pag. 4 XIV.

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quinta post festum sancte Thomi apostoli proxima anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo quarto presentibus Nicolas Kupjeckzi vice Capitaneo Buscense, Mathia Slothfinskij et alijs fidedignis testibus ad premissa.

Constitutus personaliter coram officio castrense Buscense providus Judeus Jacob filius Lyevin Civis Buscensis Recedendo a Juribus suis quibusvis alijs incorporando se totaliter hinc iuri castrensi buscensi et a statuto Joanni Alberti recedendo recognovit quia domum sua parentis intra ffabijsch ex una **Judeos et Jacob filio Lewyn** ex altera partibus in antiqua civitate Buscense in debiti quinquaginta Marcarum numeri et monete polonicaleam consuetorum pro quadraginta grossos computatorum et octo provido Byenyesch Fraymovicz Judeo de Belz affini szuczynovi suo ocasione huius debiti quod sibi a longe insactis temporibus tenebat hunc domus modo venditoris resignat perpetue et **niewin** per eundem Byenyasch tenendum habendum possidendum Et debet et obligat se predictus Jacob filius Lewyn ipsum Byenyasch fraymowycz intercedere ab omnibus personis propinquis et remotis Et a presentibus inscriptionibus si quis memoria super eum domus haberit et eodem a debiti predicto si esset in eadem domo sub eadem summa quinquaginta marcarum Et debet etiam isdem Jacob eadem inscriptionibus indicalem in liberos euntes ad tempus illo quo ei debit fieri inscriptionem per annum Et eam suam dat sibi Is Jacob eidem

Byenyasch Intromissionem et possessionem secundum consuetudinem. Super quod memoriale positum est quod iudicium recepit.

pag. 317 L.

Generosus adam Corczbak sacre mugestor regie exacta Juderorum terrarum Russie veniens ad officium et acta capitanealia Buscensia coram preffato officio et ministeriali terrestri Buscensi dicto Martin Szanijecz ostendit protestatus Generosus sub sigillo mugestare regie ad Generoso Joanne Gologorskij et Anna provides relictas generosi Ffrederici Fredros de ffelstin[16] tenutario in Mijendzijborze[17] ex quibus Generosus prefatus exactor assignavit terminum solvendi caucionis duple Judeis ex Mijdzijborze ab actu hodierno per septimanum et Judei ex Mijendziborze pro tempore eis assignati debent sine ea neglicura eandem exactionis videlicet duple in manus exactore quiquorum singulis annis regie mugestare solitucie consuete dare et contribuere sub pena et in dupla eo quo omnia ex prefate Generosus regie mugestare in acta Castrensia Buscensia acticata sunt in eius testimonium.

Cuius tenet a tutis Sigismundus dei gratia Rex polonie, Magnus dux Lythuanie, Russie, Prussieque et dominus et heres Generosis Joanni de Gologori et anne relicta Generosi Frederici fredros herede de felstin tenutarji in Mijendziborze fidelibus ipsis di tote gratiam nostram Regiam. Generosi fideli civi di tote Retulit nobis exactorem in dictarum terrarum Russie qua Judei illis Mijdzijborze degentes noluissent et forsan recusassent nobis solvere exactionem duplam nuper in hoc conventu thorunensem[18] datum. Et eam rem forsan que simul in Civibus mendzijbozensi exactionem similem contribue-

rent Inde manus damus per vestris ut ipsos Judeos ad solucionem exactionum nostrarum eam dissolvendam conpellavit eis obstante ea ipsorum comparacionem et controbucionem civitatensi quam concionem incoletis sicum civibus per eos habiti tenentur solvere Eam vero exactionem duplani concionem nostrarum et sacrarum ipsarum soluturi nobis sunt Ita vero si vere alijs sub penis nostris Regijs contra capitaneo negligentes laudate aliter facere non ausuri Dat thorunie fferia sexta in festum Sancti Georgi militis et martyris anno domini 1520.

pag. 317 LI a

Sigismundus dei gratia Rex polonie, Magnus dux Lithuania, Russie Prussie etc. **Judeis meis Medzyboze gentibus fidelibus Iudei** subditi nostre Majestatis Retulit nobis exactionem Generosus Adam Corczbak que vos nobis noluite et forsan secus at e nobis solvere exactionem duplam per universum Regnum nostrum laudaturum et quam id vobis specialiter nostrum universalem mandamus obsistere vobis mandamus (pag. 318) districte percipientes sive eam neglicuram et condicionem eandem exactionis in manus predicti exactoris Generosi videlicet duplam huius exactionis quam collavimus manere ut mediorem grossorum moneta solverunt consueviste omnio contribuati et solvati non obstante contribucione vestra Civitatensi ipsam Regiam in Colatus sui Mezyboziensis solvite et eam vero duplam exactionem Regiam nostram et severacionis vestri nobis solituri esti sub pena iterum alia dupla fide vestri servis facere non ausuri et penis contra negligeritis judeos faudite. Datum thorunie fferia sexta post dominicam conductus pasce anno domini 150 vigesimo Regni vero nostro quatuordecimo ad mandatum proprium Regie majestate.

Acta sunt hec in Castro Buscense fferia ut in acte super continetur **contra Judeos Buscenses.**

Sigismundus dei gratia Rex polonie, Magnus dux Lithuanie, Russie, prussieque dominus et heres.

Universis et singulis Judeis ubitibet in Regno nostro positum autem in terris nostre Russie camorantibus ad quorum noticiam tractare nostram pervenerint fidelibus districti gratiam Regiam Manifestum facimus hijs terris nostris que exigente Reipublico Regni nostro necessitate in hoc conventu thorunense per universum Regnum nostrum decretos et vos Judei ubique agentes et exactionem duplam et bonis vestris omnibus et facultatibus alijs incolis nostros constribuant et solvant per medio quadragesimo proxime sequente quibus vix libertatibus et minoritatibus vestris incoruraveritis (?) permissa nostra constitutionis per nos aut successores nostros vobis commotis concessio pensionibus que marcarum centum sunt quibus vix quottavimus dari solite non obstantibus contribuant et solvant cuiuseumque autem solucionem huius omni exactionem Judei in suis ipsis medie quadragesime prefate propterea inde per exactionem designavimus quamcumque facere neglexerit aut contempserit. Extunc lapso medio quadragesimo prefate aut ipse ipso per exactorem nostrum infra scriptum designando duplicatam exactionem solvere tenebuntur ad cuius duplicate exactionis solucionem Capitaneus terri eiusdem per pignoris capiones judeos ipsos sibi per exactorem ipsum delati fuerunt et in solucione huiusommi exactionis Remmitti estis astringere (pag. 319) et appellere debet ut tenebitur que exactione duplicata per defensionem Regium et non alibi convertentur ut autem exactiones ipsi diligente et debite exigerentur ad eas colligendas generosum adam Corczbak heredem de Koropesch in terris Russie

dessignavimus et constituimus presentibus nostris Mandavimus que ut in manus eius exactoris ac illorum qui per eundem ad id designati et deputati fuerint propter scripti medio videlicet quadragesimo persolvere inveti vos vero Capitaneorum Dominorum in remissis requisiti fuerite. Ubi ipsi Judei dandi ut contumaces ni solvendo erant et quos ipse exactor aut defert pignoracionibus et alijas penas prefatas statutas ad solucionem contribucionem ipsarum conpellare penas que huius omni diliginter exigate sub pena Centum marcarum contra negligentes Capitanealia decreta nobis et cuius sibi libere persolvandas Et per gratiam nostram alienam.

Datum thorunie fferia quarta in festu Circumcisionis Domini anno domini Millesimo quingentesimo decimo nono vero nostri tredecimo.

SUBACTE UT SUPRA[19]

pag. 319 LI b

Venientes ad acta Castrensia **Buscensia Judei** ex Busko videlicet **Israhel Iiwon, Gerson, Simon** et tota comunitas iudaica obligaverunt et sei inscripserunt sub pena dupla prefate exactionis fferia fidem Rogacionem in leopoli in domo iudei dicti Israel statuere et predictum adam Korczbak exactorem Regie majestate et inatam edictum per eodem exactorem Judeis tam leopoliensis et Buscensis solvere tenebantur et venientes in Leopolim predicta fferia fictam sive in ancora sive in iacto dare debent expectare usque ad horam vigesimam quartam.

LI c

Coram officio et vicecapitaneo Castrensibus Buscensibus stans personaliter Generosus adam Corczbak exactor

iudaice exactionis terrarum Russie scriptum fecit occasione coram in **Judeis Buscensibus** in hunc modi quod si Judei Leopolienses prefate exactionis quadrigentos florenos dederint prefato adam exactori judeorum excepte ducente florenis iste quos iam dederunt.

Estunc ipsi Judei buscenses sibi exactori dare tenebuntur et submittunt se quadraginta florenos recepte viginti florenos quos solverunt exprimatis quadragesima proxime preterite contribucionis in conventu (pag. 320) thorunensem laudate et hec firmant eis per manus videlicet Lewon Israeli, Gersoni et Simoni et quod si Judei Leopolienses non dederunt quod vigentos florenos prefate exactionis Laudi thoruniensis. Extunc ipsi Judei Buscenses solvere tenebuntur XX florenos numeri et monete polonicalis in Regno predictorum terrarum eiusdem exactionis Laudate quibus profixit tum fferia sedia rogacionis in Leopolim in domum Izraeli eandem reportandi exactionis anno millesimo quingentesimo, 20.

pag. 399 LVIII.

Acta sunt hec in Castro Buscensi feria quarta proxima post festum sancti Bartholomei Anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo quinto Presentibus Generosis honorabili et Nobili Jacobo szczygnijewskij Capitaneo Buscense, Joanne Preposito Nicolas Kupjeczkij Vicecapitaneo Buscense et alijs fidedignis ad infrascripta

JUDEI DE OSTROG

Constitutus personaliter ad Acta Castrensie Buscensie providus Martinus Ministrialis Terrestris Buscensis Recognovit quia vocatus fuerat ad testimonum per **Judeos** testibus.

de Ostrog ut in presencia ipsius persolverunt theloneum Regale Exactori in Busko quod theloneum Exactor noluit ab eis recipere monete peccuniam eorum per ipsos ad mensam positam pro solucione thelonei accipiens prout post eos super quod memoriale positum est quod indicium recepit.

pag. 529 LXIII.

Acta sunt sec in Castro Buscense fferia quinte post festo pasche anno domini 1531.

Venientes personaliter ad acta presencia recognoverunt providi Judei Moscheij et simon nomine omnium Judeorum recognoverunt quia proclamati sunt coram officio Buscense autem Magnificium studij Buscensi quod ipsi intulit violenciam fferia sexta insigna et stans personaliter Ministerialis recepit cum Nobilibus Andrea Streptowskij ac Ludvici Wiznijowieczkij quia viderunt hostia comissere aliquot domorum ac tuerollum (?) eorundem Judeorum Makarowa processum Super quod memoriale positum est.

pag. 770 LXXXV.

Acta sunt hec in Castro Buscense feria quinta die dominica Stephani translacione anna 1537 coram Generoso et nobilibus Joanne Ilikowskij vicecapitaneo buscense et cetere ad premissa fidedignis testibus.

Stans personaliter coram officio et acte presentibus castrensibus Buscensibus Paulus bystrijowsskij voce generoso petri Marcaijnowskij tribuni Belzensi et exactore Belzensi et Cholmensi eiusdem Dominj sui prefati protestatus est eodem officio et attulit kartham retentarum exactionum publicarum anj domini 1536 et postulavit eam

kartham iudicii et inscribij ad acta presentia castrensia cuius Karthe conscripte tenor sequitur in eius (pag. 771) modo primo in villo **Pobuzany Pop** et taberna, In villa **Craszne pop,** In nycznanow taberna manuale, **In Czanyssch** taberna, In **Olschanyccza pop** et molendinum, In **marmuzowicze pop** et molendinum, In **Radziechowo** taberna, in villa Sthronijsabij de s ua quarta lanei non solvit, In **Lopaczyn** taberna tres, In pawolowo taberne, In Stanijn, In **Ostrovo pop a synagoga,** In **Bezbrody** pop a synagoga et illio taberne, in **Ohledowo** molendinum, in Ovyn taberna due, In **Romanovo** pop a synagoga ibidem taberna, Item **Villa Kulykowo** et **Borszczowo,** Item molendina, in **Busko** octo rotarum **non solverunt** Item taberna in Kedyeizawocze non solvit quam ministerialem narravit hoc anno eose desertam.

A

III. מיסמכים

PRIVILEGIUM JUDAEORUM BUSCENSIUM[1]

כתב קיום של יהודי בוסק כפי שאושר ע"י המלך זיגמונט אוגוסט ב-24 באפריל 1564

Sigismundus Augustus Dei gratia Rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Syradiae, Lancitiae, Cuiaviae, Russiae, Prussiae, Mozaviae, Culmensos, Elbingensis, Pomeraniaeque dominus et haeres. Significamus presentibus literis quorum interest universis et singulis. Quod quemadmodum omnium subditorum nostrorum jura, privilegia, libertates, immunitates,

1) Russko-jewrejskij Archiv. Petersburg 1903, t. III : נדפס ב Nr. 163, pp. 231—232. Mathias Bersohn: Dyplomatarjusz dotyczący Żydów w dawnej Polsce. Warszawa 1910, Nr. 92, pp. 70—71.

exemptiones et prerogativas tam publice quam privatim datis literis confirmatas esse voluimus, etiam Judaeis Buscensibus inter cetera iura, libertates immunitates exemptiones et prerogativas tam in mercatura exercenda quam in aliis victus querendi rationibus, quas illis a serenissimo dive memoriae parente nostro collatas etiam ipsi confirmavimus, ad intercessionem quorundam consiliariorum nosotrorum ex quibus intelleximus praedictos Judaeos omnia onera tam nostra Regia quam civilia cum civibus nostris ex aequo ferre; etiam hoc addendum duximus, prout addimus presentibus, ut areas, domos vel qualiacunque aedificia libere a quibusvis personis ubicunque in oppido nostro Busco emere, aedificare et rursum, cui voluerint, absque omni impedimento, vendere donare et inscribere proque usu suo beneplacito convertere possint. Tum et mercaturas tam parvorum quam grandium mercimoniorum pannorum tam ulnarum quam integris partibus frumentorum ac cutium maiorum minorumque itidem mellis simplicis non cocti sebi, salis etiam Ruthenici tunicarumque consutarum et pellicearum, liberam etiam venditionem et mactationem pecorum maiorum minorumque sive integre sive frustratim tam in oppidis omnibus quam in villis tam in Russia quam Podolia exerceant. Et si quidem cum ceteris civibus omnia communiter ferunt onera exaequo etiam sine exceptione cum aliis civibus suas libertates immunitates et prerogativas omnes obtineant potissimum vero non discrepantes a iure communi, in quarum usu et passessione a divo parente nostro et a nobis hactenus sunt conservati conservanturque presentibus et in quibus eos ab omnibus conservari volumus.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum appendi curavimus. Datum Varschoviae die vigessima quarta men-

sis Aprilis, anno Domini millessimo quingentesimo sexagesimo quarto Regni nostri XXXV.

Valentinus P. Dembienski
Reipublice P. Cancellarius
subscripsit

Relatio magnifici
Valentini Dembienski R. P.
Cancellarii Lubomliensisque
capitanei

B

QUITANCIA DE EXACTIONE JUDEIS BUSCENSIBUS DATA ET, UT EANDEM IMPOST IN LEOPOLIM DEFERANT[2]

הוראת המלך זיגמונט ה-ו משנת 1510 על תשלומי-המס של יהודי בוסק

Sigismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dus Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque dominus et heres etc.

Significamus tenore presencium quibus expedit, universis. Quia judei incolae oppidi Buscensis de exactione ab ipsis solvi solita usque ad hoc tempus satisfecerunt. Igitur Ipsos omnes notariorum quitancias cassando, praesentibus quittamus, ut autem in futuro ad quinque an norum decursum sumptibus portando exactionem ad fiscum nostrum pareant indulssimus eis, ut singulis annis judeis leopoliensibus senioribus in manus viginti florenos aureos deponant, ut iidem judei seniores cum suis pecuniis nobis de eisdem respondeant.

Quocirca omnibus et singulis mandamus habere volentes, quatinus ipsos judeos incolas buscenses pro exac-

2) Russko-jewrejskij Archiv. t. III, p. 104. Nr. 79. 24/5/151. Metryka Koronna 1511, Nr. 25, p. 182. — מתעודות

tione non gravetis, nec gravari permittatis secus pro gracia nostra non facturi.

Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum.

Datum Cracovie feria quinta in crastino festi sancti Dionisii. Anno domini millesimo quingentesimo decimo Regni vero nostri anno quarto.

. C

QUITTACIO JUDEORUM BUSCENSIUM DE DECEM MARCIS EXACTIONIS CORONATIONIS[3]

קבלה על תשלום דמי הכתרה למלכה ברברה בשנת 1512

Sigismundus Dei gratia rex etc. Recognoscimus per presentes quia iudei subditi nostri de Busko ex terra Belsensi ad raconem contributiones pro coronatione Serenissime principis Dominae Barbare regine polonie conthoralis nostre charissime solvi debite dederunt marcas decem de quibus eosdem presentibus quittamus.

Datum Cracovie feria secunda intra octavas Ascensionis Domini. Anno 1512.

D

PENSIO ANNUA SUPER JUDEIS BUSCENSIBUS PRO JACOBO SECZIGNIJEWSKI[4]

הוראה מ-29 בפברואר 1526 לשלם את מסי היהודים בבוסק לסצ'יגיניבסקי

Sigismundus etc. Significamus etc. Quia nos habentes benignam rationem servitiorum Generosi Jacobi Seczigni-

3) vos צריך להיות
4) Russko-Jewr. Archiv., t. III, p. 164 Nr. 131. נדפס ב:

jewski Capitanei nostri Buscensis nobis et Reipublicae Regni nostri multifarie exhibitorum, cupientesque sibi ea gratia nostra regia compensare et ad maiora obeunda efficere promptiorem, dedimus illi et donavimus, damusque et donamus per presentes censum seu pensionem annuam per Judeos nostros Buscenses quotannis nobis solvi solitam ad decursum trium annorum a data presentium computandorum, quocirca senioribus Judeorum Buscensium seu alijs exactoribus nostris ejusdem census seu pensionis nostre presentibus requirentes mandamus, quatenus per spatium trium annorum predictorum ipsum censum seu pensionem nostram eidem Jacobo Seczignijewski detis et extradatis, ac in manus eius consignetis in effectu, de qua ipse nos[5] literis suis quietabit. Nos vero eius quietancias, perinde ac nostras proprias a vobis suscipiemus per spatium trium annorum prefatorum, pro debito vestro et gratia nostra, sic facturi. Harum testimonio literarum quibus in fidem sigillum nostrum est impressum. Datum Cracovie feria sexta die Sancte Apolonie, anno Domini Millesimo quingentesimo vigesimo sexto. Regni nostri anno vigesimo.